

T. C.
EGE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANA BİLİM DALI

KURUMLAR VE SUÇLU ÇOCUKLAR

~~(ALAN ARAŞTIRMASI ŞİRİNLER İSLAHEVİNDE YAPILAN SUÇLU ÇOCUKLAR ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA)~~

YÜKSEK LİSANS TEZİ

AYLİN OK

Tez Danışmanı

Prof. Dr. Önal SAYIN

T. C.
Yükseköğretim Kurulu
Dokümantasyon Merkezi

Temmuz - 1989
Bornova — İZMİR

Ö N S Ü Z

Hangi zaman ve mekanda yeralırsa alsın tüm toplumların şüphesiz üzerinde anlaştıkları tek konu (çocuklarının, onların geleceği olduğudur. Gelecek ise tüm düşünelerde hep en iyiyi, en güzeli simgelemektedir. Buna ulaşmada ise çocuklar, toplumlar için birer köprü olarak görülmüşlerdir. Bu köprünün sağlam temellere dayanması ise, toplumun sorumluluğu altındadır. Ne var ki hiçbir toplum, bu sorumluluğu gerektiği gibi yerine getirememektedir. Ortaya çıkan en çarpıcı sonucu ise suçlu çocuklardır. Bu bağlamda toplumun bir ürünü olarak beliren çocuk, toplumsal kaynaklı aksaklıkların bir göstergesi ve sonucudur.

Suçta yönelik bir çalışma olan lisans tezi sonrasında, yüksek lisans tezi olarak suçun daha özel ve duyarlılık isteyen bir alanı olduğunu kabul ettiğimiz çocuk suçluluğuna yöneldiğimiz araştırmamızda ise hareket noktamızı bu görüş oluşturmuştur. Böylece çocukların suçta yönelmesini hazırlayan koşulların aksaklıklarını ve olumsuzluklarını içinde barındıran toplumsal kurumlar ile olan ilişkilerini saptama ve olası bağıntıları ortaya çıkarma ve bir analize gitme hedeflenmiştir.

Alan çalışmasınının kasım-1988'de İzmir-Şirinyer İslahevi'nde gerçekleştiği araştırmada pek çok kimsenin yardım ve desteği olmuştur.

Öncelikle, araştırmamın ortaya çıkmasında bilgilerini ve desteğini benden esirgemeyen sayın hocam Prof.Dr. Ünal SAYIN'a teşekkür etmek benim için bir borçtur.

Yine alan çalışmasınının yapıldığı Şirinyer İslahevi'nin savcısı Şevki LEVEND'e ve kurum psikologları ile çalışanlarına gösterdikleri yakın ilgi ve kolaylıklarından, tezimin yazımını üstlenen Nurhan Turan'a da katkılarından dolayı teşekkür ederim.

Son olarak beni çalışmamın her safhasında destekleyen ve yardımlarını esirgemeyen aileme teşekkür etmeyi bir borç bilirim.

Aylin OK
1989- Bornova

İ Ç İ N D E K İ L E R

ÖNSÖZ	I
İÇİNDEKİLER.....	II
GİRİŞ	IV
1. KESİM : KURAMSAL ÇALIŞMA	
1. BÖLÜM: TEMEL KAVRAMLAR VE KURAMSAL BİLGİLER	
A) TOPLUM	
1. Toplumsal Yapı ve Toplumsal Düzen	1
2. Toplumsal Kontrol	3
3. Normatif Düzen	5
4. Sosyalizasyon	8
B) SAPMA	11
C) SUÇ OLGUSU VE HUKUK	17
D) ÇOCUK VE SUÇ	23
E) TOPLUMSAL KURUMLAR VE SUÇLU ÇOCUKLAR	25
1. Aile ve Suçlu Çocuk	27
2. Eğitim ve Suçlu Çocuk	37
3. Akrabalık ve Suçlu Çocuk	42
4. Arkadaşlık ve Suçlu Çocuk	44
5. Ekonomi ve Suçlu Çocuk	47
11. BÖLÜM : KURAMSAL ÇERÇEVE	
KURAM	50
11. KESİM : UYGULAMALI ÇALIŞMA	
1. BÖLÜM : ARAŞTIRMA EVRENİ-ARAŞTIRMA ALANININ TANITIMI VE	
ARAŞTIRMA TEKNİKLERİ	56

A) ARAŞTIRMA EVRENİ VE ALANIN TANITIMI.....	56
B) ARAŞTIRMA TEKNİKLERİ	58
6) TEMEL SAYILTILAR VE DENENCELER	60
11- BÖLÜM : ARAŞTIRMA DENEKLERİNİN DEMOGRAFİK ÖZELLİKLERİ VE	
TOPLUMSAL ÇEVRE	
A) DEMOGRAFİK ÖZELLİKLER	61
B) AİLE VE SUÇLU ÇOCUKLAR.....	71
C) EĞİTİM VE SUÇLU ÇOCUKLAR	84
D) AKRABALIK VE SUÇLU ÇOCUKLAR	88
E) EKONOMİ VE SUÇLU ÇOCUKLAR	90
F) ARKADAŞLIK VE SUÇLU ÇOCUKLAR	94
G) SUÇ VE ÇOCUKLAR	97
SONUÇ -	101
EK 1- SORU FORMU	107
EK 11- ÖRNEK OLAYLAR	121
KAYNAKÇA	123
TABLO DİZİNİ.....	127
ARAŞTIRMA ÖZETİ	129
ÖZGEÇMİŞ	130

G İ R İ Ő

Toplumun en genelinde, kendisini meydana getiren bireylerin oluşturduğu ilişkiler ağı çerçevesinde bir gerçeklik kazanması, bu ilişkilerin niteliğinin önem kazanmasına sebep olmaktadır. Buna göre, tarihsel zaman süreci içinde her toplum, çeşitli alanlarda belirli kurallar oluşturmuş ve bunlar toplumsal yaşamın etkisi altında, yerleşik işleyiş biçimleri ve usulleri meydana getirmişlerdir. Bu süreç sonunda ortaya çıkan kurumlar ise, toplumsal yapı içinde, insanların birbirleri ile olan ilişkilerini düzenleyip, toplumsal yaşamı ayakta tutmaya çalışmaktadırlar. Oluşumlarının temelinde toplumda uyum ve uzlaşmayı sağlamak yattığından, kendilerine konu teşkil eden bireyin, belirtilen temel kaynaklı kurallara uyması ve beklentiler yönünde tavır ve tutumlar içinde olup eylemlerini düzenlemesi gereklidir. Fakat her çağda ve her toplumda, beliren kuralların ve yasakların, bireyler tarafından bozulması, kuralın olduğu her yerde ondan sapma olasılığını da getirdiğinin bir göstergesi olmaktadır.

Belirtilen bu olasılığın varolma nedenleri ise bireyin toplumsal bir varlık olması nedeniyle toplumsal kaynaklıdır. Bunun bilincinde olarak, toplumlarca toplumsal kontrol mekanizmaları yoluyla önlenmeye çalışılan sapan davranışlar, toplum içinde 'istenilmeyen' ve toplumun işleyişini, düzenini bozan eylemler olarak algılanmaktadırlar. Bu nedenle de toplumlar, bireylerarası ilişkiler sonucu ortaya çıkan eylem biçimleri veya davranışları ve bunların değişimlerini belirleme ve sınırlama yoluna giderek, istenilmeyenin ortaya çıkma olasılığını en aza indirme amacını gütmüşlerdir. Sapmanın, ve onun hukuk kurumu tarafından formal bir yaptırım ile karşılandığı boyutu olan 'suç' un, toplumsal bir sorun olarak algılanmasının temelinde ise bu kaygı yatmaktadır. Fakat bu kaygının varlığı, asla suçun, toplum içinde görülmesi normal olan bir toplumsal olgu olduğu gerçeğini gözardı edememektedir. Çünkü suç bireysel bir süreçten çok, bireyi biçimleyen toplumda, bu uyumu gerçekleştiren toplumsal kurumların ken-

di işleyiş kurallarındaki yada kurumlarla toplumsal yapı kaynaklı kurumlararası kopuklukların ve çelişkiler sonucu oluşan koşulların bir sonucudur. Sözü edilen bu koşulların olumlu niteliklere sahip olması ise bir sonuç olan suç eylemini gerçekleştiren suçlu birey ile suçlu olmayan birey arasındaki farkı belirleyen temel olmaktadır. Bu temel özellikle çocuk suçluluğu olgusu içinde önem kazanmaktadır.

Hukuki açıdan 'çocuk' sözcüğüyle henüz reşit olmamış 11-18 yaş grubu ergenlerin kastedildiği ve işledikleri suçun çocuk suçluluğu olarak adlandırılıp yetişkinlik döneminde işlenen suçlardan ayırdedilmesi, sözü edilen kurumların, çocukların gelişiminde topluma ve toplumsal yaşama karşı tavır ve tutumlarının biçimlenmesindeki belirleyiciliklerinin görece ağırlığı sonucudur. Bu sonuç ise çocukların suça yönelimi, suçun bir sonuç olarak ortaya çıktığı doğrultusunda bu davranış ve eylemlerinin nedenlerinin kurumsal yapı içinde aranmasını zorunlu kılmaktadır.

Bu çerçevede araştırma sorunumuz, suç işleyen çocuklar ile suç işlemeye neden olabilecek toplumsal kaynaklı faktörleri içinde barındıran kurumlar arasındaki olası bağıntıları ortaya çıkarma çerçevesinde belirlemektedir. Buna paralel olarak amacımız da, suç eylemiyle, bu faktörlerin içerildiği kurumların belirlenen içsel bir tutarlılık içinde etkilerinin ortaya konulması ve bir analize gidilmesidir. Belirtilen bu amaç çerçevesinde, çalışmamız iki kesimden oluşturulmuştur. İlk kesim olan kuramsal çalışmanın ilk bölümünü temel kavramlar ve kuramsal bilgiler oluşturmuş; ikinci bölümde ise kuramsal çerçeve verilmiştir.

İkinci kesim ise uygulamalı çalışmaya ayrılmıştır. İlk bölümde Araştırma evreni, araştırma alanının tanıtımı ve araştırma teknikleri tanıtılmış, çalışmamıza ilişkin temel sayıltılar ve denenceler verilmiştir. İkinci bölümde ise, araştırmada elde edilen nicel ve nitel veriler değerlendirilmiştir.

BİRİNCİ KESİM

KURAMSAL ÇALIŞMA

I. BÖLÜM : TEMEL KAVRAMLAR VE KURAMSAL BİLGİLER

A) TOPLUM

1) Toplumsal Yapı ve Toplumsal Düzen

Doğada varolan canlılar içinde insan, kendisinde olan birtakım özellikler nedeniyle diğer canlılardan çok farklı bir yere sahiptir. Bu nitelikleriyle ki, yeryüzünde, günümüze dek yaşamını sürdürebilen en uzun ömürlü canlılardan biri olmuş ve doğa ile girmiş olduğu ilişkide, derecesi artan bir etkinlik kazanmıştır. İnsanı farklı kılan özelliklerinden biri ve belki de en önemlisi onun "toplumsal" bir varlık oluşudur. Bu, gerçekten de insana ait olan ve temel gerçeğini insanda bulan bir niteliktir. İnsandaki "toplumsallık" insanlık tarihine ilişkin bilgi birikiminin gösterdiği gibi, oldukça eski bir olgudur. Ne kadar eskilere gidilirse gidilsin, insanlar hiç kuşkusuz hem çeşitli nitelikte özdeksel (maddi) ve tinsel (manevi) gereksinimleri karşılayabilmek ve hem de doğa karşısında güçlü olabilmek için toplu halde ve karşılıklı dayanışma içinde yaşama zorunluluğunu duymuşlardır (1). Fakat bu birlikte yaşama, boş bir bütünlük oluşturmamaktadır. Aristo tarafından toplumsal hayvan (zoon politikan) olarak nitelenen insan toplumsal bir yaşama sahiptir ve bu yaşamı oluşturan ögeler, aynı zamanda, toplumu, insanların sayısal bütünlüğünden farklı bir yere taşımaktadır. Böyleyse "birarada bulunmak gerçeği, gelişigüzel ve geçici birarada bulunmalardan ayırt" (2) edilmelidir. Bu ayırma işleminde de "İnsanların doğayla ilişkileri ve kendi aralarındaki ilişkilerin somut bir yansıması olan toplumun belirli bir örgütleniş düzeni, diğer bir deyişle karşılıklı ilişkilerin ve bu ilişkiler içinde oluşan kurumların biçimlendiği bir yapısı ve tarihsel aşamalar içinde değişen sürekliliği" (3) nin olması büyük rol oynamaktadır. Sonuçta "toplum bireyin ötesinde ve uzağında olan mistik bir bütün olmayıp, bireylerarası ilişki örgüsünün oluşturduğu, biçimlendiği ve yönlendirdiği somut bir bütündür."(4)

- 1) Ülgen OSKAY, Geçiş Dönemi Tipi olarak Zonguldak Kömür Havzası Maden işçisi, E.Ü.Edebiyat Fak.Yay.İzmir-1983 S:9
- 2) a.g.e S: 9
- 3) Margaret A.Coulsan-David S.Riddel, Approaching Sociology: A critical Introduction, London Routledge and Kegan Paul (td.1071.s.5-6(-den Ak.) Ülgen Oskay, a.g.e. s: 9
- 4) age s:9

Bu somut bütünlük içinde, insan-doğa ilişkisinin bir uzantısı olarak görebileceğimiz insan-insan ilişkileri, toplumların kendi özgül işleyiş mekanizmalarının özünü oluştururken, aynı zamanda kendisini devam ettirebilme ve koruma gücünü de ona vermektedir. Bu gücün özünde ise, ilişkiler ağının görelî sürekliliği ve toplum için üstlendiği işlev bulunmakta ve sözü edilen ilişkilerin kurumsallaşmasına olanak sağlamaktadır. Öyleyse temel dinamik olarak alınan ilişkiler dizgesi, toplumlar bazında gerçekliğini bulur ve toplumsal yapılar, Gurvitch çizgisinde "tümü kapsayıcı toplumsal olay (phenomene social total) ile onun toplumsal kurallardaki ifadeleri 'kurumlar' biçimindeki görünüşleri ve örgüt biçimi altında dışa yansımaları arasında bir aracıdır" (5). Bu niteliği onun düzenleyici fonksiyonuna da ışık tutmaktadır. Toplumsal yapıyı, Radcliffe-Brown'un doğrultusunda, kişilerarası bütün ilişkiler olarak değerlendirip, belirli bir zaman kesiti içinde belirli insanları birbirine bağlayan mevcut ilişkiler grubu" (6) olarak alırsak, bu ilişkilerin belirli kalıplar içinde olması gerektiği de ortaya çıkmış olur. Bu yönelim, Levi Strauss'a göre, aşırı gerçekçi ve somut olup, toplumsal gerçeğin yapısının aslında gizli (latent) olması gerekir; fakat heriki görüş arasındaki farklılığı kabul ederek, kısaca yapıyı belirli ögeler ve bu ögeler arasındaki belirli ilişkiler bütünü olarak aldığımızda da yukarıda sözü edilen ilişki kalıplarının varlığını kesinleştirmiş oluruz. Bu bir yerde yapı kavramının içinde yer alan görelî "devamlılık, istikrarlılık ve düzenlilik" (7) ögelerinin varlığını, ilişkilerin belirli kalıplar içinde olmasının bir sonucu olarak sağlamış olur. Böylece " bir amaçla ve bilinçli olarak gerçekleştirilen kurallı durum" (8) olan toplumsal düzenin gerçekleşmesinde, bireylerin kendilerinin nasıl davranıp, diğer bireylerden neleri bekleyecekleri konusunda bir görüşe sahip olmaları, açıklık kazanmış olur. Başka bir deyişle, toplumun varlığı içinde düzenin, barışın, uyumun korunabilmesi, toplumsal yaşamın sağlıklı bir biçimde sürebilmesi, toplumsal ilişkiler ağının zedelenmemesi, toplumsal düzenin bir ölçüde kabul görmesi ve korunmasıyla bağımlıdır.

5- George Gurvitch, Trarte de souologie(-den akt.)Kadir Cangızbay,

Sosyoloji ve Felsefe, Değişim Yay.İst. 1981 S:212

6- Altan Eserpek, Sosyoloji, DTCF Yay. Ank-1981 S.212

7- Emre Kongar, Toplumsal Değişme Kuramları ve Türkiye Gerçeği:
Remzi Ktb. İstanbul 1985. S:35

8-Orhan Hançerlioğlu, Toplumbilim Sözlüğü, Remzi Ktb.İst-1986 S:119

2) Toplumsal Kontrol

Toplumlarda varolan düzenin korunması ve sürdürülmesi, eş bir deyişle normatif yapının işlerliğinin devam ettirilebilmesi, toplumun içsel mekanizmalarından olan toplumsal kontrolle sağlanmaktadır. Bu kavram "bireylerin grup normlarına uymasını sağlayan süreçleri belirtmek için kullanılmaktadır" (9). Toplumsal kontrol hakkında çok çeşitli yazımlar bulunmakla beraber en genelde toplum üyelerinin, toplumun beklentileri yolunda toplumca belirlenen kurallara uyumunu sağlayan, bunları sürdürmeye ve korumaya yönelik bir mekanizma olduğu söylenebilir. "Tüm toplumlarda, gruplar içinde veya gruplar arasında davranışı kontrol eden kurallar vardır. Bu kurallar yazılı veya basit toplumdaki gibi-yazısız olabilir; fakat sözkonusu kuralların üyeler arasında davranışın bütünlüğüne, düzenliliğine ve tahmin edilebilirliğine ait bir ölçüt sağlama özellikleri vardır"(10) Sözü edilen bu kurallar, toplumun içinden gelen, onun sosyo-kültürel, sosyo ekonomik ve sosyo politik özellikleri içinde belirlenen ve toplumsal düzeni korumayı amaçlayan bir nitelik taşırlar. Birnevi toplumsal yaşamdaki ilişkileri yöneten, toplumun geliştirdiği bir savunma mekanizması olarak alabileceğimiz toplumsal kontrol, informal ve formal olarak iki alanda bir işleme sahiptir. Informel kontrolde, istenilen ve beklenen davranışlar yazılı değildir ve uygulanacak cezai yaptırımlar da bu doğrultuda, sadece toplum içinde değerlendirilme derecesindedir. Formal olanı ise, ilkinde göre resmi bir nitelik taşıyıp, yazılı bir takım kural ve kaidelerden oluşur ve yaptırımları da yazılı olarak açıkça belirlenmiştir.(11) Her iki şekilde de istenilen, bireyin toplumca belirlenmiş olan kurallara uyumu ve sonuçta toplumsal düzenin korunması ilkesidir. Her ikisinde de birey üzerinde hissedilen bir kuvvet vardır. Durkheim bunu şöyle örneklemektedir: "Eğer toplum kurallarına bağlılık göstermez de, örneğin giyinişinde gerek ülkenin gerekse sınıfımın göreneklerini hiçe sayarsam, yolaçtığım olaylar ve insanların benden uzaklaşması, daha hafif olmakla birlikte, gerçek bir cezanın meydana

9) Eric Carlton, İdeology and social Order, Routledge and Kegan Paul London 1977 s: 12

10) age s:12

11) Daha fazla bilgi için Bkn.Altan Eserpek, Sosyal Kontrol,Sapmave Sosyal Değişme, A.Ü.Eğitim Fak.Yay.Ank-1976 S:161-162

getirdiği sonuçların aynısını meydana getirirler. Zaten baskı, döl-
laylı olsa da, daha az etkili değildir (12). Durkheim bu kuralların
zaman ve mekanda değişiklik gösterebilir bile-taşıdıkları zorlayıcı
güçü her zaman hissettirdiklerini vurgulamaktadır. "Uyumu sağlama
motirasyonunun takviyesi, Durkheim'ın en büyük ilgi noktalarından
birisidir. Toplumsal kontrolü, toplumsal ifadelerden oluşmuş ola-
rak görür; toplumsal kontrolün keskinliği, direk olarak grup üye-
leri arasındaki etkileşimin derecesine" (13) bağlıdır.

Uyumun temel ilke olarak alındığı toplumsal kontrolün doğa-
sında, toplum içinde görülen zıtlıkları, uyumsuzlukları, karşıtlık-
ları elimine etme çabası bulunduğuna göre, Mc Iver'in da belirtti-
ği gibi, bunu bir 'zorlama ögesi'nin varlığıyla meşrulaştırmak is-
teyecektir. Bu öge, Durkheim'cı çizgide, toplumsal fenomenlerin or-
taya çıkışına ve ayırtlaştırılmasına olanak tanır. Çünkü "onları
asıl meydana getiren şey, topluluğun kollektif olarak ele alınan
inançları, eğilimleri, pratikleridir" (14). Bu davranış ve düşünüş
tipleri, bireysel bilinçlerin dışında bulunmakla kalmayıp, sahip
oldukları emredici ve zorlayıcı güç sayesinde, birey istese de iste-
mese de kendilerini ona empoze ederler"(15). Oluşturulan empoze et-
menin temelini de belirtilen duyuş düşünüş, davranış tiplerini gös-
teren kuralları içeren toplumsal kontrol mekanizmalarında bulur.
"Bunlar geleneksel değerler, görenekler, kuramsal davranış modelle-
ri olduğu kadar, alışılmış modeller ve kazanılmış yasaklar yığının-
dan da oluşmaktadır. Toplumsal kontrolün kendi doğası, basit top-
lumlarda bile karışıktır" (16). Fakat en genelde bu mekanizmalar,
toplumsal yaşamın normatif sisteminin belkemiğini oluştururlar.

-
- 12- E.Durkheim, Sosyolojik metodun Kuralları (çev.E.Aytekin) Sosyal
Yay. İst. 1986 S.37
- 13- Jesse R.Pits, Social Control, International Encyclopedia of soci-
al science, David L.Silis(ed). The Mc Millan Comp. The Free Press,
New York 1972, Volume 13 S: 386
- 14- E.Durkheim age s.42
- 15- Age s. 36
- 16-Charles Mc Coughy, Deviant Behavior, Conflict and Interent
Groups, Mc Millan Press, New York 1976 s.36

3) Normatif Düzen:

Tarihsel boyut içinde varolan tüm toplum tiplerinin, kendilerine ait olan ve hayatlarını sürdürebilmeye ve korumaya yönelik birtakım kuralları olmuştur. Howard Becker, bu kuralların kendiliğinden oluşmadığını, çünkü ihtiyaç duyulduğunu vurgulamaktadır"(17) "Bireyin içinde yaşadığı dünya bireysel olarak anlam taşıyor gibi görünmektedir. Gerçekte birey dünyayı içinde yaşadığı toplumun doğrultusunda algılayacak biçimde koşullandırıldığından dünyanın anlam kazanması da, bireysel görünmekle beraber temelde toplumsaldır"(18) Bu niteliği kazandıran temel ise, bireylerin birlikte yaşamaları ve oluşturdukları, ortak bir kültürü paylaşmalarıdır. Birlikte yaşama, insanlararası ilişkinin varlığını ve bu ilişkilerde belirli bir düzenliliği öngördüğünden insanların "verilen koşullar altında düşünmesi veya düşünmemesi, söylemesini veya yapmasını tayin eden herhangi bir standart veya kurala" (19) ihtiyaç duydukları görülmüştür. Homans'ın "bazı grup üyelerinin değerli buldukları özel nitelik veya nicelikteki davranışa, kendilerinin veya diğerlerinin gerçek davranışlarının uyması için yaptıkları bir öneridir" (20) şeklindeki kural tanımında bu tarzda hareket etmenin kısaca uyumun, grup üyelerinin ortak değerlerinden biri olması önem kazanmaktadır. Öyleyse bir toplumun veya kültürün hedefleri veya nesnelere olarak tanımlanabilen değerler, toplumca önerilen bir ideal'dirler;" belirli bir toplum içinde, belirli bir uyumu olması gereken bir sistem içinde veya bir değerler basamağında"(21) örgütlenip, bireylerin düşünce ile eylemlerini yönlendirmede etkili olurlar.

Değerlerin, belirli bir role aktarılmaları ile aldıkları yeni biçim ise 'norm'lardır. Toplumsal ilişkiler ağında, belirli kural ve ölçütlere göre örgütlenmiş tutum ve davranışların bulunması ve bunların toplumsal yaşamdaki düzenleyici ve tanımlayıcı

-
- 17) Metta Spencer, foundations of Modern sociology, Prentice Hall inc, USA-1976 s:186
- 18) Altan Eserpek, Sosyoloji, s: 125
- 19) Marshall Clinard, Sociology of Deviant Behavior, Holt-rinehart and Winston, New York- 1963 S.9
- 20) Altan Eserpek, Sosyoloji, s:130
- 21) Unal Sayın, Sosyolojiye Giriş, Erdem Ktb.İzmir 1985 S.125

rolü kaçınılmazdır. Değerler gibi normlar da toplumsal kontrol mekanizmalarından olmakla birlikte, aralarında bazı farklılıklar bulunmaktadır. Sulhi Dönmezer, bunları şöylece özetlemektedir:

"Normlar belli şartlar içerisinde, toplum iştirakçilerinin neleri yapıp neleri yapamayacaklarını gösterirler. Değerler ise belirli durum ve şartlardan bağımsız olan ve arzu olunanı gösteren standartlardır. Normlar, değerlere göre daha belirli ve sosyal bakımdan daha emredicidirler. Aynı bir değer, birçok belirli normun temeli olabilir. Aynı suretle bir norm çeşitli değerlere dayanabilir" (22). Aralarındaki en belirgin farklılık ise uyumun olmaması durumunda normun yaptırımla değerlerin ise kinamayla karşılanmasıdır.

Bununla birlikte "bir toplumda normların vasıfları da önem taşımaktadır. Bazı normlar bir zorunluluk özelliğine sahipken, diğerleri daha hoşgörülü olabilmektedir. Böylece ilk gruptakiler 'yasaklayıcı' bir niteliğe bürünürken, ikinci gruptakiler, sundukları alternatifler yoluyla 'düzenleyici' bir nitelik almaktadırlar" (23). Buradan hareketle, doğrudan doğruya iki toplumsal norm kategorisi ayırt edilebilmektedir: İlki, en genelde göreneksel davranışlarda kendini gösteren normlardır. İkincisi ise hukuksal anlamda belirlenmiş ve kamugücü aracılığıyla yaptırım yetkisine kavuşturulmuş olan normlardır. İlk gruba giren normlar, aralarında düzey farklılaşması bulunan, "toplumda kesin olarak ne zaman başladığını veya nasıl yaygınlaştığını kimsenin bilmediği"(24) fakat bir tatbik edilebilme veya işlevsel bir orjine sahip olan normlardır. İformel normlar sistemini oluşturan ahlaksal, dinsel normlar, adetler, örfler, belirli davranış, düşünce ve duyma biçimlerinin, toplum içinde tasvip görmesi sonucu oluşurlar ve yaptırımları toplumsal bir nitelik gösterir. Buna karşılık, yine olduğu toplumun ürünü olan ve karşı gelmeye bir yaptırımla veya zor kullanmayla cevap veren hukuk normları meşru yetkili ve kuramsallaşmış bir otorite tarafından oluşturulurlar. Bu tip bir ayırma karşıtıya karşın, bu iki kategori, arasında sıkı bağlar vardır. Hukuksal normlar, yoktan varedilmezler; toplum içinde bu kuralların dayanak noktaları vardır. Adetler, örfler ahlaksal ve hatta dinsel normlar, bu dayanak noktalarını oluşturan

22) Sulhi Dönmezer, Sosyoloji, Savaş Yay. Ankara-1984 s.254

23) Marshal Clinard, a.g.e s.10

24) Melvin D. Fleur, Lois B Fleur, Sociology: Human, Scott Foresman and Company, USA 1973 p.88

öğelerdir. Bu öğelerin, hukuk normlarına dayanak teşkil etmedeki rolü, zaman ve mekan açısından farklılık göstermekle beraber, belirleyici ve destekleyici nitelikleri yadsınmamaktadır. Zaten hukuksal normlar birçok geleneğin, yazılı hale gelmiş şeklidir.

Sözü edilen normları, bireylerin "kaynağını kendi benliklerinde veya psisik mekanizmalarında bulan yaptırım ve hatta cezalarla desteklemeleri"(25) ise, bireysel bazda normun içselleşmesini göstermektedir. Bu gösterge aynı doğrultuda, toplumsal kontrolün işlerliğinin sağlanıp, etkinliğinin sürdürebilmesinde de etkili olmaktadır. Toplumun üyesi olan her birey, davranışlarını kendisinin denetlemesi sorumluluğunu kendisinden beklendiği şekliyle yaşam süreci içinde içselleştirerek üstlenecektir. Bu eğilim, 'zorla kabul ettirme'nin yanında, ikinci bir yol olarak 'istenilme'yi getirecektir. Durkheim bunu şu şekilde açıklamaktadır: "Bize böyle yapılması söylendiği için, içeriğini düşünmeksizin bir eylem yerine getirmek, bizim için olası değildir. Bir edimin ajansları haline gelmek için, bu edimin bir dereceye kadar duyarlılığımızı ilgilendirmesi ve belli bir şekilde bu edimin 'istenilebilir' görünmesi gerekir. Zorunluluk veya görev, yalnızca moral kurallardan soyutlanmış bir yönü açıklar. Belirli bir istenilebilirlik derecesi ise (zorunluluktan) daha az önemli olmayan diğer bir karakteristiktir"(26) Durkheim'ın bu saptamasında, 'istenilebilirlik' karakteristiğinin varlığına kesin katılmakla birlikte, temelinde zorlamanın olduğu zorunluluk ögesinin, soyutlanmış bir yönü açıklamaktan ziyade, kuralın özünü oluşturduğunu belirtmek yerinde olacaktır. Nedeni de, aslında kuralın "kişiyi belli bir davranışa zorlama" (27) olmasıdır. Fakat Durkheim etkisinde 'uyumda' zorlama ögesinin yanında, istenilebilirlik ögesinin de varlığını belirtmemizin nedeni, istenilebilirliğin, aynı zamanda zorunluluk ögesinde haklılaştırıcı temellerinin, bireysel yarar ile toplumsal yarar arasındaki dengenin sağlanması ve bu denge için yaptırımla desteklenen kuralların gerekliliği ve istenilmesi yoluyla oluşturulmasındandır. İstenilebilirlik ögesi, toplumsal süreçler içinde toplumca oluşturulan sosyo-

25) Barlas Tolun, Toplum bilimlerine Giriş, Savaş yay.Ankara 1983 S.24

26) A.L.Coser, B Rojenberg, Sociological Readings, New York.1957 S:97
98(den akt)Nuran Erol Suç Türlerine Göre sanık ile suçluların Sosyo-Ekonomik konumları Y.Lisans Tezi E.Ü.E.F.Yay. 87 S.12

27) A.Şeref Gözübüyük, Hukuka Giriş ve Hukukun Temel Kavramları, S Yay Ank.1973 S:1

psikolojik bir süreç ile bireye kazandırılmaktadır. Çok doğal olarak, bu toplumsal süreçler içinde, sistemin bireylerin kendilerince haklılaştırılmış olması ve toplumun nesnel koşulları içinde toplumsal düzenleyimlere özel bir rasyonalite kazandıran "ideoloji" nin bu noktadaki rolü unutulmamalıdır. Böylece "bireyin dışındaki nesnel gerçeğin yorumu olan ideolojinin, bireyin davranış ve tutumlarını etkileyerek öznel bir gerçeğe dönüşümü"(28) de belirtilen bu sosyopsikolojik öğrenme süreci olan sosyalizasyon ile gerçekleşir.

4) Sosyalizasyon

Toplumların kendilerinin varolabilme gerekliliklerinden birisi olarak vurguladığımız normatif sistemin, toplum içinde kabul görmesi ve kurumsallaşması, bu düzenin içinde yer alan bireylerce algılanması anlaşılması ve özümsemesiyle olanaklıdır. Bu süreç süresince kişi, bir birey olma yoluna girer ve içinde yaşadığı toplumun, en genelde kültürünü benimser, kültürü ile kişiliğini uyumlaştırmaya çalışır ve sonuçta, toplumsal çevreye uyum sağlar. Bu süreç ile insan, "biyolojik bir organizma sınırında, toplum içinde birey olarak işlevsel üstlenmesini olanaklı kılan, değişimini (29) gerçekleştirecektir. Bu değişimde birey, diğer bireylerle girdiği ilişkisi içinde yaşadığı toplumun verilerini almaya başlar. Toplumun kuralları ve normları ile birlikte yaşamayı öğrenir. Normatif düzen, bu süreç içinde bireyce içselleştirilerek, kendince beklentileri ve ondan beklenenler açıkça ortaya konulur." O halde toplumsallaşma sürecinde, ilişkide olan bireyler ve onların üzerlerinde anlaştıkları toplumsal olgulardan (nesnelardan ve simgelerden) oluşan bir üçlü ilişki sözkonusudur. Ancak bu ilişki yoluyla, ortak görüş, ortak amaç" (30), topluma adapte olma ve bireysel kimlik sağlanıp düzenin bireyce benimsenmesi ve bir yerde kurallar ile onları izleyen yaptırımların 'istenilir' hale getirilmesi mümkün olur. Sosyolojik bakış açısıyla, "İnsanın tüm yaşamı boyunca, ortamın sosyo-kültürel öğelerini öğrenmesi, içselleştirmesi deneyimlerin ve anlamlı toplumsal ajanların etkisi al-

28) Eric Carlton a g e s.26

29) Orville G.Brim.Jr.Adult Socialization. I.E.S.S.Volume 14 USA 1972 S. 555

30) Doğu Ergil, Toplum ve İnsan, Turhan kt. Yay.Ank.1984 s.39

tında kişilik yapısıyla bunları bütünleştirmesi ve bu yolla da yaşamak zorunda olduğu toplumsal çevresine uyumu"(31) olarak nitelenen sosyalizasyonun üç görünümü ortaya konulmaktadır. Kültürün elde edilmesi, kültürün kişilikle bütünleşmesi ve toplumsal çevreye uyum. Her üç öge de, birbirini bütünleyen ve birbiri içine geçmiş bir nitelik gösterirler. Toplumsal bir veri olarak alabileceğimiz kültürün kişiye sunulması, süreç içinde, kişinin bu verileri alıp, özümseyip, içselleştirmesi ve sonuç olarak da bireyin toplumsal çevreye uyum sağlayıp bir 'üye' kimliğine bürünmesi sağlanmış olur. Bu kimliği bireye veren süreç içinde, aile, arkadaşlık, okul gibi ajanlar, bireyin yaşamında, zaman ve mekan içinde değişen ağırlıkları ile yer almaktadırlar.

Bu ajanlar Elkin ve Handel'in (1984) (32) çocukların yeterli bir biçimde sosyalleşebilmesi için gerekli koşulları tanımlarken belirttikleri noktalar içinde yer alan kurumlardandırlar. Çocuğun ilk ve en dayanıklı toplumsal ilişkisi aile içindedir. İlk sıcak ilişkiler, aile içinde anne, baba, kardeşler ve diğer aile üyeleri ile geliştirilir. Bu kurum içinde şekillendirilen ilişkiler, yaşamın daha sonraki evrelerinde diğerleri ile oluşturulacak ilişkilerin prototipleri olarak hizmet ederler. Yine aile, dünyaya öğrenmek için gelen çocuğu gerçeğin bir mimarı olarak, filtre eder ve çocuğun dünya versiyonu ailesi yoluyla inşa edilir" (33)

Aile içinde çocuk, etkileşim süreçlerinin temellerini alarak aile üyeleri ile girdiği ilişkisi içinde karşılıklı ilişki kurmayı paylaşmayı, hakkaniyeti, itaatı ve yaşam boyuncaki ilişkilerde bulunan etkileşim temellerini öğrenir. Bu etkileşim modelleri, bireyin kişiliğinin bir parçasına oluşturur. Çocuğun ailesinin değerlerini, normlarına benimser ve onları kendine uygulamasıyla aile, çocuğun gelecekteki deneyimleri ile karşılaştırabileceği ilk referans grubunu oluşturur. Yaşamının daha sonraki devresinde ise, çocuğun yaşamında daha farklı referans grupları olacaktır. Bunlardan

31) Önal Sayın, a g e s:136

32) Steven L.Nock, Sociolog of the Family, Prentice Hall inc.New jersey 1987 s.213

33) a g e s.236

bir tanesi de arkadaşlık gruplarıdır. Çocukluk çağında oyun grupları, ergenlik çağında ise arkadaşlık grupları, çocuğun yaşamında, ailesinin dışında informel ilişkilerini geliştirdiği ve aile üyeleri dışında diğer bireylerle etkileşime girdiği ilk gruplardır.

Yetişkin olmayan ve yetişkin dünyasından ayrılanlarla olan etkileşimleri içinde çocuklar çok sayıda özel tarzlar geliştirirler. İlki yetişkinlerden farklı olarak, egolitoryandırlar. Bu yetişkinler arasında görülmesi mümkün olmayan bir durumdur. Çocuklar, ailelerine ve yaşdaşlarına farklı kuralların uygulandığını bir diğerinden öğrenirler. İkinci olarak çoğu eylemlerde yaş farklılaşır ve hüner farklılıkları açık bir şekilde oluşturulur. Son olarak, bu gruplar, kendi seçimleri olan yakın ilişkilerin gelişmesine bir fırsat sağlarlar. Çocuklar, kendilerine faydalı insan, duygusunu ve diğerleri tarafından kabul görmeyi hissettiren yakın ve sevecen ilişkiler geliştirirler. Bu gruplar sayesinde çocuklar, ailelerinden sınırlı bir bağımsızlığı deneme fırsatını alıp, kendilerine olan güven duygusunu geliştirmeyi öğrenirler. Bu grupların oluşumu, özellikle okul çağlarına rastlamaktadır.

Okul, çocukların ailesel olmayan bir otorite ile karşılaştıkları ikinci kurum olup, "çocuğun ailesine olan bağlarının gevşetildiği ve aile ile akrabalığın ötesinde, çocuğu toplumsal bir kuruma getiren ana ajanlardan birisidir"(34). Bu kurum içinde otorite temsilcileri olarak öğretmenler devreye girmektedir. Okulda öğrenme formel ve informel olarak iki yoldan verilmektedir. Çocuk, yaşadığı dünyaya ilişkin temel bilgileri alırken, bunun yanında, otoritesi daha biçimsel ve belki de aileye nazaran görece bir ağırlığı ile çocuğun kazanamadığı, eksik kaldığı yönlerini ve kendini geliştirmesine yardımcı olur. Çocuk burada, kendi yaşındaki çocuklarla birlikte olup, çalışmayı paylaşmayı öğrenirken, disiplin ve eğitimle yükümlü olan yetişkinlerin formel nitelikli otoritelerine de uymayı öğrenir.

Kişinin yaşamının görece bir çoğunluğunu kaplayan bu süreç içinde yeralan ajanların, hiçbiri birbirinden bağımsız değildir.

34) a.g.e, s:239

Tümü de birbiriyle içice girmiş görevleri ile bir bütünü oluştururlar. Bu bütünlük içinde her ögenin kendine düğeni eksiksiz yerine getirmesi, sürecin başarıyla devam etmesini ve ortaya birtakım- önce bireysel bazda daha sonra da toplumsal alanda-olumsuzlukların çıkmasını engelleyecektir. Çocuğun yaşamının en önemli ilk yıllarını içinde geçirdiği ailesinin ve üyelerinin onun üzerindeki olumlu etkileri, fiziksel, psikolojik ve entellektüel gelişimine önem vermeleri, toplumsal yaşama hazırlamadaki başarı dereceleri, çocuğu okula ve diğer insanlarla sağlıklı ilişkiler kurmaya motive etmeleri vb. gibi gereklilikler, çocuğun topluma kazandırılmasında en önemlilerinden olmaktadır. Bu etkenlerden birinde görülecek olan bir eksiklik veya olumsuz gidiş, süreç içinde başlıbaşına bir handikap oluşturabileceği gibi, diğer öğeleri de olumsuz yönde etkileyebilecektir. Hiç şüphesiz, bu içsel etkenlerin dışsal bir takım etkenlerle de birleşmeleri ve olumsuzluklarını pekiştirme olasılıkları gözardı edilmemelidir. Ailenin içinde yaşadığı çevrenin, ve o çevreden aldığı birtakım değer ve normların yetersizliği, süreç içinde birtakım handikapların oluşumunu kolaylaştıracağı beklenilebilir. Sonuçta, toplumsallaşma görevini en etkin olarak yerine getiren birincil gruplar ve kurumlar, görevlerini yeterince yerine getiremediklerinde, yetersiz bir toplumsallaşma ile karşı karşıya kalan insan, kendisine başka sığınaklar arayabilmektedir. "Endişe ve korku dolu olabilen birey, kaybolan kimliğinin yerine koyabileceği bir kimliği ne pahasına olursa olsun, elde etmeye uğraşmaktadır"(36). Bu uğraş içinde, çoğunlukla, toplumun beklentileri tersinde istenilmeyen, kurallardan, normlardan sapan davranışlar içine girip, toplumca dışlanan ve normal'den ayrılan biri olma ihtimali ortaya çıkmaktadır.

B) SAPMA

Her toplumda, kendi kültürünün etkisi altında bir değerler ve normlar serisinin düzenleyici etkisinin egemen olduğunu belirtmiştik. Toplumsal kurumlara, belirli tutumlara yönelik olarak değer ve normları yaratma amacıyla olan kültürler, bunlar doğrultusunda da birta-

35) Doğu Ergil a.g.e s: 47

kım davranış kalıpları içermektedirler. Toplumca kabul gören ve kurumsallaşan davranış kalıplarına uyan birey, toplumca kabul gören bireydir.

İnsan kendine kurallar koyan, normlar, ölçütler belirleyen tek canlıdır. Diğer insanlarla birlikte yaşayabilmek için ortak davranış biçimleri, ortak simgeler, değerler oluşturur ve bunları kuşaktan kuşağa aktarır. Kuralları ortaya koyan insan, bu kurallara uymak için de kendini zorlamak durumundadır. Çünkü oluşturulan kuralların çoğunluğu, bireylerin arzularıyla, güdüleriyle çelişmektedir. Bireyin kurala ve dolayısıyla toplumla çatışması, ezeli olarak vardır ve sonsuza dek de sürecektir. Kuralın olduğu her yerde kuralı bozma, kurala karşı gelme vardır. Bunun bilincinde olarak toplumlarda da, bireylerden, bütün normlara harfiyen uyulması talep edilmemektedir; normlara uymada toplumsal sistem içinde belirlenmiş bir hoşgörü ölçüsü bulunmaktadır. Bu hoşgörünün düzeyi, zaman ve mekan bakımından değişmekle birlikte, her toplum içinde varlığı kesindir. Toplamların gelişme düzeyi ile toplumda görülen hoşgörü düzeyi, doğru orantılı olarak artmaktadır. Belirlenen normlar, bir uyum derecesi taşıyıcılar da bunları hiç kullanmama veya şekilde bir değişmeye götürme, gelişmiş toplumlarda değişme'nin bir koşulu olarak algılandığından, belirtilen hoşgörü düzeyi içinde ele alınır. Fakat toplum bu düzeye de bir sınır getirmiştir. Bu sınırı geçenler ise, 'sapan davranış'la gerçekleştirmiş olanlardır. John Kitsure bu konuda, sapan davranışı diğerlerinden ayıran etmenin, uyan bireylerin tepkileri olduğunu belirtiyor. Albert Cohen ise, bunun, sapanın açıklanmasında ikincil bir nitelik olduğunu, ilk niteliğin, toplumun içindeki hoşgörü sınırlarını aşmada yeterli bir düzeye sa-

hip olmasının gerektiği üzerinde duruyor (36). Doğal olarak böyle bir ölçüte başvurma, hoşgörü düzeyinin sınırlarını ve sapan davranışların kendi içinde farklılaşmasını getirecektir. Sapan davranışın kendi içinde farklılaşması, onun kaynaklandığı nedenlerin farklılığındandır. Norm çatışmaları, zayıf yaptırımlar, kişinin gelişkili veya yerine getirilmesi gözüne aşan birtakım amaçlara sahip olması, normların anlamlarının ve içeriklerini tam olarak belli olmaması, normlardan sapma sonrasındaki mazeret bulabilmedeki kolaylıklar, sapanın gizli gerçekleştirebilmesindeki kolaylıklar, bunların belli başlıcalarıdır. Bu nedenler, birbirinden bağımsız görünmekle birlikte, aslında, içinde yer aldıkları yapının ve bağlı buldukları kuramsal modellerin, bir rahatsızlık veya dengesizlik durumlarında, birbirine bağımlı ve toplum içinde görülme olasılıkları yüksek olarak ortaya çıkmaktadırlar. Global düzeyde, toplumsal yapı içinde yer alan "kurumların özel fonksiyonları ve yapılarında, ya da bir kurumun diğer kurumla olan ilişkilerinde görülen değişimler, toplumsal sapma üzerinde etkili olmaktadır. Bir toplumun istikrarı, toplumsal kontrolü sağlamada büyük oranda kendi kurumlarının işlev görmesine ve bu kurumların formel ve informel araçlar kullanabilmesine bağlıdır" (37). Fakat, toplumlarda görülen düzensizlik, rahatsızlık durumlarında, bu stabilitenin korunamadığı ve bir normsuzluk ortamının belirdiği gözlenir. Toplumsal bazda bu ortamı Durkheim, 'Anomi' kavramıyla açıklamaktadır. Her ne kadar. Durkheim, anomi kavramının geçtiği iki eserinde, bu kavramı farklı içeriklerde kullanmış olsa da, biz bu kavramı 'intihar' (1897) adlı eserinde kullanılan anlamı içinde, "hangi normu izleyeceklerini bilemez hale gelen bireylerin bütünleşmelerini giderek olanaksızlaştıran bir toplumsal düzensiz-

36) Ekn H.B.Clinard, a.g.e S:26-28

lik şeklinde (38) almaktayız. Durkheim'in kuramında, toplumun istikrarını sağlayan, devamlılığının ana unsuru "toplumsal bilinç" tir. Toplumsal bilinç, bireysel bilinçlerdeki inanç, değer ve duygularda belirlemekle beraber, onların basit bir toplamı değildir. Bireyin dışında yer alan toplumsal bilinçin, bireysel bilincin ötesinde, toplumu oluşturan öğeleri düzenleyici bir yönü vardır. Genelde bu şekilde belirlenen kolektif bilincin, bireysel bilinçten ayrılan iki temel ölçütü bulunmaktadır: 1) Dıştan gelme niteliği 2) Baskı niteliği taşıması. "Toplumsal olgular din, ahlak, hukuk, mantık gibi türlü biçimlere bürünerek, bireysel bilinçlere dıştan gelirler ve kendisini bireye zorla kabul ettirirler. Toplumsal olguların, toplumsal yaşamdan kaynaklanması ve baskı niteliğinde olması, onları ruhsal olgulardan ayırır"(39).

Durkheim'a göre, "bireysel insan, isteklerin insanıdır ve bu andan itibaren ahlakın ve toplumun birinci zorunluluğu disiplindir. İnsanın otoriter ve sevinli yani sevilmeye lâyık bir güç tarafından disiplin altına alınmaya gereksinimi vardır. Kendini hem kabul ettiren, hem kendine çeken bu güç toplumun kendisinden başka birşey değildir" (40). Fakat, yönelimi ve türü değişmekle birlikte, toplumsal değişim ve dönüşüm dönemlerinde, toplum bu gücünü yitirir veya etkisi azalır. Toplumda, bütünleşmesi, dengeyi, devamlılığını sağlayan ve toplumsal düzenin özünü oluşturan toplumsal bilincin zayıflaması, bu dönemde, toplumda ve bireylerde gözlenir. Durkheim'ın kendi görüşünde bu ortam bir yandan moral kuralların yokluğu yada yetersizliği sonucunda değer sistemleri ile birey arasındaki ilişkinin bunalımlı bir görünüm alıp, toplumsal dayanışmanın zedelenmesi, bir yandan da toplum içindeki bireylerarası ilişkilerin gayrişahsi niteliğine işaret eden anonimlik olgusunun, onun deyimiyle "toplum için bir kötülük ve mutsuzluk kaynağı"(41) olup, patolojik düzeyde bireyde yansımaları bulmasıdır. Sapmanın nedenlerinden başlıcası olarak, toplumun bireylere sunduğu mevcut mekanizmalarla veya geleneksel yollarla isteklere, amaçlara erişmede zorluklarla karşılaşılmasını göstermesi, Durkheim'ın belirli insan gereksinimlerinin sa-

38) Barlas Tolan, Anomi ve Yabancılaşma, İTİA Yay. Ank-1981 s.31-51

39) Jerzy Szacki, History of Sociological Thought, Aldwych Press, London-1979 s:289 (Çev. Ellen Oskay)

40) Raymond Aron Sosyolojik Düşüncenin Evreleri, İş Fnk.Yay-1986 S. 335

41) Barlas Tolan, a.g.e s.39-45

nır tanımayan doğasının varlığının üzerinde durmasının bir sonucudur. Kendisi, insanoğlunun sınırsız arzu ve isteklerini kısıtlamak veya frenlemek için kuralın gerekli olduğunu kabul etmektedir. Fakat gereğinden fazla kuralın olmasının ya da bu kuralların çok daha büyük bir güce sahip olmasının da bireyi bunaltacağını işaret etmektedir.

Ona göre "toplumun ahlaksal bilince tanıdığı bu yetkenin aşırı olmaması gerekir. Ama aynı zamanda her toplumsal kategori için belirlenmiş ekonomik hedeflerin bazı sınırları bulunmaktadır ve bireysel arzular ancak bu sınırlar içinde özgür olarak hareket edebilirler" (42) Görüldüğü gibi Durkheim'deki temel husus çağdaş toplumlarda görülen dejenereliktir. "Anominin toplum için başlı başına bir kötülük ve mutsuzluk kaynağı olmasının nedeni, varlığını sürdürebilmek için birlik ve kurallara uyumdan sapamayacak olan toplumun bu durumdan acı çekmesidir"(43) Toplumda oluşturulan bir düzendeki çözülme de bireyi toplumsal bütünden, kurallarından temel ilkelerinden ayırıp uzaklaştırmaya katkıda bulunmakta; sonuçta birey, toplumsal anlamda bir dayanaktan yoksun kalarak, bir alternatif olarak sapmaya yönelmektedir. Durkheim gibi, insan doğasının gereksinmelerinin sınırsızlığını kabul eden R. Merton, bunları sınırlandırıp, bu istek ve beklentilerin, toplumsal meşru yolların dışında, karşılanması durumunda, toplumca istenmeyen, kısaca 'sapma' nın ortaya çıktığını vurgulamaktadır. Merton'da toplumda, bireylere çeşitli hedefler gösteren kültürel yapı ve onun ikinci görünümü olan normlar, bu istek ve hedeflere ulaşmada kurumsallaşmış yol ve araçları belirlemektedir. Merton'un odaklaştığı noktada, kültürece tanımlanmış hedefler ile, bu hedefleri elde etmede toplumca yapılandırılmış yollar arasındaki toplumsal bir ayrılımdır. Kültürel hedeflerin ve kurumsallaşmış araçların varyasyonlarının olduğu toplum tiplerinden, kurumsal yollar üzerinde bir zorlama olmayan özel hedefler üzerinde bir etkinin olduğu toplum tipi üzerinde durmaktadır. Ona göre, "hiçbir toplumda, davranışları yöneten kuralların yokluğu görülmez fakat toplumlarda, gelenekler, moral kurallar ve kurumsal kontroller, kültürel değerler

---

42) a.g.e.S: 48

43) a.g.e.S: 51

hiyerarşi içinde üstte bulunan hedefler ile etkili bir biçimde bütünleşmeleri ölçüsünde farklılaşırlar. Bu tür bir kültür, isteklere ulaşmanın onaylanmış yollarını desteklemeksizin bireylerin kendi duygusal kanaatlarını, kültürel istekler (hedefler) üzerinde merkezileştirmeye yöneltebilmektedir" (44) . Başka bir deyişle toplumda belirmiş olan amaçlar üzerinde oluşan kültürel vurgu kurumsallaşmış amaçlar üzerindeki vurgudan farklı olabilir. Çok çeşitli toplumsal ve hatta psikolojik nedenlerle, bu iki öge arasında bir ayrılaşma görülebilir. Böylece, bir önceki durumda birey kendisi için seçebileceği yasal alternatif araçlar bulabilirken, şimdi içinde bulunduğu ortamda bunları bulamamaktadır. Fakat hedefler üzerindeki kültürel vurgu, halâ varlığını hissettirdiğinden bunlara artık, yasal olmayan araçlarla ulaşmanın yollarını arayacak ve dolayısıyla topluma ters düşecektir. Bireysel düzeydeki bu çözümlenmeye Albert Cohen, uyumsuzluğun gerçekte anlamlı olmadığını fakat bunların bir alt sistem olarak düşünülmesi durumunda kendi içinde anlamlı ve uyumlu olduğu katkısını getirmektedir. R.A.Cloward ise, bunu tamamlayıcı bir yaklaşımla, uyumsuzluk ve sapma olarak beliren davranışların, belli bir tabaka ya da sınıf için bir uyum niteliği taşıdığını belirtmektedir. Gerçekten de, bu kuramlarda özellikle vurgulanan alt kesimlerde bulunan bireylerin, toplumun bütünü için geçerli ve tüm bireylerce kabul edilmiş hedeflere ulaşmada, üst kesimlerdekilere oranla çok daha az oranda olanağa ve alternatife sahip olmasıdır. Mevcut olanakları değerlendirebilme oranının da kendi içinde çok düşük olduğu gözününe alındığında bu kesim içinden gelen bireylerin, ortak hedeflere ulaşmada yasal olmayan yolları tercih etme eğilimlerinin artması beklenebilecektir. bu tür eğilimleri, toplumda tüm bireyler için gösterilen fakat, üst sınıfların (kesimlerin) beklentilerine ve sosyo-kültürel düzeylerine cevap veren hedeflere ulaşmak için, ellerinde mevcut kurumsal yol ve araçları buluncayan ya da çok az bir oranda bulunan alt kesimlerden gelen bireylerin, bu kesimle, dolayısıyla da toplumla bütünleşme isteğinin bir sonucu olarak alabilecektiriz. Başka bir deyişle, bu kesimler için bu tür bir eğilim,

44) Robert K Merton, Social Theory and social Structure, The Free Press, New York-1968 s.188

kendi içinde meşru bir nitelik taşıyabilmektedir. Fakat global düzeyde, yapılan eylem, toplum içinde yasaklanmış olmalıdır.

Bireylerin, toplumda, kültürece tanımlanmış hedeflere ulaşma pahasına, yasal olmayan yol ve araçları kullanmaları, "Kurumlar, işlevler ve değerler arasında bütünleşme eksikliğinin"(45) görüldüğü dönemlerde yoğunlaşmaktadır.

Toplumlarda, bireylere kültürel hedeflere ulaşmada, kurumsallaşmış yol ve araçları belirleyen normların, dolayısıyla da toplumsal kurumların, global düzeyde üstlendikleri işlev bu sebeple önem kazanmaktadır. Toplum içinde hangi davranışların, eylemlerin ya da toplumsal ilişkilerin beklenen veya meşru olduğunu belirleyen toplumsal kurumları normlar aracılığıyla kültürel yapıca belirlenmiş olan hedeflere ulaşmada, kurumsallaşmış yol veya araçları belirleyip, toplum içinde kabul görmesini ve meşru hale gelmesini sağlarlar. Fakat, toplumsal amaçlara ulaşmaya yönelik uygun araçlar üzerinde uzlaşma sağlanamaması durumu mevcut düzene eğer mense, bu kurumların yapıları, işlevleri, bunları yeterince yerine getirip getirmediikleri, diğer kurumlarla olan ilişkileri ve bireylerin kurumlarla olan ilişkilerinin niteliğini ön plana çıkartacaktır. Belirtilen bu yapılanma içinde, herhangi bir kesiklik, uyumsuzluk, dayanışmanın zayıflaması veya ortadan kalkması halinde, toplumsal düzeyde anomik bir ortamın oluştuğu; bunun bireysel bazdaki göstergesinin ise sapan davranışlar olduğu görülecektir.

C) SUÇ OLGUSU VE HUKUK

Bireylerin, topluma ters düşen davranışları, toplum tarafından 'istenilmeyen' olarak alınırken oluşturulan yaptırımların for-
mel bir nitelik taşınması; başka bir deyişle sapan davranışın karşı-
lanan yaptırımlarının kurumsal bir boyut içinde verilmesi bu davra-
nışa 'suç' gözüyle bakılmasının bir sonucu olmaktadır. 'Suç' sapan-
nın hukuk kurumu tarafından yaptırımla karşılanan bir boyutu olmak-
tadır. **Sapan** davranışın, bu boyuta ulaşması, daha önce sözünü et-
tiğimiz, toplum içinde belirlenen hoşgörü limitlerinin aşılması
ve oluşan bu davranışın toplum üyeleri ve dolayısıyla toplum işle-

45) Doğu Ergil, a.g.e, s:230

yiş mekanizması için tehlikeli bir öge oluşturması sonucudur.

"Toplum için tehlikeli olan öge ise, toplumun çıkarları için zararlı olan veya onları tehlikeye atan olarak, toplumsal ilişkileri izleyen suçsal davranışın sonuçlarının kapsamını gösterir"(46) Bu sebeple suç, sosyolojik bir nosyondur. Toplumsal düzeni tehdit etme bazında "toplumun çıkarlarını karşılayan olguların karakteristikleri için bir tehlike oluşturan suç nosyonu, toplumsal birlik-telik taşır. Nerede bir toplum varsa, orada suç da vardır"(47).

Bu görüşe katılan Durkheim, normal ve anormal olarak, farklı türde iki davranış biçiminin, aynı toplumsal süreçlerin ürünü olması nedeniyle, sapmanın kurumsal bazda cezalandırıldığı boyutu olan suç davranışının, normal bir toplumsal olgu olduğu sonucuna gitmektedir. Bu sonuca ulaşmasında, ilk aşamayı, çeşitli toplumbilimsel fenomenleri gözlemlemede geçerli olacak nesnel bir ölçüt arama çabası oluşturur. Normal ve patolojik davranışlar için genellemelere varabilmede yeterli bir dış işaret aranmalıdır. Çünkü, patolojik bir toplumbilimsel olgu için, belirtilen bu işaretlerin az olması tüdengelimci çıkarsamalar yapma gereksinimini doğuracaktır. Durkheim'a göre, "bir toplumsal olgu, gelişiminin belirli bir evresinde ele alınmış olan belirli bir toplumsal tip için, eğer o, kendi evrimlerinin mütakabil evresinde ele alınmış olan bu türden toplumların ortalamasında kendini gösteriyorsa, normaldir" (48). Fenomenin bu normal niteliğinin tartışılmaz olması için de Durkheim'a göre, sözü edilen dış işaretin, fenomenin doğasından kaynaklandığı kanıtlanmalıdır. Bu, yalnızca onun, ele alınan türün varolma koşullarına bağlı olmasıyla açıklanacaktır. Böylelikle de 'normal' için geliştirilen önermeler, suçluluk gibi özel hallere daha kolay uygulanabilecektir.

Kuradan hareketle, Durkheim, sözü edilen kuralları uyguladığında, suçun şu ya da bu toplumlarda değil, fakat tüm toplumlarda görüldüğünü belirtmektedir. Ona göre "hiç bir toplum yoktur ki,

46) Miklos Verres, The Fundamental Questions of Criminology, A. S. Sighltloff, Ceyden Akademiak Kiado, Budapeşt 1978 s.84

47) a.g.e.B: 84

48) E. Durkheim a.g.e s.110

orada suçluluk olmasın. Suç biçim değiştirir; suç olarak vasıflandırılan fiiller her yerde aynı değildir; fakat her yerde ve her zaman cezai baskıyı üzerine çekecek tarzda davranan insanlar olmuştur" (49). Bu elbette, Durkheim'ın tüm suçları veya tüm cezaları desteklediği anlamına gelmez. "Açıklamaya çalıştığı şey birlikte yaşanan bir toplum hayatında, suçun, bertaraf edilmesinin olanaksızlığıdır"(50). Başka bir deyişle, suçu 'normal' bir olgu olarak kabul etmek "içinde hiçbir kuralın ihlâl edilmediği, kimse'nin cezalandırılmadığı, yasak sayılmış hiçbir fiilin işlenmediği bir toplum görülmemiştir demektir. Yoksa, 'suçlu'nun suç işlemesi gayet tabii bir şeydir, adeta bu onun doğal hakkıdır demek değildir" (51). Toplum içinde normal bir olgu olarak aldığı suçu ise Durkheim, "özel bir güç ve açıklığa sahip bazı toplu duyguları zedeleyen bir edim"(52) olarak tanımlamaktadır. Bir edimin suç olabilmesi için, kolektif vicdanın-müşterek- kuvvetli ve belirli hallerine karşı gelinmiş olması lazımdır. "Kusurlu fiil, toplum ferdleri arasında esaslı bir şekilde kolektif olan his ve inançları sarsmış olmalıdır"(53). Bu durum ise, toplum içindeki bireylerin, her zaman bu duygu ve inanç birlikteliğini sağlayamamaları nedeniyle idealden ayrılmayı ve suç niteliği taşıyan davranışların ortaya çıkmasını açıklamaktadır. Başka bir deyişle, bireylerin bu toplu bilinçten ayrılmalara durumu, suçu oluşturmaktadır. Fakat görülen odur ki, toplumlarda, bazı davranışlar, bu ortak bilincin dışına çıktığı için değil, yasalarda geçen kurallara aykırı olduğu için 'suç' olarak adlandırılmaktadır. Durkheim bunu şöyle bir süreç içinde açıklamaktadır. "Tarihin belirli bir anında bir kavmin ceza hukukunu kollayan kolektif duyguların o zamana kadar kendilerine kapalı kalan bilinçlere nüfus edebilmeleri ya da o zamana kadar olduklarından daha nüfuzlu hale gelebilmeleri için, o zamana kadar sahip buldukları yoğunluktan daha üstün bir yoğunluk kazanmalarına gerekir... fakat dikkatten kaçan noktadır ki, ortaklaşa bilincin bu güçlü hallerinin böyle pekişmiş olabilmesi için, önceleri ihlâl edildikleri takdirde sadece ahlaki kabahatlerin doğmasına yolaçan daha zayıf hallerin de pekişmesi

49) a.g.e s.111

50) David E.Downes,Understanding A Guide to the sociology of Crime and Rule making,D.D.andP.Roch, Oxford Press,1982 s.76

51) Hamide Topçuoğlu, Hukuk Sosyolojisi Dersleri, Işın Yay.Ank.1984 s.54

52) a.g.e s.55

53) a.g.e s.67

gerekir; çünkü ikinciler birincilerin uzantısından, hafifletilmiş biçiminden başka birşey değildir"(54) Durkheim buna örnek olarak, suistimal ve hırsızlığı vererek, mülkiyet hakkına saygılı olmanın, ikincisine oranla, ilki tarafından daha zayıf bir biçimde incitildiğini ve bu ikisi içinde, hafif olanı toplum içinde canlı bir şekilde hissetmek için yeterli yoğunluk olmayacağı için hırsızlığa oranla daha fazla bir hoşgörüyü sahip olup; bu sebeple de, dürüstlüğe aykırı davranışın kınanırken, hırsızlığın cezalandırılacağını belirtmektedir. "Fakat aynı duygu, insanı hırsızlığa iten eğilimi, bütün bilinçlerde sindirecek derecede güçlenirse, o zamana kadar, kendisine hafifçe dokunan zedelenmelere karşı daha duyarlı hale gelecek, öyle olunca da, bu zedelemeler daha enerjik bir takbihe maruz kalacaklardır ki, bunlardan bazıları basit ahlaki kabahatler olmaktan çıkıp cürümler durumuna geçeceklerdir" (55). Örneğin dürüstlüğe aykırı sözleşmeler ya da dürüstlüğe aykırı biçimde uygulanan sözleşmeler, suç olarak alınacaktır.

Durkheim'a göre, ahlakın temelinde kollektif duygular bulunmaktadır ve yasal kuvvet ortak bilincin bir göstergesi veya sembolü olup toplumun tüm fertlerinde ortak olan hislerin, ortak olan değerlerin korunmasına yönelik bir karakter taşımaktadır. Bu noktada, toplumda belirmiş olan ahlak ve hukuk kurallarının birbirlerinden farklı olmakla beraber iç içe geçmişliği de önem kazanmaktadır. İster moral isterse hukuk kuralı olsun, bütün kural ve ilkelerin amacı, toplumda düzeni sağlamak ve sürdürmek olmuştur. Fakat bir karşılaştırmaya gidildiğinde, her ahlak kuralının bir hukuk kuralı ya da her hukuk kuralının bir ahlak kuralı olmadığı görülür. Hukukçular bunu "ahlâk kurallarında devletin yaptırım gücü harekete geçmez; onlarda yalnızca toplumun tinsel yaptırımı vardır"(56) şeklinde açıklamaktadırlar. Bu, bir yerde, ahlak ile hukukun, alanlarının, hacim ya da genişliklerinin de farklı boyutlar üzerinde olabileceğine işaret etmektedir. Çünkü "birçok hukuk kuralı, ilgili sorunlara ahlakilik açısından değil, uygunluk ve yerindelik açı-

54) E.Durkheim, age s.114

55) a g e s.115.

56) Hıfzı Veldet Velidedeoğlu, Toplumsal Yaşam ve Hukuk, Hil Yay, İstanbul 1983 s.72

sından bir çözüm bulabilmek için ortaya konmuşlardır. Diğer yandan ahlâk yönünden istenilebilir sayılan birçok şeyin hukuk yoluyla elde edilmesi olanağı bulunmamakta, ya da, bu yolla elde edildiklerinde ahlaki yönden istenebilir sayılma özellikleri ortadan kalkmaktadır. Fakat, hukukla ahlakın olanca içice girdikleri yerlerde hukuk belirleyici duruma geçmektedir" (57). Üzerinde durulması ve kabul edilmesi gereken nokta ise yasal düzenin sürdürülebilmesinin toplumun moraliklimine dayandığıdır. Yasal düzenlemelerin etkinliği, hiçbir zaman için, sadece fiziki müeyyide uygulama tehditlerine dayanamaz. Bunun için, toplumda hukuka ve yasalara karşı, ayrıca belirli bir yasal düzene karşı genel bir saygı duyulması bu saygının kendisinin de sosyal adaleti kendine öz edinmiş bir hukuk anlayışına karşı toplumda gösterilen moral onaylamadan güç olması gerekmektedir"(58). Durkheim anlayışında da hukuk kuralları toplumsal tepkilerin ya da toplumsal baskıların, kurallar halinde ifadesini bulduğu sembollerdir. Bu nitelikteki kuralların, teşkilatlı ve belirgin müeyyidelerin korumasında olması ise, toplumun onlara verdiği büyük önemin ifadesidir" (59). Toplumlar da, niteliği ne olursa olsun, oluşturulmuş olan normatif dizgeye karşı gelen davranışlara, toplumsal tepkiler, örgütlenmemiş olandan, örgütlenmiş **yani** kurumsala dek bir çizgi içinde verilmektedir. Bu davranışlar, bazen her iki tepki çeşidini olabildiği gibi, sadece bir boyutta da tepki alabilmektedir. Çünkü, "toplumun bazı davranış kurallarını ihlal etmiş olan üyeleri aleyhine, bir heyet aracılığı ile yerine getirdiği ve şiddeti derecelere bağlı, ihtirası bir tepki" (60) olarak tanımlanabilen 'ceza'ya ve eylemi bildiren, ceza hukukunun alanına, her toplumsal kuralın ihlali girmez. "Toplumun ahlâken yalnız olarak reddettiği pek çok hareket ceza hukukunda belirtilmez fakat kişisel kabahatler olarak algılanır"(61)

---

57) T.B.Bottomore, Toplum Bilim, Beta Yay.İst.1984,s.275

58) a g e, s.275

59) Faride Topçuoğlu, a g e s.62

60) a g e s.73

61) Joseph Julian, Social Problems, Appleton-Century-Crofts, New York-1973 s.144

Öyleyse suç olan fiilin tanımlanması sadece kolektif duygulara zarar veren bir eylem şeklinde olmamalıdır. Çünkü ahlaka aykırı eylemler de kolektif duyguları incitmektedir ama suç sayılmamaktadır. Bunun en temel nedeni de yaptırımların, vicdani olmasıdır. Oysa suç olan eylemlerin yaptırımları açık ve belirgin olarak yasa da gösterilmiştir. Bir toplumu meydana getiren bireyler ortamında yaşayan birtakım kolektif duygular ve inançlar vardır ki bunlar bir dizge (sistem) meydana getirirler. Bu dizgeye kolektif bilinç ya da kolektif vicdan denir. İşte suç, bu kolektif vicdanı şiddetle inciten bir eylem olup, "ceza hukukunu karşılayan toplumsal dayanışmayı bozan her eylem" (62) olarak görülür.

E.Sutherland ve D.R. Cressey'de suçsal davranışı, cezai hukukun ihlali olarak göstermektedirler. "Eylem, ahlaksızlık, nezaketsizlik ve ayıplama derecesinin ne olduğu önemli olmaksızın, yasa tarafından yasaklanmadıkça bir suç değildir" (63). Bu görüş çerçevesinde ceza hukuku ise "konvensiyonel olarak politik otorite tarafından ilan edilen, başvurular kuralların tüm sınıfların üyelerine uygulandığı ve devlet eliyle oluşturulan cezalandırma yoluyla kuvvetlendirildiği, insan davranışları hakkında özel kuralların bütünü olarak tanımlanmaktadır"(64). Modern ceza hukukunda, "ceza verme yetkisi de, 'toplumun meşru müdefaası' kavramına dayanmaktadır" (65). Çünkü her toplumun "kendi bütünlüğüne ve yaşam düzenine karşı çıkanları cezalandırma hakkı vardır. Bu hakkını kullanan toplumların yaşamlarını sürdürebilmeleri tehlikeye girebilir. Cezalandırma toplum yapısının doğasından gelen bir işlemdir. İşlem olarak aynı zamanda görevidir. Cezalandırmayı haklı kılan, bu görevin yerine getirilmesinin zorunlu olmasıdır" (66). Bireyler arası dayanışmadan doğan ve dayanışmanın gelişmesiyle beraber artan toplumsal sorumluluk ve dayanışmanın oluşturduğu birlik bilin-

62) Orhan Hançerlioğlu, a g e s.358

63)E.H.Sutherland, D.R.Cressey, Principles of Criminology, J.P. Lippincot Company, USA,1960 s.4

64) a g e, s.4

65) Necip Bilge, Hukuk Bağlantıcı, Turhan ktb.Ankara-1983 s.137

66) Anıl Çeçen, Adalet Kavramı, May Yay,İstanbul 1981 s.73

ci cezalandırmada yön belirler. "Ceza, hukukun yaptırım özelliği olarak, hukuk düzeninin geçerli ve etkili kılınmasına, toplum üyelerinin böyle bir düzen içersinde uyumlu yaşamalarına yardımcı olur"(67). Ve suç bu tür bir çizgide, hukuk düzeninin benimsemediği düzen dışı bir eylem olmaktadır.

Toplumların gelişme derecelerine koşut olarak, görülen bu düzen dışı eylemlerin, formel ve informel bazdaki yaptırımları, eylemin türüne ve ihlal edilen niteliğine değişmeye koşut, yeni bir boyut olarak, ihlal edenin yaşına göre değişme göstermiştir. Bu değişimin veya belirlenmenin temeli, 20 yy'ın ilk yarısında, suça ve suçluya bakışdaki farklılaşmalar ve suçun bilimsel bir nitelik kazanmasıdır. Suçlunun, toplumun bir üyesi olduğu ve onun yeniden topluma kazandırılması gerektiği düşüncesinin hakim görüş haline gelmesi, suçu işleyen bireylerin yetişkin ve çocuk olarak bir ayrıma gidilmesine neden olmuştur. Bu ayrım çerçevesinde, 'çocuk suçluluğu' bir olgu olarak gündeme gelmiştir.

D) ÇOCUK VE SUÇ

Günümüz toplumlarında toplumsal alanda ciddi bir sorun teşkil eden çocuk suçluluğu, bu niteliği içinde çeşitli bilimlerde ele alınmıştır "Çocuk suçluluğunu, yetişkinlik döneminde işlenen suçtan ayırt eden en önemli özellik, bu dönemin gelişiminde 'problemlili evre' ya da 'geçiş evresi' olarak adlandırılan ergenlik dönemine rastlamasıdır"(68). "Hukuki açıdan 'çocuk' sözcüğüyle de henüz reşit olmamış ergenler, 11-18 yaş grubu kastedilmektedir"(69) Bizde çalışmamızda, çocuk sözcüğünü, bu yaş dönemi için kullanmakta ve (adölesan) ergenlik evrenine işaret etmekteyiz. Belirtilen yaş grubu, toplumlara ve zamana göre çok farklılık gösterdiğinden, tek bir dönem üzerinde anlaşma görülmemektedir. Fakat en genelde, bu dönemin, 11-20 yaş arası olarak kabul gördüğünü söyleyebiliriz.

67) a g e s.74

68) Haluk Yavuzer, Çocuk ve Suç, Remzi Kit. İst.1987 s.33

69) a g e s.32

Her toplum ve her zaman için geçerli olarak, "bireyler, bir ergenlik veya kendi fiziksel güçlerinin derece derece gelişmesi devresini geçirirler. Çoğu toplumlarda ergenliğe geçiş, yetişkinlerin dünyasındaki bir üye için, genç insanı sınırlandırmakla beraber, toplumlarda bu, tam ne çocuk ne yetişkin ne de tamamıyla sorumlu üye olarak tanımlanamayan özel bir statüyü veya 'adölesan' olarak isimlendirilen bir dönemi işaret eder" (70). İngiltere, ABD gibi gelişmiş toplumlarda, 19 yy ortalarında günümüze, meslekler, pratiklerinde daha çok hüner gerektirdiğinden ve uzun yaşam beklentisi, yaşlı insanların aktif hayatını uzattığından yetişkinliğin ertelenmesi derece derece kurumsallaşmış ve toplum içinde kabul görmüştür.

Hollingshead, "ergenliği bireyin, içinde bulunduğu toplumun onu artık bir çocuk gibi görmeyi bıraktığı, fakat ona henüz yetişkin statüsünü, rolünü ve işlevini tümüyle vermediği yaşam dönemi olarak nitelendirir"(71). Adölesan dönemindeki çocuk, toplum içinde prestij kazanmaya ve statü sahibi olmaya gereksinme duyar. Nedeni de toplumsal uyumun geniş ölçüde bu gereksinmelerin karşılanmasına bağlı olmasıdır. Ergenlik yılları, bir anlamda, toplumsal gelişim ve uyum yılları olarak da nitelenebilmektedir. Bu çağ, kişiliğin, toplumsal nitelik kazandığı bir arayış dönemidir. Ergen, değişen ve gelişen kişiliği içinde, çevrede yeni değerler aramaya, kişiliğinin olgunlaşmasında rol oynayan özdeşleşme, özerklik, sorumluluk kavramlarına yanıt bulmaya çalışır, bu kavramlar ona kişilik kazandırır; toplumla ilişkilerini biçimlendirir; toplumdaki yerini ve rolünü oluşturur. Bu arayışın özünde topluma uyum sağlama isteği ve onay görme gereksinmesi yatmaktadır. "Toplumsal uyumun ölçüsü ise, bireyin çevresindeki kişilerle ilişkiler kurup sürdürebilmesi, grup çalışmasına katılabilmesi, yapıcı olması, sorumluluk yüklenebilmesi ve birlikte yaşamının getirdiği kurallara uyabilmesidir. Bu, zamanla oluşagelen bir süreçtir" (72). Bu süreç içinde çocukların olumlu bir sosyal uyum gerçekleştirebilmeleri, yaşadıkları toplum içindeki, onları saran, çevreleyen,

70) Society Today, Communications Research Machines, Inc. Del Mar. California USA-1971 s.149

71) Haluk Yavuzer, a g e s.111

72) a g e s.24-25

İlişkiler ağında yer alan toplumsal kurumların sağlıklı olmasına ve görevlerini yeterince yerine getirebilmesine bağlıdır. Ergenlik döneminin özelliklerini vurgulamamızın nedeni de, bu evrede aile, akrabalık eğitim, arkadaşlık, iş gibi toplumsal kurumların, çocuğun yaşamı içindeki yerini ve işlevlerinin daha fazla önem kazandığı vurgulamak içindir. Böylesine girift ilişkiler ağının oluşturduğu bir çerçevede, insan yaşamı için kritik sayılan ve özel psikolojik niteliklere sahip bir dönemde, çocuğun olumsuz birtakım toplumsal ve kültürel faktörlerle karşı karşıya kalması, onun suça yönelme eğilimini arttıracaktır. Sonuçta çocuk suçluluğunu "bir çocuktaki anti-sosyal eğilimlerin yasa müdahalesi gerektirecek bir duruma dönüşmesi" (73) biçiminde tanımlayacak olursak, bu dönüşümün ve suça yönelik davranışının nedenlerini anlamak ve değerlendirmek ancak onun içinden çıktığı toplumu ve toplumsal yapı içinde onu çevreleyen toplumsal kurumlar ile olan ilişkilerini anlamakla mümkün olur.

E) TOPLUMSAL KURUMLAR VE SUÇLU ÇOCUKLAR

Temel toplumsal kurumlar, toplumsal ihtiyaçların karşılanması için organize edilmişlerdir. Herbiri, insan davranışlarının bir safhasını organize eder ve toplumsal yaşamın devamı için gereklidir. "Toplumun temel ve önemli bir gereksinmesi çerçevesinde örgütlenmiş ve bütünleşmiş değerlerin, normların ve davranış kalıplarının bileşimini (ya da örüntüsünü) tanımlayan bir kavram" (74) olarak toplumsal kurumu oluşturan davranış kalıpları birbirlerini destekleyen toplumsal rol ve ilişkiler içinde ve kurumun amacına göre örgütlenir, yapısallaşır, bir bütün görünümü kazanırlar.

Her toplumsal kurumun bir bütün oluşturabilmesi, kurumun öğeleri olan değerler, normlar, davranış kalıpları ve organlar arasında uyumun, eşgüdümün sağlanması ve ortak bir amaç, hedefin bulunması temeline dayalıdır. Yine kurumlarında, toplumsal bir düzenin oluşturulabilmesi için, kendi aralarında bir uyum ve eşgüdüm içinde bulunmaları gereklidir. Toplumdaki, aile, eğitim,

73) a g e s.32

74) Mine Tan, Toplumbilime Giriş, Sevinç Mtb.Ankara 1981 s.134

ekonomi, hukuk gibi kurumların hepsi bir birliktelik içinde toplumsal düzeni oluşturacak şekilde karşılıklı ilişki içindedirler. Kurumlardan herhangi birisinde oluşan bunalım, diğer kurumlarla olan etkileşim derecesi içinde onlarda da kendini hissettirir. Hiçbir kurum toplum içinde kendi başına bir varlık değildir; zaten toplumun sürekliliğini ve bütünlüğünü sağlayan şey de onların aralarındaki bu karşılıklı bağlantı ve işbirliğidir.

İnsanlararası ilişkilerin kurumsal bir niteliğini ifade eden kurumlar, doğaları gereği toplumun tümünü ilgilendiren gereksinmeler ve ilgiler sonucu ortaya çıkan toplumdaki insanlar bu ilgi ve gereksinmelere ilişkin beklentileri gerçekleştirmek için toplumsal bağlayıcılığı olan ve birlikte yaşamalarında süreklilik ve denge sağlayan davranış kuralları koyar ve normlar geliştirirler. "Parsons' kurumsallaşma 'adı verilen bu sürecin belli rolleri yerine getiren kişilerin davranışlarını tanımlayan hem rol sahibi kişilerin kinde uyum güdülleri, hem de başkalarının yaptırımları ile desteklenen bir kalıplaşmış beklentiler sistemini ortaya çıkardığını söylemektedir"(75). Toplumun temel ilgi ve gereksinmelerine cevap veren davranış kalıpları toplumun tüm üyelerini kapsar ve oluşturulmuş ilgi ve çıkarlar toplumsal kurumlar çerçevesinde gerçeklik kazanır. Bu çerçevede kurumların, bireylerin davranışlarını belirlemesi, birbirlerinden neler belediklerini önceden belli ederek, davranışlar arasında uyum ve eşgüdüm sağlamak; "gelişigüzel, keyfi ve toplumsal yaşam için tehlikeli olabilecek davranışları frenleyerek toplumsal denetimi sağlamak gibi tüm toplum açısından olumlu birtakım işlevleri olduğu görülür. Karşılıklı olarak birbirleri içinde eşgüdümlemiş ve birbirlerine bağımlı kılınmış kurumların oluşturduğu toplumsal bütünü ifade eden kurumsal düzende, ancak bu tür bir işlevsel yapılanma içinde varlığını koruyabilecektir. APD toplumbilimcileri R.W.O' Brien, C.G.Schrag ve W.T.Martin, toplumsal yapıyla toplumsal işlev arasındaki ilişkileri şöyle açıklamaktadırlar: "Çeşitli kurumlar arasındaki ilişki, yapı ve işlev yönünden, bağımlı bir birlik olan bir tekerleğe benzetilebilir. Merkezde bulunan ve bireyin

---

75) a g e, s.137

ilk karşılaştığı kurum olan aile, tekerleğin poyrasıdır. Tekerleğin parmaklıkları, dinsel, yönetsel, ekonomik vb. kurumlardır. Çeşitli kurumların işlevlerini içinde yerine getirdikleri toplum da kasnaktır. Ast durumdaki örgütler, adlarını saydığımız bu kurumların içinde ve arasındadırlar; birbirleriyle ve aynı zamanda da kendi içlerinde bağımlıdırlar"(76). Bu tür bir bağımlılık aynı ya da benzer işlevleri görebilmelerinden olumsuz işlevler görmelerine ya da hiç işlev görmemelerine kadar çeşitli ilişkileri kapsayabilmektedir. Fakat aralarındaki bağımlılık ilişkisi nasıl bir düzeyde olursa olsun, bireysel bazdaki etkileri ve belirleyicilikleri çok yoğundur. Sözü edilen etki ve belirleyicilik, toplumsal yaşam içinde, bireylere kabul giren davranış kalıplarına göstermede ve meşru hale getirmeyi başardığı oranda artmaktadır. Kuşkusuz bu açıdan en önemli toplumsal kurum olarak da 'aile' görülmektedir.

1) Aile ve Suçlu Çocuk

Aile, çocuk ve suç üçgeninde ilişkileri tetkik ederken, ailenin, insan ilişkilerinin sergilendiği bir sahne olduğunu unutarak gerekir". Çocuk bu sahnede, insan ilişkilerini, bütün karmaşık yönleriyle gözlemler ve yaşar"(77), Toplum bilimciler de, ailenin çocuğun ilk yaşamında onun için çok önemli toplumsal ilişkileri sağladığı yönünde hemfikirdirler. "Aile, çocuk ile ilk yıllarda özel bir ilişki kurduğu ve bunu daha sonraki dönemde, anlatma, ima etme vb. gibi tarzlarda sürdürdüğünden, çocuğun daha sonraki yaşamında göstereceği davranış modellerini belirlemede çok önemli bir role sahip olacaktır" (78). "İnsan yaşamının üzerinde, doğumundan önce başlayan ve ilk gelişim yıllarından ömrünün sonuna dek etkisini sürdüren bir kurum olarak aile, fizyolojik olduğu kadar ekonomik ve toplumsal yönleriyle de, kişiyi ruhsal gelişimi, oluşumu ve davranışları açısından biçimlendirip yönlendirir. Ailenin çocuk üzerindeki etkisinin günümüzde doğumdan önce başladığı genel kabul görmüştür. "Ailenin o çocuğa karşı istekli ya da isteksiz oluşu, ge-

76) Sociology, New York-1958(den akt) Orhan Hancerlioğlu, a g e s.219

77) Atalay Yörükoğlu, Çocuk Ruh Sağlığı. İ Bn.Yay.Ank.1983 s.94

78) Edwin H-Sutherland,D.R.Cressey a g e s.171

rek ruhsal-kültürel, gerekse toplumsal-ekonomik yönden bu çocuğun gelişimine hazır olup olmadığı ve çocuktan beklentileri, O çocuğun yaşantısını, ilk izlenimini ve çevresiyle duygusal ilişimini önemli ölçüde etkileyecektir. Bu yüzden insanın yaşamı boyunca seçme özgürlüğüne sahip bulunmadığı tek ve önemli şeyin ailesi olduğunu söylemek hiç de yalnış olmaz"(79).

Topluma yeni katılan bir üye olarak, çocuğun gelişiminde, ailenin etkileri şöyle sıralanabilir:

- "Aile, grup içinde dengeli bir birey olabilmesi için çocuğa güven duygusu aşılar.
- Onun, sosyal kabul görebilmesi için gerekli ortamı hazırlar.
- Toplumsallaşmayı öğrenebilmesi için, kabul edilmiş uygun davranış biçimlerini içeren birer model oluşturur.
- Sosyal açıdan kabul edilmiş davranış biçimlerinin gelişimi için rehberlik eder.
- Çocuğun yaşam ortamına uyum sağlarken rastladığı sorunlarına çözüm getirir.
- Uyum için gerekli olan eylemsel, sözlü ve toplumsal alışkanlıkların kazanılmasına yardımcı olur.
- Okul ve sosyal yaşamda başarılı olabilmeleri için çocuğun yeteneklerini uyarır ve geliştirir.
- Çocuğun ilgi ve yeteneklerine uygun arzuların gelişimine yardım eder "(80).

Aile kurumunun, çocuğun, gelişiminde ne denli etkin olduğu bu kurum içindeki, ilişkiler dizgesi çerçevesinde açıklık kazanabilir. Aile üyelerinin birbirleriyle ve dolayısıyla çocukla olan ilişkileri ki bu ilişkiler, çocuğun yetişmesindeki fiziksel, ruhsal bakım, disiplin gibi alanları da içermektedir. Çocuğun, topluma sağlıklı bir üye olarak kazandırılmasında temel rollerden birini üstlenmektedir. Burada unutulmaması gerekli olan önemli bir

79) Haluk Yavuzer, a g e s.126

80) A g e s.126-127

nokta, ailenin toplumun bir birimi olduğu, ondan soyutlanamayacağıdır. Aile, içinde bulunduğu kültürün bir parçası ve dolayısıyla konumu içinde bir araçtır. "İçinde bulunduğu toplumun her durumundan etkilenecek ve onun tüm değerlerini nesilden nesile geçirecektir" (81). Dolayısıyla da, aile içindeki ilişkiler dizgesinin niteliği, ailenin yapısına ve toplumsal sınıflar içindeki yerine göre değişebilmektedir. Bu konuyla ilgili olarak yapılan çalışmalar, suçlu çocuklarla suçlu olmayanların ailesel durumlarına her yönden inceleyerek ve karşılaştırarak sonuçlara ulaşma yönünde olmuştur.

E. Sutherland ve D. Cressey (1978), aile ve suçluluk konusundaki çalışmalarında "bulgularını açıklamadan önce 'Eğer yaşlı kuş ölürse, yumurtalar cılk çıkar' şeklinde ikazda bulunan bir Afrika atasözünü hatırlatmışlardır" (82). Bir kurum olarak ideal düzenini, ayrılma, terk, ölüm gibi nedenlerle yitiren aile, çocuklarına karşı olan sorumluluğunu da tehlikeye atmış olmaktadır. Bu tür nedenlerle, böyle ailelerden gelen çocuklar, birçok olanaklardan yoksun bulunmakta, sapan davranışı ve işlediği kusurlar nedeniyle, yasa karşısında sorumlu duruma düşmektedir. Olumsuz şartlar içinde yetişen çocukların anne, baba kardeşler ve diğer aile üyeleri ile ilişkileri normalden soppa gösterecek ve yetişiminde temel olacak sevgi, fiziksel bakım disiplin gibi faktörler sekteye uğrayacaktır. Bu tür faktörlerin, aile üyelerinin tam olduğu, parçalanmış bir durum göstermeyen ailelerde bile normalden soppa eğilimleri gösterdiği gözönüne alınacak olursa, çocuğun gelişiminde ne denli etkili olacağı ve eşler arasındaki uyumun önemi, açıkça ortaya çıkacaktır. Yavuzer'in araştırmasında, suçlu gençlerden % 22'sinin dağılmış ailelerden geldiği, % 47.6'sının ise, çeşitli sürelerle anne ve babalarından ayrı kaldıkları görülmüştür.

Özellikle babaları tarafından ilgi gösterilmeyen çocukların suçlu olmalarının, diğerlerine nazaran daha büyük bir ihtimalle gerçekleştiği görülmüştür. "Babası tarafından reddedilen bir çocuğun, onu suçlu aktivitelere karıştıracak olan duygusal tatminsizlikleri veya hüsransları için, sokakta başka tatmin yolları

81) Gülseren Günçe, Çocuk Suçluluğu ve Aile, Çocuk Suçluluğu ve Çocuk Mahk. Semp. A. N. E. E. F. Yay. Ank. 1983 s. 1

82) William E. Thornton, Delinquency and Justice, Scot Foresman and Company, Glenwren, Illinois 1982 s. 183

bulmak istemesi, kuvvetli bir ihtimal olacaktır" (83). "Babanın ilgisizliği veya düşmanlığı, çocuğun, anti-sosyal davranışlarına neden olmaktadır. Babaları ile iyi ilişkileri olmayan, diğerleri ile zayıf yüzeysel ilişkiler içinde buldukları gibi, bir tecrit edilme duygusuna da sahip olan genç çocukların, babaları tarafından canlı bir sevgi ile beslenenlere oranla, suçlu olma ihtimallerinin daha yüksek olduğu görülmüştür"(84). Warren ve Palmer adlı araştırmacıların bu konuya dikkat çekerek, 316 suçlu çocuk üzerinde yaptıkları araştırmada, çocuklarda, "% 98 baba yokluğu, % 17'de anne yokluğu görülmüştür" (85).

Ailenin kurucu bir üyesi olarak, babanın yanında, özneninde, çocuğun ilk yıllarındaki bakım ağırlıklı görevi, sonraki yıllarda daha farklılaşır. Bu farklılaşma özünde düzenli anne-çocuk ilişkisini gerekli kılmaktadır. Çocuklar çok küçük yaşlardan itibaren anne sevgisini ve ilgisini kaybetmemek için onun istediği gibi davranmayı öğrenirler. Görülüyor ki "toplumsal davranışların öğrenilmesinin temelinde, anneye duyulan sevgi ve bağlanma vardır. Bu sevgi ve bağlanma gelişmemişse, çocuk toplumsal davranışları da öğrenemeyecektir"(86). Anne yoksunluğu ve düzensiz anne-çocuk ilişkilerinin, çocuk suçluluğuna yolaçabileceğine ilk dikkat çeken araştırmalardan biri olan Bowlby'e göre "anne yokluğu, duygu gelişiminde eksikliğe, sevgisizliğe ve zamanla toplum kurallarına ters düşen davranışlara yol açmaktadır" (87). Çocuk gelişiminde anne yokluğu kadar kararsız, düşmanca ve ilgisiz davranışların da, aynen babada olduğu gibi, kötü etkiler yapacağı, araştırmalarla ortaya konulmuştur. Yavuzer'in araştırmasından elde edilen bulgularda deneklerin % 60'ının, ailelerinden yeterince ilgi ve sevgi görmedikleri ortaya çıkmıştır. Bu duruma gösterilen nedenler arasında, anne ya da babanın çeşitli nedenlerle yokluğunun, çocuğun evde istenilmeyen veya reddedilen olmasının veya eşler arasındaki sü-

83) Sheldon Glueck. family Environment and Delinquency, Boston-Houghton London-1962 s.125

84) A g e s.126

85) Gülseren Günçe a g e s.4

86) a g e B.3

rekli çalışma ve gerilimlerin çocuğa da yansıtılması gibi etkenler başta gelmektedir. Bu etkenlerin olumsuz etkileri bunların aşırı derecede olumlu görüldüğü durumlarda da aşırı sevgi, ilgi gibi görülmektedir.

Yukarıda belirtilen etkenler, çok belirleyici olmamakla birlikte, çocuğun, aile içindeki doğum sırasına göre daha olumlu veya olumsuz bir duruma dönüşebilmektedir. Nye (1958) ve Hirschi(1969) bulgularında, suçluluğa yönelmede ortanca çocukların, suçluluğa yönelmede daha şanslı olduklarını belirtmişlerdir. Hirschi'ye göre " En büyük çocuğa sorumluluk ve yarı yetişkin rolleri verildiğinden, küçük çocuklar da ailesel ihtimam içinde olduklarından, ortanca çocuklar ailesel ilginin dışında kalırlar" (88). Hirschi, bu doğumsal konumu geniş ve küçük aileler içinde incelemiş ve "Ortanca çocukların çok olduğu geniş ailelerdeki bu çocukların bir çocuk veya bir büyük ve bir küçük çocuğa sahip ailelerin çocuklarına oranla, suçlu olma ihtimallerinin yüksek olduğunu vurgulamıştır"(89). Buna paralel olarak, Nye(1958) ve çoğu sosyolog, büyük ailelerdense, küçük ailelerin, çocuklarının duygusal ihtiyaçlarını daha iyi temin ettikleri ve etkili bir kontrol sağladıklarını belirtmişlerdir. Nye bu konuda "Küçük bir ailede, ebeveyn-çocuk ilişkisi çok yakın ve sevecendir. Yakın-sevecen ebeveyn- çocuk bağları, etkili indirek kontrol ve etkili bir içselleştirme ile sonuçlanmaktadır" (90) demektedir. "Geniş ailelerin (çok çocuklu) çoğunlukla düşük sosyo-ekonomik düzeyde bulunuyor olması, suçluluğa geniş ailelerin etkileri çerçevesinde sorunların ortaya konmasında en büyük delillerden biri, olarak görülmüştür"(91) Nye, Hirschi ve Slown ile Stone, geniş ailelerden gelen çocukların, küçük ailelerden gelenlere nazaran suçlu davranışlara yönelmeleri ihtimalinin büyüklüğünde görüş birliğine varmışlardır.

---

88) W.E. Thornton, a g e s.203

89) a g e s.204

90) a g e s.203

91) a g e s.203

Aile içindeki ilişkiler dizgesinde, çocuğun yetişmesinde etkin olan bir faktör de bir nevi ailesel eğitim olan disiplindir. Aile içindeki çocuk yetiştirme tarzını gösteren disiplin, çocuğa belirli davranış kalıplarını benimsetmek üzere izlenen yol veya yöntemdir. Bu ise sosyolojik bazda, toplumun yaşam biçimine bağlıdır. Çünkü " bir toplumun yaşam biçimi, o toplumdaki çocuk yetiştirme anlayışı ve yöntemlerini belirler, ekonomik ilişkiler, gelenek ve görenekler başta olmak üzere, bir ülkenin tarihi, coğrafyası, ulusal kişilik yapısını oluşturur. Aile, çevre ile sıkı ilişkide olan bir kurum olarak, toplumun genel eğilimlerini ve eğitimdeki amacı, bir sonraki genç kuşağa aktarmakla görevlidir". (92)

Bu noktada bir yöntem olarak ortaya çıkan disiplinin aile içinde kararlı bir tutumla izlenmesi ve niteliği, çocuğun suça yönelme eğiliminde etkin olabilmektedir. "Ünlü düşünür, yazar ve eğitimci J.J.Rousseau, 'çocuğunuza hiçbir biçimde ağızdan ders vermeyiniz' der. 'Çocuk, ancak derslerin deneyimlerini almalıdır. Ona, hiçbir türde ceza uygulamayınız. Çünkü o, kabahatin ne olduğunu bilmez; ona asla af diletmemeyiniz, çünkü sizi incitmesini bilmez'. Rousseau, bu sözleriyle çocuğa bilgiyi soyut düzeyde vermek yerine, 'yaşatarak öğretme'nin önemine değinmektedir" (93).

Ailesel eğitimde, ödüllendirme kadar, ceza da önemlidir. "Ancak uygulanacak ceza, çocuğa insanlararası ilişkileri anlatacak türden olmalı, bedensel cezaya başvurulmamalıdır. Çocuklara toplumsal yaşamın gereği, kurala uyma bilinci, ilk çocukluk döneminden itibaren verilmelidir. Çocuğa bakış açısı, çocukla ilgili beklentiler, anne ve babasının geçmiş deneyimleri, yakın çevrenin geleneklerin ve göreneklerin etkisi ailenin disiplin anlayışını etkilemektedir. Yine, anne-babanın eğitim düzeyi, sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik durumları da uygulanan disiplinde etkili olan faktörler olmaktadır. Disiplin, niteliği gereği, tutarlı olmayı gerektirmektedir. İzlenecek yöntem konusunda eşler birbirleriyle uyumlu ve kararlı olmalıdırlar.

Birçok araştırma sonucunda, disiplinin dört şekli ortaya çıkmıştır: "1) Sert veya fiziksel 2) Gevşek 3) Kararsız

---

92) Atalay Yörükoğlu, age s.132

93) Haluk Yavuzer, a g e : 136-137

4) Sert fakat adaletli (insaflı). "Glueck'lar 2000 suçlunun % 95'inin ailesinin çocuklarına verdiği disiplinin dengesiz biçimde ya da çok yumuşak olduğunu saptamıştır. Yine Glueck'lar, 500 suçlu ve 500 suçlu olmayan gruplar üzerinde yaptıkları araştırmada, suçlu grup ailelerindeki annelerin % 96, babaların da % 94 oranında çok sert yada yumuşak disiplin uyguladıklarını "(94) gözlemlemişlerdir. "Benzer olarak, Mc Cord ve Mc Cord ile Zola (1959), kararsız ve gevşek disiplinle birleştirilmiş cezalandırmanın, suçları kanıtlanmış ve kurumsallaşmış suçluların geçmişlerinde yaygın olduğunu göstermişlerdir. Disiplin sert fakat adaletli olduğunda suçluluk genelde önlenabilmektedir. Adaletli disiplin, uyuma yardımcı olabilmektedir"(95). Fakat bu noktada, aile içindeki otoritenin ve denetimin ölçüsü de önem kazanmaktadır. Sert ve aşırı otoriter bir babanın, genelde bu eğilimi doğrultusunda uygulandığı aşırı sert ve cezalandırıcı disiplinle, çocukta olumsuz tavırların ve davranışların oluşmasına, onun uyumsuz bir birey olmasına neden olduğu görülmektedir. Yavuzer'in araştırmasında, suçlu gençlerin evden kaçmalarında en büyük etkenin % 59 oranında, baba baskısı olması buna iyi bir örnektir. Öyleyse uygulanan disiplinin kararlılığı, yumuşaklığı ve adaletliliği ile temsil ettiği otoritenin ölçüsü bu noktada önem kazanmaktadır. Araştırmalar göstermiştir ki, sevecen ailelerinin makul isteklerini açık bir şekilde anlayan çocuklar, onların standartlarını ve değerlerini kabul etme eğiliminde olmaktadır.

Görülüyor ki kuralları öğretmek ve çocuğu bir düzene sokmak yetmemektedir. Çocuk denetim altında değilken de öğrendiklerini uygulayabilmelidir. "Tek başına kaldığı zamanda kurallara uyuyor" davranışlarını denetleyebiliyorsa, yetiştirme başarılı olmuş sayılabilir. Bu, ailelerin çocuklarına, doğru ve yanlış standartlarını vermelerinin yanında, onları dolaylı olarak içsel kontrol mekanizmaları yoluyla da sosyalle etmeleri sayesinde, çocuklarının davranışları üzerinde etkili olabilmelerini gösteren bir işaret sayılmalıdır.

---

94) a g e s.138

95) William E.Thornton, age s:199

Şimdiye dek sayılan faktörlerin yanında, sosyologlar, ailenin çocuğun gelişiminde, kısaca dışsal olarak nitelendirilen, ve toplumsal bazda çözümlenmelere ulaşmaya olanak veren, ailelerin, eğitim düzeyi, ekonomik durumu, yapısı, içinde yaşadıkları çevre üyesi oldukları sınıf gibi sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel görünüm-leriyle de etkili olduğu görüşünde birleşmişlerdir. Özellikle son çeyrek yüzyıl içinde, çocuk ve suç olgusuna ilişkin araştırma verilerinde, ebeveynlerin eğitim durumları üzerinde önemle durulan bir noktayı oluşturmuştur. Okuma-yazma bile bilmeyen veya asgari bir düzeye sahip ebeveynlerin, çocuklarına sağlıklı bir model oluşturma ve onları tanıma şansları çok düşük veya hiç yoktur. Gelişmiş ülkelerde, çocuk eğitiminin, örgün eğitimin yanında bir devlet politikası olarak ele alındığı ve ebeveynlerin kitle iletişim araçları, konferanslar, danışma büroları, sosyal çalışma uzmanları yardımıyla eğitime çalışıldığı gözönüne alınacak olursa, eğitim düzeyinin önemi daha iyi anlaşılacaktır. Eğitilmiş olmak bir yerde anne ve babaya kendi davranışlarını eleştirme ve denetleme olanağını verecek ve bu özeleştiri daha iyiyi ve doğruyu getirecektir.

Ailenin, istisnai durumlar haricinde, eğitim düzeyine koşut olarak sahip olduğu ekonomik şartları ise, bir diğer etmen- dir. Bir ailenin, ekonomik yetersizlikler içinde olması, çocuğun sağlık şartlarının, beslenmesinin, eğitiminin vb. yetersiz olması anlamındadır. Suçlu çocuğun ev koşullarının ilki ve en belirgin olanlarından biri, ailenin parasal durumudur. İstatistiksel veriler, çocuk suçluluğuyla yoksulluk ve onun getirdiği koşullar arasında dikkate değer bir ilişkinin bulunduğunu ve bu ilişkinin de önemli sayılacak ölçüde yüksek olduğunu göstermektedir". Burt, (1925) İngiltere'de yaptığı çalışmalarında, "suçlu çocukların 1/5'inin (%19) çok yoksul olarak nitelendirilen sosyal sınıflardan geldiğini söyler. Bu sınıflar, toplam nüfusun % 8'ini oluşturmaktadır. Yine, suçluların yarıya yakın bölümünün (% 37) orta derecede yoksul sınıflardan geldiğini, bunlarında toplam nüfusun % 22'sini oluşturduğunu ortaya koymuştur. Glueck'lar (1968) ise, 2000 suçlu çocuktan 3/4'ünün ekonomik koşullarının çok düşük olduğunu

saptamışlardır" (96). Belirtilen verilerin bu tür görünümüne koşut olarak, aileler çocukların, yetişmesinde olumsuz faktörleri barındırabilecek çoğunlukla kentsel kamu hizmetlerinden yoksun yerlerde yerleşmektedirler. Yerleştikleri çevre ve içinde oturdukları konutlar ideal ortamlar değildir. Çoğu zaman bu yöreler, yüksek suçluluk oranlarının görüldüğü bölgeler olmaktadır

Böylece, toplum içinde alt-sınıfları oluşturan bu tür ailelerin çocuklarının, içinde yaşadığı çevre, devam ettiği okul ve edindiği arkadaşları, bir orta sınıf veya üst-sınıf çocuğununkinden farklı olacaktır. Ailesinin sahip olduğu ve ona aktardığı değerler, davranışlar ve tavırlar da bu çerçevede farklılık gösterecektir. Çocuğu, gelecek için bir sigorta gibi görmek, onun biyolojik ihtiyaçlarını bir görev olarak kabul edip, eldeki imkanlar dahilinde bunu sağlamaya çalışmak fakat, ruhsal ve entellektüel gelişimine yardımcı olacak, boş zamanları birlikte değerlendirme, çocuğa bilgi ve beceri kazandırabilecek küçük uğraşlar öğretme, boş zamanlarını ona ayırma, çocuğun yararlı boş zaman etkinliklerine katılımı (arkadaşların seçimi, birlikte gidilen yerlerin belirlenimi vb. gibi) vb. gibi hususların gözardı edilmesi ya da önemsenmemesi, sözü edilen verilerin ve bunların belirlediği değer yargıları ile tutumların bir sonucu olmaktadır. Yablonsky ve Haskel, araştırmalarında, ailelerin suça teşvik edici etkilerini şöyle sıralamaktadırlar:

- 1) Çevrenin seçimi : isteyerek veya istemeyerek, aileler yerleşmek için bir yer seçerler. Böyle bir durumda, yüksek suçluluk alanlarında yerleşme, çocuğun ilk-sosyalizasyonunu, bir suçluluk alt-kültürü içinde geçirme ihtimalini getirebilecektir.
- 2) Çocuğun arkadaş modellerini etkilemedeki başarısızlık: çocuğun arkadaş gruplarıyla ilgilenme ve suçlu olmayan grup arkadaşlarının seçiminde ve belirlenmesinde çeşitli ödüllendirmelerin, çocuğun, suçluluktan uzak bir yöne kaymasına yardım ettiğine inanılmaktadır.

- 3) Çocuğun başarılı bir okul deneyimine hazırlamada başarısızlık
 4) Çocuğu, çeşitli klüplerin, oyun veya ilgi gruplarının olumlu yönde etkilemesini sağlamadaki başarısızlık"(97).

Sözü geçen başarısızlıklar, çalışmalarda da vurgulandığı üzere ailenin sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel özellikleri ile doğru orantılı olarak oluşmaktadır. Bunlara ilave olarak, son yıllarda, hemen hemen tüm sosyal nitelikli araştırmalarda bulguları direk veya dolaylı yoldan etkilediği gözlenen 'göç' olgusunun, çocuk suçluluğu ile de ilişkileri aranmış ve sonuçta "geleneksel değerlere bağlı tutucu ortamlarda büyük şehirlere göçeden ve şehirlerde azgelirli işlerde çalışarak ekonomik yetersizlikler içinde kötü konut ve mahallerde yaşayan ailelerde çocukların suça eğilimlerinin arttığı bulunmuştur"(98). Bu tür ailelerden gelen çocukların, aile üyelerinin suçluluk geçmişleri araştırıldığında ise, iyi ve kötü özellikleri ile çocuğun karakterini oluşturan hammadeler olarak ebeveynlerin, pek de iyi örnekler oluşturmadıkları ortaya çıkmıştır." Ferguson Glasgow'da yaptığı araştırma sonucuna dayanarak, babaları suçlu olan çocukların (%24), diğer çocuklara oranla (%12) iki kat daha fazla suç işlediklerini ileri sürmüştür. Aynı araştırmacı, ağabeyleri suçlu olan çocukların (% 33), diğer çocuklara oranla (% 10), üç misli fazla suçlu olduklarını saptamıştır"(99).

Görüldüğü gibi, çocuğun, fiziksel, psikolojik ve toplumsal yönden gelişimine yaptığı etkiler içinde aile, en temel ve en önemli toplumsal kurumdur. Daha önce de üzerinde ısrarla durduğumuz gibi, toplumdan ayrı, soyutlanmış bir bütün değildir. Getirdiği olumsuz etkiler ve yönlendirmeler, toplumsal temelidir. Çünkü aile, toplum ünitelerinden sadece birisidir ve toplumunun her durumundan etkilenecektir. Her sosyolojik olgu, dolaylı veya direk olarak ona ve işlevlerine yansiyacaktır. Sonuçta aile içindeki psikolojik ağırlıklı, olarak algılanan ilişkilerin bile bir toplumsal temeli vardır. Ve bu temel, aile ile çocuk suçluluğunun açıklanmasında, kullanılan temel olmaktadır.

97)L.Yablonsky, M.Haskel, Crime and Delinquency, H.M. Company, USA-1970 s.297

98) Gülseren Günce a g e, s.6

99) Haluk Yavuzer a g e s.147-148

2) Eğitim ve Suçlu Çocuk

Ailenin bir sosyalizasyon aracı olarak, kompleks toplumlarda yeterli olmaması, onun, diğer toplumsal bir kurum olan eğitimle işbirliği yapmasını zorunlu kılmıştır. Çocuk, bundan böyle mesleki ve toplumsal roller için, ailenin dışında yetiştirilecektir. "Okul genellikle çocuğun, ailesinin koruyucu statüsünden uzakta emanet edildiği ilk kurumdur. Bir sosyalizasyon ajanı olarak çocuğu, koyulmuş kuralları kabul etme yönünde yetiştirir.

" 17 yy.'da Victor Hugo: 'Bir okulun yapılması, bir hapis-hanenin kapanması demektir' sözüyle, eğitim ve suçluluğun arasında doğrudan bir ilişki bulunduğunu vurgulamıştır"(100). Eğitim ve öğretim sürecinin, aynı zamanda insanı toplumsallaştıran bir süreç olduğu gözönüne alındığında, eğitim kurumunun bu işlevini yerine getirememesi bireyin başarısını, gelişimini, çevresine uyumunu ve ruh sağlığını olumsuz yönde etkileyecektir. İnsancıl, bireyi geliştiren, yaşama hazırlayan eğitimin etkinliğine ve önemine karşılık, eksik, yetersiz, yalnız eğitim bir çok sorunun kaynağı olabilmektedir. Bu konuyla ilgili yapılan çalışmalar, bazı faktörlerin varlığını ortaya koymuştur. Okul ve suçluluk arasındaki ilgede ilk nokta okul başarısı olmuştur. "Okul başarısı, bir öğrencinin, suçlu davranışlarına yönelip yönelmeyeceğini önceden haber vermede önemli bir etkidir. Bir çocuğun okul başarısı ne kadar zayıf ise, suçlu olma ihtimali de o kadar büyük olmaktadır. Fakat bu tüm kötü dereceli çocukların suçlu olacakları anlamına gelmemektedir, fakat başarılı olanlardan ziyade, başarısız olanların şansı daha yüksek olmaktadır"(101). Bu ilişkiyi açıklamada yapılan ilk çalışmalardan biri olan Kvaraceus'un (1945) 750 suçlu genç üzerinde yaptığı araştırmasında düşük okul başarısı ve derecesinin yoğunluğu görülmüştür. Geçen 15 yıl içinde, birçok araştırma, okul başarısı ve suçluluk arasındaki ilişkiye dair, bu ilk bulguları desteklemiştir. (Empey Lubeck,1971; Gold Mann,1972 Kelly Balch,1971; Polk Halferty,1972)" (102) Yine yapılan bu çalışmalarda", ortaya çıkan bir başka bulgu da okul başarısızlığının, alt-sınıftan gelen gençler arasında daha sıklıkla görüldüğü

---

100) a g e s.162

101) William E.Thornton, a g e s.209

102) A g e s.210

ve böylece alt-sınıf gençlerinin suçluluğu üzerinde bir etkiye sahip olduğudur. (Polk Halferty, 1972, Rhodes Reiss, 1969, Schafer, 1972)"(103)

Okula karşı geliştiren negatif tutumlar da suçlu çocuklar arasında yaygın olarak görülmüştür. "Negatif tutumlar, okuldan ve öğretmenlerde hoşlanmama, Okula karşı bir kayıtsızlık, öğretmenleri işe yaramaz olarak görme, sınıfta başarabilme güveninin olmaması ve okulun otoritesine karşı bir kızgınlık şeklinde görülebilmektedir. Araştırma bulguları, suçlu çocukların, suçlu olmayanlara nazaran daha büyük bir oranla okuldan hoşlanmadıklarını göstermiştir"(104) Glueck ve Glueck (1950) suçlu çocukların % 62'sinin, suçlu olmayanların ise % 10'unun, okuldan hoşlanmadıklarını beyan ettiklerini belirtmişlerdir(105).

Sözü edilen bu iki faktör, çocukların okuldan kaçma ve okulu terketme etkenleriyle karşılıklı etkileşim içindedir. "Okul kurallarının en önemlilerinden biri 'bakıma' ilişkindir; bir öğrenci kural yoluyla belirlenen bir devre gelinceye kadar, yasal olarak okula devam etmelidir. Dikkatlerin çoğu da suçluluk ile bu özel kuralın kronik olarak kırılması arasındaki ilişkiye yönelmiştir. Ferguson (1952) çalıştığı suçlu çocukların % 40'ının, Healy ve Bronner (1936) ise % 60'ının okul kaçağı olduğunu göstermiştir" (106). Okuldan kaçma, suçlu fırsatlar ve suçlu arkadaşlar ile ilişkiyi arttırmakta ve toplumsal yaşamdan bir geri çekilme olabilmektedir. "okul deneyimlerinde bir başarısızlık ve karşılık alamama olduğunda bu hoşolmayan durumdan bir kaçınma eğiliminin başgörtermesi mümkün olmaktadır. Okul kaçkınlığı ve çocuk suçluluğunun bağlantılı olması mümkün görülmektedir; çünkü herikisi de kısmen eğitimsel başarısızlığın bir sonucudur" (107)

---

103) a g e s 212

104) a g e s.213

105) Sheldon, Elanor Glueck, Unravelling Juvenile Delinquency, The Commonwealth fund, U-S-A 1957

106) Haluk Yavuzer, a g e s.163

107) W.E.Thornton a g e s.216

Suçluluğa doğru bir adım olarak ifade edilen, okul yaşımı-
nın bir diğer karakteristiği de okulu terketmedir. Okula devam
etmenin, çocuk suçluluğunu önlemede iki ana unsuru olduğu düşünül-
mektedir: "İlki, okula gitme, çocukların özel bir formasyon, hüner
ve değerler kazanmasına yardımcı olur. Okula devam etmeyen çocuk,
suçluluğu önleyen kuralları öğrenmede tamamen başarısız olacaktır.
İkinci olarak, Schafer ve Krualten'in yazdığı gibi aşırı yokluğun
(okulda bulunmamanın) kendisi, suçluluğun gelişmesinde bir semptom
olabilmektedir. Diğer bir deyişle, okula uzun süre gitmeyen çocu-
ğun, suçluluğa angaje olması, okula devam eden çocuktan daha bü-
yük bir ihtimaldir" (108) Yine öğrencinin okuldaki faaliyetlerinin,
onun okulu terketme eğilimi ve suçluluğa yönelmesiyle ilgili oldu-
ğunu savunan D. Elliot'a (1966) göre "yetenekli öğrenciler bile,
okulun orta-sınıf değerlerine uyum sağlayamadıklarında, okulu ter-
ketmekte, suçluluğa karışabilmekte ve böylece kendilerini okul-
ödül sisteminin dışında bulabilmektedirler" (109) Elliot buna ila-
ve olarak, eşit olmaya rekabet sonucu olarak, alt-sınıf gençleri-
nin güvensizlik, faydasız olma gibi duygular geliştirdiklerini ve
kendi statü problemlerini çözme yolları aramaya başladıklarını ila-
ve etmektedir. Elliot, faydasızlık, güvensizlik gibi duyguların,
çocukların statü ihtiyaçlarını gerçekleştiremediklerinde geliştii-
ğini belirtmektedir. O'na göre, okulun terkedilmesi ve suçluluğa
bulaşma, statü ihtiyacı problemini çözmenin iki yoludur.

A. Cohen'de, 1955'de yayınladığı suçlu çocuklar çetelerin
Kültürü adlı yapıtında, suçluluğun açıklanmasında, okulun merkez
önemini işaret etmiştir. Cohen'e göre" okulları orta-sınıf kurum-
larıdır ve okula devam eden çocuk, buraya ait değerlerle yetiştiril-
rilir. Alt-sınıftan gelen çocuklar ise, orta-sınıfdünyasıyla reka-
bet etmede yetersizdirler ve okuldaki başarısızlık da hemen hemen
kaçınılmaz sonuçlarıdır. Alt-sınıftan gelen çocuklar, okulun sun-
duğu ödüllere ulaşmayı istemekte fakat sınıf kökenleri nedeniyle
engellenmektedirler. Sonuçta alt-sınıf çocukları, kendileri için
bir statü sistemi yaratmaktadırlar. Çocuk suçluluğu ise bu statü

---

108) a g e s 217

109) a g e s:218

sistemi içinde saygınlık itibarlandırılmış bir davranıştır "(110)
 Böylece cohen, çocuk suçluluğunu direk olarak okullarda karşılaşılan eğitimsel başarısızlığa bağlamaktadır.

Yine, bu konudaki bir çalışması olan 'çocuk suçluluğunun (1969)'nde Travis Hirschi, okula devam etme ve sevmenin, suçluluğa karışma veya karışmayı açıklamada çok önemli bir nokta olduğunu düşünmektedir. Ona göre "suçluluk, hoş olmayan okul deneyimleri yoluyla oluşturulmuş, kurtarılmak istenen başarısızlığın bir aracıdır" (111) Hirschi ve diğer kontrol kuramcıları, suçluluğu açıklamada, basmakalıp hedefler ile geleceği düşünme boşluğunun önemi üzerinde ısrar etmektedirler. Tam tersine, okul ile kendi mesleki geleceği hakkında bir ilişki göremeyen veya kasvetli meslek görüşleriyle karşılaşan öğrencilerin suçluluğa yönelmeleri daha ihtimal dahilinde olmaktadır. Gerçektende Yablonsky ve Haskel'in de belirttikleri gibi, suçlu çocuklar için, araştırıldığında "Okul ve öğrenme sürecinin, onun kişisel problemlerinden veya, okulda öğrendikleri ile evinde ve topluluğunda öğrendikleri arasında bir ilişki kuramamasından dolayı, ona gerçekdışı görünmektedir"(112) Yine bu araştırmacılara göre, çoğu alt-sınıf çocukları için okul bir hapisanedir. Onlara keyif verecek hiçbir faaliyet bulamazlar. Çok nadir olarak öğrendiklerinden hoşlandıklarını ve onlara öğrendiklerinin bir fırsat tanıyacağını söylerler. Araştırmacılar, burada da dikkati aile kurumuna çevirmektedirler. Çocukların yetiştirilmesinde, çocuklara aktarılan değerlerin doğasının, suçlu olan veya olmayan davranışlara biçim vermede ve çocukların klasik, kuralları sürdürücü değerleri kabul veya reddetmelerinde çok önemli bir faktör olduğu görüşünden hareketle, "ailenin çocuğu, okula gitmeye motive etme ve onu okul kurallarını kabul etmeye hazırlamada bir etkisinin olduğunda görüş birliği içindedirler. Araştırmalar sonunda ortaya çıkan "bulgular orta sınıf bir aileden gelen çocuğun, alt-sınıf bir aileden gelene nazaran daha iyi motive edildiği ve hazırlandığı şeklindedir. Ailesi tarafından eğitim konusunda yerleştirilen değerler, orta-sınıf çocuğuna, bu konuda bir avantaj sağlamaktadır" (113)

---

110) a g e s:218

111) a g e s:219

112) L.Yablonsky, M.Haskel, a e g s.303

113) a g e s: 296

Bu avantaja, okulun da, kökeninde bir orta-sınıf kurumu olması; bu sınıfın değerleri ve tutumlarının, amaç olarak benimsenmiş olması eşlik etmektedir. Cohen bu noktada ısrarla durmaktadır. Bu doğrultuda alt-sınıftan gelen çocuklar için okulun deşerleri, benimsettirdiği hedefler, amaçlar, ilkeler çok yabancıdır. Kendisini bunlara ya da bunları kendisine uyduramamaktadır. Buna karşın oluşturulmuş olan eğitim sisteminde de, bu değerlerden, ilkelerden hiç ödün vermeme eğilimi vardır. Sınıfı ne olursa olsun, çocukların bunları benimsemeleri bir hedeftir fakat, uygulanan yöntem, çocuklara göre bir farklılık göstermediği için, çocuklar tarafından, okulu sevmeme, itici bulma, kaçma terketme gibi sapmaların oluşmasına neden olabilmektedir.

Sonuç olarak, ailenin yanında ikinci bir toplumsallaştırma kurumu olarak okulun işlevleri çok büyüktür. Bir sosyal kurul olarak gerektiğinde aile ve yakın çevrenin veremediği olumlu etkileşim ortamını hazırlayan, bu boşluğu dolduran bir kurum olarak görev yapması gereklidir. Fakat bazı hallerde, çocukların gelişme uyum güçlüklerini çözmeye yardım edecek yerde, toplumsal temelli nedenlerle bu güçlüğü arttırıcı etkiler ekleyebilmektedir.

3) Akrabalık ve Suçlu Çocuk

Toplumsal bir birim olarak aile kurumunun, akrabalık kurumuyla da yakından ilişkisi vardır. Akrabalık da toplumsal yapı içinde, insan ilişkilerine belli davranış kalıpları ve dolayısıyla sorumluluk sunduğu ve informel ve formel olarak etkinliğini gösterdiğinden, toplumsal bir kurum olarak algılanmaktadır.

Toplumsal kurumların tümünde olduğu üzere, bu kurumunda, önemi ve işlevleri toplumdaki topluma değişmiştir. Geleneksel, kırsal yapılanmanın egemen olduğu toplumlarda akrabalık ilişkileri, toplumsal ilişkilerin temelini oluşturmaktadır. Kırsal bölgelerdeki araştırmalar, ailenin ve akrabaların bireye destek ve güvence sağlamada çoğunlukla dostların yerini tuttuğunu göstermiştir. (Kolars,1963) Kırsal kesimde tüm bireyler akraba olup olmasına bakılmaksızın, belirli sorumluluk ve görevlerle birbirlerine bağlıdırlar, yüzyüze ilişkiler içinde herkes birbiri için önemlidir ve korunur. "Kimse gözardı edilemez ve sonuçta, çocukluktan itibaren başkalarına göre (dışa dönük) davranış eğilimleri gelişir. Örneğin, Helling (1966) köy çocuğunun ilişkide olduğu yetişkinlerin şehir çocuğunkilere kıyasla hem daha çok sayıda olduğunu, hem de yakınlıkları ve denetimleriyle çocuk için daha büyük bir önem taşıdığını gözlemlemiştir" (114) Böylece bu tip toplumlarda çocuk, sadece aile içinde değil, akrabalık, hısımlık sistemi içinde büyütülmektedir. "Karşılıklı sorumluluklar oldukça geniş bir sosyal çevreye yayılmıştır.(115) ve akrabalık kurumu bu sosyal çevre içinde, bir sigorta görevi görür. Akrabalık bağları, istikrar, ait olma duygusunu sağlar ve bir kimlik sistemi gibi işler. Akrabalar yakın bir mekanda oturdukları ölçüde, akrabalık ağları da o denli iyi işler" (116)

Buna karşın, günümüz modern toplumlarında, toplumsal yapı büyük ölçüde değişime uğramıştır. Yüzyüze ilişkiler, toplumdaki belirginliğini kaybetmiştir. Bireyin toplum içindeki ihtiyaçlarını karşılayabilecek birçok kurumlar ve örgütler devreye girmiştir.

114) Çiğdem Kağıtçıbaşı, Çocukun Değeri, Gözlem Mtb. İst.1981 s:31

115) a g e s.31

116) Ünal Sayın, Aile Sosyolojisi, Yayınlanmamış Prof.Takdim Tezi İzmir-1988 s.158

Bu safhada, akrabalarla olan ilişkiler, duygusal veya simgesel alana kaymıştır. Akrabalar, toplumsal yaşamın önemli günlerinde biraraya gelirler ve hizmet alışverişlerini sürdürmeye çalışırlar. Fakat akrabalık ilişkileri belirleyici, düzenleyici niteliğini yitirmiştir. Artık akrabalık ve sosyabilite ağları farklı ölçütler üzerinde işlemektedir"(117). Toplumsal yaşamın heterojenliği de, bir önceki toplum yapısında görülen akrabalık bağlarını zayıflatmış ve aile-akrabalık-hısımlık sisteminin kuvvetli bağlarını çözererek, sadece simgesel düzeyde kalmasına olanak tanımıştır. Kongar'ın (1968) İzmir'de kentsel Aile başlıklı çalışmasında, İzmir'deki kentsel ailelerin, akrabalarla ilişkiler yönünden oldukça zayıf olduğu ortaya çıkmıştır. Kongar'a göre, "Özellikle akrabalarla anlamlı mal ve hizmet alışverişi yapabilmenin fiziksel koşullarının bulunması ve bu gerçeğe rağmen akrabalara fazla güvenilmemesi hayli düşündürücüdür. Hiç kuşku yok ki ailenin tabiri caizse 'kendi yağıyla kavrulması' endüstrileşmenin ortaya koyduğu sonuçlardan biridir"(118). Yalnız mekansal koşulların, zaman faktörünün de gözardı edilmeden bu süreç içinde bir etkisi olmaktadır. Kırdan kente göçte ilk yerleşilen yer, ilk edinilen meslek, çocukların bir işe sokulması, çeşitli bürokratik kurumlarla tanışmada, akrabalık kurumunun etkisi çok büyük olmaktadır. Fakat süreç içinde, heterojen toplum hayatının gereklilikleri, ilişkileri, kırsal kesimde görüldenden farklılaşmaya zorlamaktadır. Aynı süreç, yurtdışına olan göçler için de geçerlidir. İşte belirtilen bu süreç içinde, çocuklar, artık, bir önceki yapılanma içinde olduğu gibi ailenin yanında, akrabalığın denetiminden uzaklaşacak ve onlarla olan ilişkileri simgesel düzeye inecektir.(Bayramlarda ziyaret etme, küçük hediyeler alma, imkan dahilinde ise bir iş bulabilmede yardımcı olma gibi)

Sonuç olarak, çocuğun yetişmesinde ve gelişmesinde topluma uyumunda, önemli bir kurum olarak görülen akrabalığın çocuğun üzerindeki denetiminin kalkması veya çok düşük bir düzeye inmesi ve aileye yardımcı olamaması çocuğun, yasa müdahalesi gerektirecek anti-sosyal eğilimlerini önleyememesine neden olabilmektedir.

117) Ünal Sayın, Aile Sosyolojisi, s.156

118) Emre Kongar, İzmir'de Kentsel Aile, İ.S.B.D.Yay,Ank.1972 s.137-

4) Arkadaşlık ve Suçlu Çocuk

Çocuğun aile içinde, ilk sosyalizasyon döneminin sona erişiy-le birlikte, gelişiminde başka bir devre başlamaktadır. Bu devre ço-cuk için, fiziksel ve toplumsal bir aşama olarak görülebilen ergen-liktir. Bu dönem içinde, çocuk için önem kazanan ve diğer kurumlar yanında onun değerlerini, tutumlarını, davranışlarını yönlendiren bir başka kurumun, arkadaşlık kurumunun varlığını görmekteyiz.

Maurice Crubellier bu kurumun özelliklerini şöyle belirtmektedir:

"Belirli bir cinsiyet temeline dayanması, rekabete dayalı bir alan-da egemen olması, kurallarının bulunması, kendilerine özgü kavramla-rının ve deyimlerinin bulunması" (119).

Ergen için bu evrede, arkadaşlık kurumunun önemi en üst düze-ye ulaşmaktadır. Çünkü içinde bulunduğu bir grup tarafından toplum-sal kabul görebilmesi ve bir konum sahibi olabilmesi onun kimliğini bulabilmesinde ve toplumda bir yer edinebilmesinde geçireceği aşama-lar için gereklidir. Bu dönemde görece de olsa, ailenin çocuk üzerin-deki kontrolü gevşemiş ve bu daha yoğun bir şekilde arkadaşlık kuru-muna geçmiştir. Bu kurum içinde oluşturulan ilişkiler çocuğun evin-de bulamayacağı, evde karşılanamayan ilişkililerdir". Çocukların arka-daşlığa verdikleri önem, anababaların verdiği önemden çok daha bü-yüktür. İtilen ya da grup dışında tutulan çocuk çok mutsuzdur. Arka-daşlarca aranıp benimsenmek çoğu kez büyüklerce beğenilmek veya ders-lerde başarılı olmaktan önde tutulur"(120).

Bununla birlikte, çocuk için böylesine önem taşıyan bir ku-rumun, oluştuğu kişilerin, sahip oldukları olumsuz değerler, tavır-lar ve davranışları, çocuğa aktarmaları, olumsuz işlevlerindedir. Arkadaşlık birliğinin yarattığı ve kendine özgü olan kültürü ve dav-ranış modellerini aynen benimseme, suçlu davranışların öğrenilmesin-de en elverişli yollardan biridir. Bu özelliği içinde de 'çete' olarak isimlendirilirler. "Çete, büyük çoklukla oyun grubunun daha sabit ve örgütlenmiş bir şekil alması ile kurulmuş olur. Çocukla-rın ilgi ve enerjilerinin kendilerine sağlayamadığı araçları elde

119) Maurice Crubellier, L'enfance et la jeunesse dans la soci'ete' française(-den akt)Önal Sayın, Aile Sosyolojisi, s.133

120) Atalay Yörükoğlu, a g e s.66

etmek amacı ile meydana gelir ve üyelerine heyecan ve macera, maharet ve ehliyetlerinin, secaat ve cüretlerinin takdir görmesini ve polis okul ve ebeveynin müdahalelerine karşı güven ve korumayı sağlar"(121).

Arkadaşlığın ve çetelerin suça etkisi, çeşitli sosyologlar ve krimonoglar tarafından, üzerinde önemle durulan konulardan biri olmuştur. Bu noktada, ailenin de etkin olabileceği belirtilmiştir. Hepburn'e göre (1977) çocukların evin dışındaki suçsal davranış modelleriyle olan ilişkilerinin yükselmesi, çocukların aileyle bütünleşmesinde ebeveynlerin başarısızlığı sonucudur" (22), Trosher ise (1927) bu konuda, "çeteye mensup olma, uygunsuz aile durumu, yoksulluk, bozuk komşuluk çevresi, dine bağlılıkta mubalâtsizlik, kötü eğitim ve yetersiz eğlence imkanlarından ileri gelmektedir" (123) demektedir. Empey ve Cubeck de (1971) aile, çocuk ve arkadaşlık arasındaki ilişkiye dikkat çekerek", çocuk ile ailesi arasında bir uyum olduğunda, onun ailesinden çok kendini arkadaş grupları ile özdeşleştirme ihtimalinin azalacaktır" (124) demektedirler. Onlara göre çocuklar ve aileleri birbirlerine yakın olduklarında suçlu arkadaşların varlığı, suçluluğa meyletmede e kadar önemli değildir. Çocuk ve ebeveyn arasındaki sağlıklı diyalog sayesinde, bu tehlike giderilebilir. Bazı kuramcılar aile-çocuk bağlarının zayıflığında, suçluluğun, toplum içinde bu ortamın uygun şartları olmadıkça oluşmayacağını ifade etmektedirler. Genelde bu görüşde suçlu arkadaş veya grup şekillerinden destek almaktadır. Bu perspektife taraftar olan sutherland ve Cressey'e göre mutsuz evlerde yaşayan çocuklar, eğer çevrelerinde kazanacakları, suçlu modeller varsa, onları almaktadırlar"(125)

---

121) Sulhi Dönmezer, Kriminoloji, Filiz ktb, İst.1984 s.258-259

122) W.E.Thornton, a g e s.201

123) Sulhi Dönmezer, Kriminoloji s.260

124) W.E.Thornton, a g e s.202

125) a g e s.202

Kuşkusuz, arkadaşlık ilişkileri bu dönem için çok önemlidir ve hepsi de suçlu modeller içermezler. Fakat bu tip modellerin varlığı halinde, arkadaşlık yoluyla bunlar kolayca alınabilmekte ve diğer elverişli toplumsal şartlarla pekişmektedir.

5) Ekonomi ve Suçlu Çocuk

Ailenin, bir üretim birimi olduğu geleneksel toplumlarda, geçim ekonomisinin hakim olması nedeniyle, işbölümü sadece beşeri işin düşük verimliliğine olarak vermektedir"(126) Kullanılan teknoloji ilkeldir ve toplum varlığı ve korunması için ihtiyacı olan temel malları üretir. Geleneksel ekonomide aile içinde yaş ve cinsiyet temeline dayalı bir işbölümü olarak aile üyelerinin tümü çalışır ve elde edilen aileye aktarılır. Bu tür bir yapılanma içinde, çocuklar, aile içinde, çalışılan yer de dahil olmak üzere bir denetime tabi olabilmektedirler. Üstelik bu çalışma, çocuk için, toplumsallaşma süreci içinde mesleki bilgileri elde etmede ve daha sonraki dönemlerinde doğayla savaşımında güçlü duruma gelmesinde yardımcı olacaktır.

Fakat sanayileşmeyle birlikte, ekonomik yapılanmanın değişmesi sonucu, aile kendi içinde bir dönüşüme uğrarken, aile üyelerinin de bu yapılanma içindeki rolleri değiştirmiştir. Teknolojinin ileri boyutlara erişmesi makinalaşmanın artması, yeni sektörlerin ortaya çıkmasıyla sonuçlanmıştır. Bu yapılanma içinde ise artık aile üyeleri, teknolojik toplumların niteliklerinden biri olarak konutların ve işyerlerinin ayrı olması sonucu olarak farklı yerlerde çalışmaya başlamışlardır. Ekonomik yapılanma ise artık ileri düzeyde bir işbölümü gerekli kılmaktadır. Uzmanlaşma her alanda kendini göstermektedir.

Ekonomik sistem içinde, ihtiyaç duyulan nitelikli ve uzman işgücü dışında kalanlar ise, sundukları niteliksiz, belli bir eğitim düzeyine ulaşmamış emek türü ile çalışan ve "örgütlü, uzmanlaşmış hizmet üreten kesimlerin karşıtı olan" örgütsüz, küçük çaplı, yüzer-gezer" (127) kesimlerde çalışmaktadırlar. Usta-çırak ilişkisinin hakim olduğu bu tip işlerde genelde, alt-sınıflardan gelen ailelerin çocukları çalışmaktadır. Formel düzeyde, örgütlenme olanağının bulunmayan ve kurumsallaşma derecesi çok düşük ya da hiç olmayan bu işlerde çalışan çocuklar, her türlü mesleki ve sağ-

126) Ünal Sayın, Sosyolojiye Giriş, s.79

127) Tansı Şenyapılı, Gecekondu, çevre işçilerin mekanı, ODTÜ M.F. Yay. Ankara 1981, s:20

lık gerekiirliklerden yoksundurlar. 1930 yılında çıkarılan Genel Sağlık Yasası, en düşük çalışma yaşını 12 olarak belirlemiştir. Ancak bu yaştan yukarı olup da 18 yaşına gelmemiş gençler işçi haklarından ve çalışma güvencesinden yoksun kalmaktadırlar. Çünkü 2089 sayılı 'çıraklık, kalfalık ve ustalık Yasası', çırakları işçi değil, öğrenci saymaktadır. Bu durumda olan çocuklar, en az ücreti almakta ve işçilere tanınan sağlık ve toplumsal güvenceden yararlanmamaktadırlar. Çırakların haftada 44 saatten çok çalışmalarını ve en az haftada 4 saat meslek eğitimi görmelerini isteyen yasa maddesi de gereğince uygulanmamaktadır(128). Çalışma şartlarının ilkel, güvencesiz olması, yanısıra geleneksel toplumdaki usta-çırak ilişkilerinin, koruma ve kollamanın kaybolması da, kentte çocuklarının çalışma yaşamındaki denetimini yitiren ailenin boşluğunun doldurulamamasına neden olmaktadır.

Sonuçta, özellikle çok çocuklu ve alt-sınıftan gelen yoksul ailelerin çalışmaya zorunlu olan çocukları, bilmedikleri bir yaşam içinde, hertürlü denetimden ve korunmadan uzak olarak, türlü olumsuzluklara açık bir görünüm oluşturmaktadırlar. Çalıştıkları yaşam, onları bu tür olumsuzluklardan koruyacak niteliklere sahip değildir. Tüm bunların sonuçları ise "çocukları sadece uyum bozukluğuna itmekle kalmamakta, aynı zamanda çeşitli davranış bozukluklarına da neden olabilmektedir. Böylece erken yaşlarda suça yönelme olasılığı artmakta, çalışan çocuklar kesimi büyük bir potansiyel suçlu grubunu oluşturmaktadır"(129). Fakat bu hiçbir zaman, bu kısım içindeki her çocuk suçlu olacaktır anlamına gelmemelidir. Sadece bu çocukların, suça yönelme şansları daha yüksek olabileceğine bir işarettir.

Çocuk ve onun toplumsal yaşam içinde bir üye niteliği kazanabilmesinde başlıca etkileşim içinde bulunduğu toplumsal kurumlarla olan ilişkilerinin, niteliklerinin, onun suça yönelmesinde nasıl bir etkiye sahip olacağını tartıştığımız bu bölümde, her kurum ile olan ilişkilerini analiz etmeye çalıştık. Bu çaba içinde, her kurumdaki olumsuz işlevlerin, çocukların suça yönelmelerinde bir etken

128) Daha fazla bilgi için bkn:Atalay Yörükoğlu,Değişen Toplumda Aile ve Çocuk, Aydın Ktb.Ank-1984 s. 197

129) Haluk Yavuzer, a g e s.238

olduğu görüldü. Fakat burada vurgulamak istediğimiz, kurumların daimi birbirleri ile etkileşim içinde oldukları ve asla tek başına, suçun oluşumuna bir neden teşkil etmemeleridir. Bunun yanında oluşturdukları olumsuz işlevler daima sosyolojik temelli- dir ve içinde buldukları toplumdan soyutlanamazlar.

II. BÖLÜM : KURAMSAL ÇERÇEVE

A) KURAM

Çalışmamızda, araştırma konumuzu, onun oluşumuna neden olan etkenler ile bunların çevre koşulları ve birbirleri ile ilişkileri içinde ele almak istememiz, sistem yaklaşımını kullanmamızı gerekli kılmıştır. Literatürde karşılaşılan sistem tanımlarını kısaca şöyle özetleyebiliriz: Sistem:

- "Karşılıklı ilişki kuran parçalar kompleksidir(L.V.Bertan Lanffy)
- Önceden kararlaştırılmış bir fonksiyonu birlikte yürütmek için tasarlanmış karşılıklı eylemde bulunan elemanların bütünleşmiş topluluğudur(Gibson)
- Birbiriyle karşılıklı olarak bağımlı parçalardan meydana gelen kavramsal ya da fiziki bir bütündür (Ackoff)
- Fonksiyonel ilişkileri bulunması dolayısıyla birleşmiş, kendi parçaları ve çevresi ile enerji değişiminde bulunan mekan ve zamanda sınırlanmış bilgilerdir (J.Miller)
- Bir etki (girdi) yapıldığında karşılık (çıktı) veren her süreç bir sistemdir (Studderud)" (1)

Verilen bütün bu tanımların ortak noktaları incelendiğinde, bir sistemin herşeyden önce belli kurallarla birbirine bağlanmış bir yapılar bütünlüğü olduğu görülür. Sistem bu noktada belirli kurallara göre birbirine eşgüdümlemiş veya bağlanmış nesnelere bütünü olarak alınan yapıların bütünlüğü olarak belirlemektedir. Yapılar bütünlüğünün içsel mekanizmasında bulunan"bu kuralların varlığı-onlara uyulduğu ölçüde sosyal yaşamın belli bir düzene sahip olduğunu varsaymamızı sağlar. Bugüne kadar yapılan tüm, antropolojik, tarihsel, ekonomik, sosyolojik vb. araştırmalar istenen bir düzenin ilke ve mantığına göre örgütlenmemiş hiçbir toplumun varolmadığı varsayımını getirmiştir. Başka bir deyişle her toplum kendine seçmiş olduğu düzenin ilkelerine uygun bir şekilde örgütlenmiştir"(2)

1) İbrahim Armağan, Sosyal Bilimlerde Sistem Yaklaşımı, E.Ü.S.B.F. Dergisi, İzmir 1980 s.47

2) İbrahim Armağan a g e s:48

Bütün parçaların toplamından fazladır şeklinde bütüncül bir öneri getiren yaklaşımı, sosyolojide "kavramsal bir nitelik getiren Parsons'ın bütüncül yaklaşımı" (3) çerçevesinde çözümlenmeye çalıştığımızda, Parsons'ın sistem çözümlemesini, sosyal eylem kavramından hareketle geliştirmiş olduğunu görürüz. Bu çözümlemede kullandığı kavramlar ise şunlardır:

a) Sosyal Eylem Kavramı : Bu kavram Parsons'a göre "aktörün dış dünyada keşfettiği anlamlara göre belirlenen ve yönlendirilen tüm insan davranışlarıdır"(4). Her eylem sisteminin iki temel öğesinden biri olan - aktör ve durum- aktörler arası anlamlı davranışlar da sosyal eylem olarak tanımlanabilmektedir. Fakat bu davranışlar sadece aktörler arasında değil, gruplar, örgütler, kurumlar da olabilir. Tahmin edilebileceği gibi sosyal davranış da rastgele bir davranış değildir. "Nesnelerin ifade ettiği anlamlar ve bu anlamların farkında olan aktörün bilinçli olarak yaptığı davranıştır" (5)

b) Aktör : Aktör genel anlamı içinde, toplumsal niteliği olan ya da toplum içindeki bireydir. Fakat Parsons'ın kuramı içinde yukarıda da belirttiğimiz gibi, bir grup, kurum veya toplum olabilmektedir. Parsons bu noktada "psikolojik yaklaşımdan uzaklaşmak için aktörün davranışını, bireysel davranıştan ayırmaya çalışmıştır. Aktör, çevresel anlamlara göre davranışta bulunur, bu anlamları veren ise değerler, normlar ve simgelerdir" (6). Burada parsons ile davranışları kolektif bilince bağlayarak toplumsal baskı kavramıyla açıklamaya çalışan Durkheim arasında bir koşutluk olduğu görülür. Freud'dan da etkilenen parsons, aktörün davranışını çevresel anlamlara göre açıklamaya çalışmıştır.

c) Çevre Kavramı : Parsons'da, aktörün çevresini oluşturan üç temel ortam bulunmaktadır. 'Sosyal ortam', aktörün ilişkide bulunduğu ortamdır ve bu ortam yardımıyla, aktörlerarası ilişkiler kavra-

3) İbrahim Armağan a g e s.61

4) Maurice Duverger, Siyaset Sosyoloji (Şirin Tekeli), Varlık Yay. İst-1975 s:377

5) İbrahim Armağan a g e s.62

6) a g e s.62

nıp açıklanabilir. İkinci ortam olan 'Kültürel ortam' ise simgesel nesnelere ortamıdır. Aktörlerin çevrelerini algılamada, değerlendirilmede ve etkilemede yardımına başvurdukları işaretler ve simgeleri barındıran kültürel ortamdır. Üçüncü ortam olan 'fiziksel ortam' da, sosyal eylemin yer aldığı ortam olmaktadır ve iklim, kaynaklar, teknikler, araçlar ve biyolojik varlıklar bu ortamı oluşturmaktadırlar.

Sosyal sistemi bir roller ağı olarak gören ve bu roller arasındaki etkileşimi, sosyal sürecin ilk yasası olarak adlandırılan parsons için "bu etkileşimler belli bir süre sonra, sistem içinde dengenliğe yönelir. Parsons'a göre herhangi bir sosyal sistem dengenliğini devam ettirmek için şu kısıtlara uymak zorundadır:

- a) Sistemin kendi öz karakteri korunmalıdır;
- b) Sistemin yaşayabilmesi için çevreye uyması gereklidir;
- c) Sistem amaçları yönünde görevini sürdürmelidir;
- d) Sistemin öğeleri arasında birleşme ve işlevsel bir uyum olması gereklidir" (7). İşlev kavramını Merton'dan alan Parsons'da "işlev (fonksiyon) en basit anlamıyla, bir sistemde, sistemin gereksinimlerine yanıt veren etkinliklerdir" (8). Belirtiler fonksiyonel etkinlikler, sistemle çevresi arasındaki ilişkileride kapsar. "Sistemin iç gereksinimlerini gideren işlevler sistemin parçaları tarafından yürütülür; bu iç işlevler sistemin örgütlenmesine ve ahengine yönelik işlevlerdir. Bir de sistemin çevresi ile ilişkilerinden doğan işlevleri vardır; bunlar da sistemin çevresi ile ilişkilerinden doğan gereksinimlere yönelik işlevlerdir"(9)

Parsons'ın sistem çözümlemesinde, soyuttan somuta doğru üç aşama vardır. İlk aşamayı, her sistemin dört etkinliği yerine getiren dört işlevi oluşturur. İlki, sistemle çevresi arasındaki ilişki kurmaya yönelik olan 'uyum işlevi'dir. İkincisi, sistemin gereksinimlerini karşılayacak kaynakların, araçların saptanmasına yönelik, 'amaç kovalama işlevi' dir. Sistemin denge ve ahengini sağlayan bütünleşme işlevi üçüncü işlevdir. Son işlev ise, sistem-

7) Hasan S.Köni, Genel Sistem Kuramı ve Uluslararası Siyasal Örgütlerde karar verme, A.İ.T.A Yay.Ankara 1982 s:25

8) İbrahim Armağan, a g e s.65

9) a g e s:66

de bulunan potansiyel enerjiyi belli bir düzeyde tutan biriktiren ve dağıtan işlev olan 'gizlilik işlevi'dir. Parsons'a göre doğası ne olursa olsun bir sistemin ya da bir alt sistemin dört işlevi vardır. Tüm aşamalar belirtilen bu dört işlev üzerine kurulmuştur. Genel eylem sisteminin en soyut aşaması yukarıda açıkladığımız dört işlevi içeren birinci aşamadır. İkinci aşama dört alt sistemden oluşan 'Eylem Sistemi' dir. Burada, uyum işlevini sağlayan biyolojik (organik) sistem; amaç kovalama işlevini gören 'psişik sistem' i gizlilik işlevini gören 'kültürel sistem' ve bütünleşme işlevini gören 'toplumsal sistem' bulunmaktadır. Çözümlemenin son aşaması ise nesnel ve somut gerçekleri içeren 'Toplumsal Sistem' dir. Bu da aynı şekilde dört alt sistemden oluşmaktadır. Bunlarda sırasıyla ekonomik, politik, toplumsal topluluk ve sosyalleşme alt sistemleridir. "Uyum işlevini sağlayan ekonomik sistem, toplumsal sistemde tüketim mallarının üretimini ve üretilen malların bölüşümünü gerçekleştirir. Politik sistem ise, toplumun ortak hedeflerinin bulunması ve bu hedeflerin gerçekleştirilmesi için gereken stratejilerin saptanması işlevlerini yürütür. Toplum içi dayanışmaların oluşturulması ile toplumsal denge ve bütünlüğün sağlanması işlevini yerine getiren sistem ise toplumsal topluluk sistemidir. Toplumsal sistemde gizlilik işlevini yerine getiren sosyalleşme süreci ise, toplumsal sistemde yeralan aktörlere kültürün, değer ve normların iletilmesi işlevini yürütür; böylece toplumsal davranışlara yön verir ve toplumsal tercihlerin yapılmasına ışık tutar"(10). Görüldüğü gibi Parsons'ın sosyal eylem sistemi, genel eylem sisteminin bir alt sistemidir; bu nedenle de toplumsal sistem, genel eylem sistemi ve sistemin çevresini oluşturan diğer üç sistemle ilişki içindedir.

Parsons çizgisinde, genel olarak bir sistem çözümlemesi yaptığımızda, sistemin yapısal öğelerini dört grupta toplayabiliriz:

- a) Aktör: Çevresel anlamlara göre davranışta bulunan kişi, grup, örgüt yada topluluktur.
- b) Statü ve Rol : Bireyin toplum içinde işgal ettiği konumuna 'statü', bu konumuna uygun olarak yaptığı etkinliğe de 'rol' denmektedir. Kişiler, bu statü ve roller sayesinde aktör duru-

muna geçerek, sistemin temel bir ögesi haline gelmektedirler.

c) Organizasyon: sistemde yer alan aktörlerin rol ve statülerine uygun işleri belirleyen, düzenleyen kurallardır.

d) Fiziksel Çevre : Bir sistemin içinde yer aldığı ve sistemin gereksinme duyduğu kaynakların, araçların ve biyolojik varlıkların oluşturduğu ortamdır.

Bu yaklaşım çerçevesinde biz toplumu, kurumların karşılıklı etkilerinin bir girdi ve çıktı sistemi oluşturduğu bir bütün olarak kabul etmekteyiz. Parsons'da bir alt sistem olarak alınan Aile gibi, diğer kurumlarda, toplumun alt sistemleri olmaktadır. Her alt sistem, bütünsel ve diğer alt sistemler ile ilişki içindedir ve bir parçalar kompleksi oluşturur. Bu kompleks içinde sahip oldukları fonksiyonel niteliklere paralel, herbirinin toplumun varlığı noktasında birleşmiş olan amaçları ve bunlar doğrultusunda görevleri vardır.

İKİNCİ KESİM

UYGULAMALI ÇALIŞMA

I. BÖLÜM : ARAŞTIRMA EVRENİ, ARAŞTIRMA ALANININ TANITIMI VE ARAŞTIRMA TEKNİKLERİ

A) ARAŞTIRMA EVRENİ VE ALANIN TANITIMI

Araştırmada, irdelenmek istenen çocuk suçluluğu olgusu, incelenerek birimlerin suçlu çocuklar olması zorunluluğunu getirmiştir. Araştırma konusuna bağlı olarak belirlenen araştırma evrenini oluşturacak suçlu çocukların, araştırmanın yapılacağı bölge içinde bulunduğu yer. Ege Bölgesi'nin tek, Türkiye'nin üç islahavinden biri olan İzmir-Şirinyer Çocuk İslahevidir.

Alan çalışmasının gerçekleşeceği yer olarak belirlenen Şirinyer İslahevi'ndeki tüm suçlu çocuklar, araştırma evreninin birimini oluşturmuş, dolayısıyla, alanda tamsayım tekniği kullanılarak, 176 denekle görüşme yapılmıştır. Çalışmanın amacı doğrultusunda, elde edilecek bilgilerin temsil yeteneğinin tam olması, asgari düzeyde Şirinyer İslahevi'ndeki çocukları temsil etmesi istendiği ve elde ki olanaklar, tamsayımına izin verdiğinden, bu teknik uygulanmıştır. Fakat uygulamada, sayıları nedeniyle bir karşılaştırma olanağı vermediği için, kız hükümlüler alınmamıştır.

Araştırma alanı olarak seçilen Şirinyer İslahevi, Ankara Elazığ, Konya, Eskişehir ve Sinop'da bulunan toplam altı islahavinden Ege Bölgesi'nde bulunandır. Bu islahavinden son üçü sadece 11-15 yaş çocuklarını kabul eden islahavleridir. Diğer İslahevleridir. Diğer islahavlerinden farklı olarak kız hükümlü de bulunduran İzmir İslahevi, kapasitesi 150 olmasına karşın, zaman zaman bunun üstüne çıkmaktadır.

Kurumda üç tür etkinlik yerine getirilmektedir. Bunlardan ilki Eğitim etkinliğidir. Kurumun bünyesinde hizmet gören Adalet İlkokulu'nda dışardan gelen üç öğretmenle, islahavi içindeki hükümlü çocuklardan okuma-yazma bilmeyenler, okulu terkedenler ve devam etmek isteyenlere temel bilgileri verilmektedir. Bunun yanında ilkokulu bitirmiş, öğrenim görmek isteyen ve kurumda iyi hal

'gösteren çocuklar, dışardaki orta öğretim kurumlarına gönderilmektedirler.

İkinci etkinlik, kurum içinde oluşturulmuş olan atelyelerde çalışmadır. Marangozhane, terzihane, kundurahane, demirhane, yemekhane, terzihane, mutfakhane gibi toplam onaltı atelye içinde çocuklar, kuruma ilk geldikleri günde belirlenen bir işbölümü sonucu, çalışmaktadırlar. Özel ve Kamu Direktörlerinden alınan siparişlerin yapıldığı atelyelerden elde edilen gelirin belli bir bölümü, hükümlülere yıllık prim olarak verilmektedir.

Kurumdaki en son etkinlik ise, sportif ve kültürel alanda oluşturulmuştur. Hükümlüler arasında oluşturan futbol ve veloybol takımları, turnuvalar şeklinde düzenlenen maçlar yapmakta, özel günlerde anma, kutlama programları düzenlemektedirler. Bunun yanında kurumda yaklaşık 4500 kitap bulunan bir kütüphanede bulunmaktadır.

Kurum içinde çalışanları ise, kurumdan birinci derecede sorumlu olan savcı yardımcısı, kurum birinci müdürü, kurum ikinci müdürü, idare memuru, sosyal hizmet uzmanı, iki psikolog, doktor, diş doktoru ve hemşireden oluşan sağlık görevlileri, teknik elemanlar (atelye şefleri ve ustaları) başgardiyen ve gardiyenler olarak sayabiliriz.

Kısaca tanıtmaya çalıştığımız islahevinde, alan çalışmasının yapılabilmesi için Adalet Bakanlığı'nın ilgili birimlerinden formal izin alındıktan sonra, 15 Kasım 1988 günü başlayan alan çalışması 13 iş günü sürmüştür.

B) ARAŞTIRMA TEKNİKLERİ

1) Gözlem

Araştırma sorununu irdelemede yararlanılan tekniklerden ilki gözlem olmuştur. Araştırma birimlerini oluşturan çocukların içinde yaşadıkları fiziksel mekan ile içinde buldukları örgüt ile otoritesini temsil eden kişilerle olan ilişkileri, yürütülen uygulama içinde gözlemlenmeye çalışılmıştır. Bu aşama, sıradan ve gündelik algılamalar şeklinde gerçekleşmiş, ilişkiler ve mekanın kullanılması, kendi doğallığı içinde algılanmaya çalışılmıştır.

2) Anket (Soru Kağıdı)

Araştırmada belirlenen plan ve hipotezler çerçevesinde seçilen araştırma bölgesinde, araştırma birimlerinden istenilen bilgileri sağlamada, anket tekniği kullanılmıştır. Teknikte kapalı uçlu olarak yapılmış sorular, kendi içlerinde, irdelenmek istenen, kurumlar ile çocukların ilişkilerini ortaya çıkaracak şekilde bir yönlendirmeye sahiptir. Toplam 73 sorudan oluşan soru kağıdının ilk bölümü, çocukların demografik verilerini elde etmeye yönelik sorulardan, sonraki bölümlerde sırayla kurumlarla olan ilişkilerini inceleyen sorulardan oluşmuştur. Soruların kapalı uçlu olarak yapılandırılması sonucu seçenekler harici verilecek yanıtlar için 'Diğer' hanesi konulmuştur.

Görüşmecinin kullanılmadığı ve deneklerle öngörüşmelerin yapıldığı alan çalışmasında anket tekniğinin uygulanmasına başlanılmadan önce, her atelyeden, deneklerin isim listeleri alınarak, denekler bu listelerden çağrılarak görüşmeler yapılmıştır.

3) Görüşme

Görüşme aşamasında, denekleri olumsuz olarak etkileyebilecek ve gerekli verilerin elde edilmesini engelleyecek koşulların ortadan kaldırılmasına dikkat edilmiştir. Görüşmelerin büyük bölümü islahevinin kütüphanesinde gerçekleştirilmiştir. Marangozhane, kundurahane ve demirhanede çalışan çocuklarla ise, bu atelyelerin

kütüphaneye uzak bulunması nedeniyle, atelye şeflerinin odalarında görülmüştür. Eldeki listeler sayesinde çocukları, isimleriyle çağırma ve onlara isimleriyle hitap ederek diyalog kurmaya çalışılmıştır. Bu, 'riskli' bir yol olmasına karşın, bu tür bir yolu seçmem beni amacıma ulaştırdı. Onları, islahevindeki bir 'suçlu' olarak değildi, bir birey, bir insan olarak algıladığımın bir göstergesi olarak, isimleriyle hitap ederek, araştırmam hakkında kısaca bilgi verip, elde edeceğim bilgilerin basında yayınlanmayacağına dair söz verdim. 'Dışardan' gelen yabancı bir 'araştırmacı' imajını silebilmek için, her bir uygulama öncesi onları rahatlatıcı bir ortamı sağlayacak, iki-üç dakikalık söyleşiler yaptım. Bir görüşme sırasında, yaklaşık on soruya geride bıraktıktan sonra bir çocuğun bana "Abla be, biliyormusun, buraya senden önce birkaç tane daha araştırmacı gelmişti. Bana sordular: annen ne, baban ne? Amaan gidin başımdan be dedim. Avukatmısınız? çekip gittim. Ama, nedense senin sorularını cevaplıyorum " demesi beni gerçekten de çok mutlu etmişti. Bu ve bunun benzeri yaşadığım birkaç olay, bana, çabalarımın boşa gitmediğini kanıtladı.

Bu çabalarım bana yaklaşık her 10 denekten 4'üyle yaptığım derinleşmesine görüşmelerde çok yardımcı oldu. Belirli noktaları ortaya çıkarmaya yönelik sorularla yönlendirilen yarı yapılaşmış bir nitelik taşıyan bu görüşmeler, onların gözüyle, benim incelemek istediğim ilişkilerin niteliklerini yakalamama yardımcı olmuş, sonuçta ankette nicel veriler yanında görüşmelerde nitel verilerde elde edilmiştir.

C) TEMEL SAYILTIILAR VE DENENCELER

- 1- Türkiye'de kırdan kente doğru hızlı bir göç yaşanmaktadır.
- 2- Türkiye'de hızlı kentleşme ve kentlileşme kurumlarda hızlı bir dönüşüme yol açmaktadır.
- 3- Türkiye geçiş halinde bir toplumdur.
- 4- Kentte akrabaların üyeleri üzerindeki denetimi zayıflar
- 5- Sistemin öğeleri, sistemle bütünleşmediği ölçüde sistemin dışına itilir.

DENENCELER

- I - Ailenin yerleşim yeri, ebeveynlerin sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel özellikleri, çocuğun suça yönelmesinde belirleyici etkenler olabilir.
- II- Ailenin yapısı ve işleyişi, çocuğun suça yönelmesini olumlu veya olumsuz etkileyebilir.
- III- Çocuğun eğitim kurumlarına katılım oranı ne denli düşük düzeyde ise, suça yönelme olasılığı da o denli artabilir.
- IV- Kırdan kente göçetmiş ailelerden akrabalık bağlarının zayıflaması, kentsel kurumların kırsal kesimdeki akrabalık ilişkilerinin yerine getirdiği işlevleri yeterince yerine getirememesi, çocuğun yeterli denetim altında tutulmamasına ve dolayısıyla da suça yönelmesine yol açabilir.
- V- Çocukların gelir elde etme amacıyla sosyal güvencesi olmayan işlerde çalışmaları, onları suça yöneltebilir.
- VI- Çocukların oluşturdukları, çeteler, üyelerini örgütlü bir biçimde suça yöneltebilir.

II. BÖLÜM: ARAŞTIRMA DENEKLERİNİN DEMOGRAFİK ÖZELLİKLERİ
VE TOPLUMSAL ÇEVRE

A) DEMOKRAFİK ÖZELLİKLER

Alan araştırmalarında, görüşme yapılan deneklerin yaş itibarıyla dağılımlarına bakıldığında, deneklerin % 69,3'ünün 15-17 yaş grubu içinde yoğunlaştığı görülmektedir. Adolescence çağının doruk noktasını oluşturan bu yaş grubunun görece çoğunluğu dikkat çekicidir.

TABLO 1: Deneklerin Yaşlarına Göre Dağılımları

	12-14	15-17	18	19-21	TOPLAM
SAYI	4	122	40	10	176
%	2.27	69.3	22.7	5.68	99.95

Aynı yaş grubu deneklerin İslahevinde bulunmalarına neden teşkil eden suçu işledikleri yaş dağılımında da ilk sırayı almaktadır. 18 ve 19-21 yaş grubunun tablo içinde yer alması ve yüzdelerinin muhtemel fazlalığı, deneklerin nüfus kağıtlarındaki yaş ile gerçek yaşlarının birbirinin aynı olmayıp, deneklerin kendi gerçek yaşlarını beyan etmeleridir. Sonuçta, islahevinde yasal, geçerli olan yaş, deneklerin nüfus cüzdanlarında belirtilen yaş olduğu ve 18 yaşını doldurmuş olanlar, islahevinden çıkarıldıkları için, bu iki grup ayrı olarak değerlendirilmiştir. Toplam olarak da % 28'e ulaşan bir oranı içermektedir.

Deneklerin doğum yerlerine göre dağılımlarında, en yüksek oranın Ege ve Marmara bölgesinde çıktığı görülmektedir. Burada özellikle Ege Bölgesi, araştırmanın yapıldığı yer olması nedeniyle başta gelmektedir. Deneklerin yaklaşık, kalan % 37.49'unun bu

bölgeler dışında yer alması içgöçlerin varlığının bir göstergesi olmaktadır. Bunu ebeveynlerin doğum yerleri de gösterecektir. Yurtdışında doğan denekler ise, özellikle 1960 sonrası görülen dışgöç sonucu bu ülkelerden doğanlar ile,

TABLO 2: Deneklerin Doğum Yerlerine Göre Dağılımları (Bölge Olarak)

	Marmara Ege B.	Doğu-G. D.A.Böl	İç Ana- dolü B.	Karade- Niz B.	Akdeniz Böl	Yurtdışı	T.
SAYI	100	32	21	9	4	10	176
%	56.8	18.18	11.93	5.11	2.27	5.68	99.97

göçmen ailelerin çocuklarından oluşmaktadır (% 5.68) doğum yerlerinin il, ilçe, köy dağılımlarına bakıldığında ise deneklerin % 35.79 ile köy doğumlu oldukları görülmüştür. İzmir ili dahil, il doğumlu olanların oranı ise % 35.69'dur. Fakat bu oran içinde, bir önceki kuşağın göçü sebebiyle, bu illerde doğanlar çoğunluktadır. İçlerinde üçüncü kuşaktan olanlarında bulunduğu deneklerin ailelerinin,

TABLO 3: Deneklerin Doğum Yerlerine Göre Dağılımı (İl,ilçe,köy olarak)

	İzmir	İzmir İlçe	İzmir Köy	İstanbul ve Ank.	Diğer İller	Diğer İlçe	Diğer Köyler	Yurtdışı	T.
SAYI	19	9	2	12	32	29	63	10	176
%	10,7	5.11	1.13	6.81	18.18	16.47	35.79	5.68	99.96

çocuklarına oranla % 52.84 - %51.70 (anne-baba olarak) kır kökenli olduğuna dikkat edilirse, iç göçe katılımları daha belirgin olarak orta-

TABLO 4- Deneklerin Ebeveynlerin Doğum Yerlerine Göre Dağılımı (İl, İlçe, Köy olarak)

	İzmir İlçeleri		İzmir Köyleri		İstanbul ve Ank.		Diğer İller		Diğer İlçeler		Diğer Köyler		Yurtdışı (göçmen)		Bilmiyor		Toplam
	A	B	A	B	A	B	A	B	A	B	A	B	A	B	A	B	
SAYI	4	8	8	0	4	7	23	22	15	14	93	91	9	11	19	19	176
%	2.84	2.27	4.54	4.54	2.27	3.97	13,06	12.5	8.52	7.95	52.84	51.70	5.11	6.25	10.79	10.79	99.97

A: Anne

E: Baba

ya çıkacaktır. Anne ve babalardan da il doğumlu olanların toplum oranları, % 18.17 - %18.74 ile, çocuklarının yaklaşık yarısı kadardır. Fakat anne ve babalar da bölgesel dağılımda, çocukları gibi ilk sırada Ege (Marmara) ve Doğu-Güney D.Anadolu Bölgeleri doğumlu çıkmışlardır (% 39.77- %39.2 / %25.5 - %25.5) Bu ailelerin şu an oturdukları yerlerin bölgesel dağılımlarına bakıldığında ise, ailelerin % 71.02 ile Ege (Marmara) bölgesinde oturdukları görülür ki bu, yukarıda verilen yaklaşık % 40'lık oranın iki katına yaklaşmaktadır. Görüldüğü gibi, ailelerin yaklaşık yarısı, iç göç süreci içinde yer almış ve akımın yönü doğrultusunda, Doğu'dan Batı'ya göçetmişlerdir. Bunun yanında yurtdışı doğumlu olup, yurda göçetmiş ebeveynlerin oranı da % 11.36'dır.

Deneklerin eğitim durumlarına bakıldığında, çoğunluğun % 77.84'ile ilkököl mezunu olduğu görülmektedir. Bir üst aşamaya geçildiğinde ise oran yaklaşık 11 katı düşmektedir. Lise veya dengi okul mezunu olanlar ise, % 1.13 gibi çok küçük bir oranı oluşturmaktadırlar. Yine böyle çok küçük bir orana sahip olanlar ise (% 1.13) Okula hiç gitmediklerini fakat okuma yazmayı babalarından öğrendiklerini belirtmişlerdir. Toplam 176 kişilik bir grup içinde bu tip bir dağılımın çıkması eğitim kurumu ile olan ilişkiler bağlamında,

TABLO 5: Deneklerin Eğitim Durumlarına Göre Dağılımı

	Okuma- yazma bilmez	Okuma yazma bilir	İlkokul terk	İlkokul mezunu	Ortaokul mezunu	Lise(Den- gi Ok.M.	Toplam
SAYI	8	2	15	137	12	2	176
%	4.54	1.13	8.52	77.84	6.81	1.13	99.97

ortaya olumsuz sonuçların çıktığı izlenimini vermektedir.

Derinlemesine görüşmelerde, çocukların okulu terketme ve öğrenimlerine devam etmeme nedenlerinin başında okulu sevmeme, okumanın yararını görememe, sıkılma gibi etkenleri sıralamışlardır. Bunun yanında, ailenin ekonomik yetersizliği, işledikleri suç, evden kaçma öğrenimlerini bırakmalarında yeralan diğer etkenler olmuştur.

Toplumun alt sistemlerinden biri olan aile kurumu içinde sosyalizasyon sürecinin ilk aşamasını geçiren çocuğun, bu sürecin devamını sürdüreceği, aile dışındaki kurumların en önemlilerinden biri olan eğitim kurumu, çocuğu, içinde yaşayacağı toplumun dinamiklerine, normlarına, kurallarına uymayı ve beklentiler doğrultusunda hazırlamayı amaçlayan bir yapılanmaya sahiptir. Bu bağlamda çocuğun bu kurumla olan ilişkileri önem kazanmakta ve ilişki ne kadar yetersiz ve niteliksizse, gelişiminin ilk yıllarından başlayarak, toplumla olan bütünleşmesinde, çeşitli pürüzler ortaya çıkabilmektedir. Bu yine onun kültürel ve toplumsal düzeyinin gelişimini de engelleyebilmekte ve edindiği değerler, tutumlar ve tavır ile davranışlarla, marjinalliğe kaymasını sağlayabilmektedir.

Bu konuda kabul edilmesi gerekli önemli bir nokta da çocukların, aileleri içinde, bu yönde bir motivasyona maruz kalıp kalmadıklarıdır. J.Hallak'a göre, az ihtiraslı, sosyo-kültürel düzey düşük olan bu tip ebeveynler "çocukların fiziksel ve entellektüel gelişmesi için daha az uyarıcı görevi görmektedirler"(1).

---

1) Jacques Hallak, A qui l'ecole, Paris-1974 (den aktaran) Önal Sayın Başarı ve Sosyo-Ekonomik Köken, Seminer L.E.Ü.E.F.Yay.İzmir-1982 s.58

TABLO 6- Deneklerin Ebeveynlerinin Eğitim Durumlarına Göre Dağılımı

Okuma-yazma Okuma-Yazma		İlkokul İlkokul		Ortaokul Ortaokul		Lise(dengi Lise(dengi		Üniversite Üniversite		Bilmiyor Bilmiyor		Toplam Toplam						
Bilmez bilmez		Terk , Terk ,		Mezunu Mezunu		gi)Ok.M. gi)Ok.M.		Mezunu Mezunu										
A	B	A	B	A	B	A	B	A	B	A	B	A	B					
79	30	21	24	13	19	60	85	0	7	A	B	A	B					
SAYI	79	30	21	24	13	19	60	85	0	7	1	9	0	0	2	2	176	176
%	44.88	17.0	11.93	13.63	7.38	10.79	34.09	48.19	3.97	0.56	5.11	1.13	1.13	99.97	99.97	99.97	99.97	

A : Anne

B : Baba

Bu çerçevede içinde, ebeveynlerin eğitim düzeylerine bakıldığında % 34.09 -%48.29 (anne-baba olarak) ile ilkököl mezunu olanların çoğunlukta olduğu görülür. Babalardan sadece 7 tanesi (% 3.97) ortaokul, 9 tanesi de (% 5.11) lise mezundur. Anneler içinde ise bir tane lise mezunu vardır. (%0.56) Anne ve babalar içinde %11.93 ve % 13.63 oranları ile okuma-yazma bilir grubu içinde yer alanlar ise hiç okula gitmeyen fakat gündelik yaşamını sürdürebilmesine yetecek asgari düzeyde bilenlerden oluşmaktadır. Sonuçta görüldüğü gibi, ebeveynlerde de, çocuklarında olduğu gibi, ilkökölün bir üst kademesinden mezun olmada yaklaşık 11 katı oranında bir düşme olmaktadır.

Beklentilerimiz doğrultusunda bir eğitim yelpazesine sahip olan ebeveynlerden, babaların mesleki dağılımlarına baktığımızda ise ilk sırayı % 27.27 ile işçi grubunun aldığı görülür. % 20.45'lik bir orana sahip olan çiftçi babalar ise hâlâ köyde bulunmakta ve bu uğraşı sürdürmektedirler. Küçük esnaf ve zanaatkarlardan oluşan grup ise (lokantacı, ayakkabı imalatçısı, kahveci vb) oranlar içinde % 17.04'ü kapsamaktadır. Mesleki dağılımda yer alan ticaretle uğraşanlar (% 13.06), küçük çapta alım-satım yapanlardan (otoyedek satıcısı, celep, vb gibi) memurlar ise (% 13.63) kamu sektöründe çalışan (Belediye, PTT gibi) küçük memurlardan oluşmaktadır. Dağılım içinde, marjinal işler olarak,

TABLO 7: Deneklerin Babalarının Mesleki Dağılımları

	İşçi	Esnaf veya Zanaatkar	Ticarette uğraşır	Büyük T. Sanayi- ci/Ser- vesik Meslek Sahibi/ Yöneti	Memur	Örgütsüz marjinal işlerle uğraşan	Çiftçi	Bilmiyor	Top.
Sayı	48	30	23	1	24	13	36	1	196
%	27.27	17,04	13.06	0.56	13.63	7.38	20.45	0.56	99.95

tabir edilen işlerde çalışan (sokak satıcılığı, ayakkabı boyacılığı vb gibi) babaların oranı ise % 7.38'dir. Büyük tüccar sınıflamasına giren bir kişi ise yaptığı iş nedeniyle bu sınıflandırma içinde yer almasına karşın, eğitim durumu 'okuma-yazma bilir' içinde yer almıştır.

% 31.25'i iş veya meslek değiştiren babaların, eğitim düzeyleri ile meslekleri arasında bir uyum bulunmaktadır. Eşlerinin %95.45 ile evkadını olan babaların meslekleri en genelde kent yaşamı ve sahip olduğu ekonomik yapılanma içinde, sistemle bütünleşme derecesi en düşük olan mesleklerdir. Aile kurumu içinde, dışarı ile ilişki kuran ve örgütsel yaşam içinde kurumlarla formel ilişkileri yürüterek araçsal bir işlevi yerine getiren tek kişi baba olduğundan, sahip olduğu meslek, bu sürecin gerektiği gibi işlemesine yardımcı olacak veya engelleyecek en önemli ögelerden birisi olmaktadır. Böylece babaların eğitim düzeyi sahip oldukları mesleğin, bütünsel toplumsal sistemle bütünleşme derecesini etkileyeceği açıktır.

Belirtilen bu ögelere ek olarak ailelerin % 54.55 ile Türk Halk Müziğini tercih etmeleri % 69.32 ile hiç kitap, dergi vb. yayın okumadıkları,

TABLO: 8 Deneklerin Evlerinde Kitap Dergi vb. Yayınların Okunması Dağılımı

	Evet	Hayır	Bazen	Hatırlamıyor	Toplam
SAYI	18	122	34	2	176
%	10.22	69.31	19.31	1.13	99.97

% 24.43 ile evlerine hiç gazete girmediği görülmüştür. % 34.65

TABLO 9: Deneklerin Evlerinde Gazete Okunması Dağılımı

	Evet Hergün	Hayır	Bazen (Haftada, 1-2 gün)	Hatırlama yör	Toplam
SAYI	69	43	61	3	176
%	39.20	24.43	34.65	1.70	99.98

ile evlerine bazen gazete giren denekler ise, bunun genellikle hafta sonları olduğunu belirtmişlerdir. Evlerine hergün gazete giren ailelerin oranı ise % 39.20'dir. Boş zamanlarında ise ailelerden % 2.2'si sinemaya gitmektedir. Derinlemesine görüşmelerde de ailelerin, sosyo-kültürel özellikleri konusunda ortaya çıkan nicel verilerine ek olarak, ebeveynlerin, TV'de en çok Türk filmlerini tercih etmeleri, okunan gazeteler içinde Günaydın, Bulvar, Tan türü gazetelerin ağırlıkta olması türünde nitel veriler de ağırlıklıdır.

Ailelerin şimdiye kadar elde edilen verileri, onların yerleşim yerleri ile de doğru orantılıdır. Toplam % 46.01'i il dışında kasaba ve köyde oturan ailelerden % 52.84'ü ise kentlerde oturmaktadır.

TABLO 10: Ebeveynlerin Şu An Oturdukları Yerlere Göre Dağılımı (il, ilçe, Köy olarak)

	il	ilçe	Köy	Yurtdışı	Herikiside özü	Toplam
SAYI	93	42	39	1	1	176
%	52.84	23.86	22.15	0.56	0.56	99.37

Deneklerle yapılan derinlemesine görüşmelerde ise, ailelerin oturdukları yerlerin özellikle İzmir ili içindükilerin Gültepe

Gürçeşme, Kadifekale, Bozyaka gibi gecekondular mahallesinde yoğunlaş-
tıkları görülmüştür. Kentte oturanların oranı içinde, üç büyük il
içinde İzmir'den sonra İstanbul'da oturanların çoğunlukta olduğu
görülmüştür. Ailelerin oturdukları yerler ise mahalle olarak sor-
gulandığından, İzmir'dekilere paralel olarak, kent merkezinde yer-
almayan Gültepe, Kızılçeşme, Akdere gibi yerleşim alanlarında otur-
dukları görülmüştür. İki büyük kent dışındaki kentsel alanlarda
oturan ailelerin ise, Ege Bölgesi'nin yine çoğunluğu oluşturduğu
taşra kentlerde (Manisa, Balıkesir, Muğla gibi) oturmakta oldukla-
rının görülmesi, ailelerin elde edilen sosyo-ekonomik ve sosyo-
kültürel verilerini destekler niteliktedir.

B) AİLE VE SUÇLU ÇOCUKLAR

Deneklerin, aile yapıları araştırıldığında, % 71.59 oranında çekirdek aileler içinde yaşamış oldukları ortaya çıkmıştır. Fakat bu ailelerin, zaman süreci içinde geçici geniş aile konumunda kaldıkları görülmüştür. Hala bu konumda olanların oranı ise,

TABLO 11- Suç Türlerine Göre Deneklerin Aile Yapıları

Aile Yapısı Suç Türü	Geçici Geniş aile	Çekirdek aile	Parçalanmış aile	Toplam
Hırsızlık	8-10.81 34.78	55.74.32 43.65	11.14.81 40.74	74-1000 42.05
Uyusturucu sat- ma, kundaklama, çocuk kaçırma, yan kesicilik	3.37.50 13.04	4- 50.0 3.17	1-12.50 3.70	8-100.0 4.55
Sarkıntılık	1- 50.0 4.35	1-50.0 0.79	0	2-100.0 1.14
Tecavüz	5 21.74	26 20.63	3 11.11	34-100.0 19.32
Kasten adam öldürme	1-6.25 4.35	12.75.0 9.52	3-18.75 11.11	16-100.0 9.09
Gasp	4-16.67 17.39	14-58.33 11.11	6-25.00 22.22	24-100.0 13.64
Yaralama Tehdit	0	10.83.33 7.94	2.16.67 7.41	12-100.0 6.82
Kız kaçırma/ Alıkoyma	1-16.67 4.35	4-66.67 3.17	1-16.67 3.70	6-100.0 3.41
TOPLAM	23-13.07 100.0	126.71.59 100.0	27 15.34 100.0	176-100.0 100.0

% 13.06'dır. Deneklerin % 13.34'ü parçalanmış aile çocuklarıdır. Parçalanmış aile çocuklarından % 40.74'ünü ise hırsızlar oluşturmaktadır. % 22.22'sinin ise gasp suçunda yer alması, bu grupta mala karşı işlenen suçları ön plana çıkarmaktadır. Aynı suçlar, çekirdek ve geçici geniş aileler içinde de birinci grupta yer almaktadır.

Elde edilen veriler içinde en yüksek oran, çekirdek aile lehine olmakla beraber, ailelerin % 90.90 ile yetki ve karar mekanizmasının babanın elinde toplandığı, ataerkil bir düzeni yansıtan otoritesel bir örüntüye sahip oldukları görülür. Belirtilen bu durumun bir uzantısı da, karar mekanizmasının işleyiş sürecinde ortaya çıkmaktadır. Çekirdek aileler, ilişki örüntülerinde halâ geleneksel karakteristikleri korumaktadırlar. Aile içinde alınacak bir karar aşamasında ailelerin % 50.56'sı deneklerin görüşüne başvurmayı gerekli görmemektedir. Soruya % 25.56 ile 'Bazen' yanıtını veren denekler ise, konunun doğrudan doğruya kendilerini ilgilendirmesi durumunda bazen kendilerine fikirlerinin sorulduğunu belirtmişlerdir.

Yapısal görünümleri çekirdek aileyi veren denek aileleri, buna karşın aile üyesi sayısı ile oldukça kalabalıktırlar. Deneklerin % 47.72'sinin dört ve daha fazla kardeşi vardır. % 47.73 ile ortanca çocuk olan denekler, özellikle % 36.90'ı hırsızlık, % 15.48'i gasp ile toplam % 52.38 ile mala karşı işlenen suç türünde yoğunlaşmıştır.

TABLO 12: Suç Türüne Göre Deneğin Aile İçindeki Doğum Sırası Dağılımı

Deneğin ailede kaçınıcı çocuk olduğu Suç türü	Tek Çocuk	Birinci Çocuk	İki/Üç Çocuk	Dört + Çocuk	Toplam
Hırsızlık	2-2.70 100.0	16.21.62 38.10	31-41.89 36.90	25-33.78 52.08	74-100.0
Uyusturucu satma, kundaklama, çocuk, Kaçırma	0	1-12.50 2.38	6-75.0 7.14	1-12.50 2.08	8-100.0 4.55
Sarkıntılık	0	1-50.0 2.38	1-50.0 1.19	0	2-100.0 1.14
Tecavüz	0	6-17.65 14.29	19. 55.88 22.62	9-26.47 18.75	34-100 19.32
Kasten adam Öldürmek	0	8-50.0 19.05	5-31.25 5.95	3-18.75 6.25	16-100.0 9.09
Gasp	0	4-16.67 9.52	13-54.17 15.48	7-29.17 14.58	24-100.0 13.64
Yaralama Tehdit	0	4-33.33 9.52	7-58.33 8.33	1-8.33 2.08	12-100. 6.82
Kız Kaçırma Alıkoyma	0	2-33.33 4.76	2.33.33 2.38	2.33.33 4.17	6-100.0 3.41
TOPLAM	2.1.14 100.0	42-23.86 100.0	84-47.73 100.0	48-27.27 100.0	176-100.0 100.0

Fakat bu yoğunlaşma, bu sütünunda % 47.73 ile tüm suç türleri için geçerlidir. Ailelerin bu derecede çok çocuğa sahip olmaları, onlarla olan ebeveyn-çocuk ilişkilerini de etkileyecektir.

Aile kurumunun bir alt sistem olarak, yüklendiği işlevleri yerine getirebilmesi, bir yerde üyelerinin maddi ve manevi ihtiyaç-

larını, aralarındaki ilişkiler örüntüsü içinde tatmin etmelerine bağlıdır. Bu aşamada, aile üyeleri olarak ebeveynlerin kendi aralarında, anne-baba olarak kesin bir araçsal ve anlamsal işlev ayırımına sahip olsalar da, bu ayrımın çizgileri çok sabit değildir. Özellikle babanın da, aile içinde anlamsal bir işlevinin bulunması gerektiği doğrultusunda çocukla anne kadar, babanın da ilgilenmesi gerektiği kanısındayız.

TABLO 13- Deneklerin Babalarının Evin İhtiyaçlarını Karşılama Dağılımları

	Evet (herzaman)	Hayır	Bazen	Hatırlamıyor	Toplam
Sayı	159	13	1	3	176
%	90.34	7.38	0.56	1.70	99.98

TABLO 14- Babaların Deneklerin İhtiyaçlarını Karşılama Dağılımları

	Evet	Hayır	Bazen	Hatırlamıyor	Toplam
Sayı	158	14	2	2	176
%	89.77	7.95	1.13	1.13	99.98

Babalar, genel dağılım içinde % 90.34 gibi çok büyük bir oranla, evlerinin yiyecek, içecek vb gibi ihtiyaçlarının karşılanması ile ilgilenmektedirler. Aynı şekilde, çocuklarının özel ihtiyaçlarını da imkanları dahilinde (%89.77) karşılamaya çalışmaktadırlar. Fakat bu kompozisyonun bir üst aşamasında, çocukların okuldaki durumu dersleri veya okumayıp çalışıyorlarsa iş sorunları ile ilgilenmedeki oranlarında % 45.45 ile yarı yarıya bir düşüş görülmektedir. Soruya 'Bazen' yanıtı verenler ise (% 31.81), babalarının

genelde yardımcı olmadaki hiç duyarsız olmadıklarını vurgulamışlardır.

Deneklere, babalarının anlamsal işlevini vurguladığını düşündüğümüz, bir sorunları olduğunda, rahatlıkla babalarına gidebildiklerini, bir arkadaş gibi soruna çözüm bulup bulamadıklarını sordumuzda, % 46.59 'hayır' yanıtı gelmiştir. Bu soruya yukarıda belirtilen ilk iki soruya verilen 'Evet' yanıtlarının, yaklaşık üçte biri oranında 'Evet' yanıtı (%36.36) gelmiştir. Suç türleri içinde 'Hayır' yanıtı veren deneklerin, hırsızlık ve gasp içinde % 40.24 ve % 19.51 ile yoğunlaştıkları görülmektedir.

TABLO 15- Deneklerin Suç Türlerine Göre Sorunları İçin Babalarına Gidebilmeleri

Deneğin bir sorunu için babasına gidebilmesi Suç türü	Evet	Hayır	Bazen	Hatırlamıyor.	Toplam
Hırsızlık	26-35.14 40.62	33-44.59 40.24	11-14.86 45.83	4-5.41 66.67	74-100.0 42.05
Uyusturucu satma, çocuk kaçıırma, kundaklama	3-37.50 4.69	3-37.50 3.66	2-25.00 8.33	0	8-100.0 4.55
Sarkıntılık	2- 100.0 3.12	0	0	0	2-100.0 1.14
Tecavüz	16-47.06 25.00	12-35.29 14.63	5-14.71 20.83	1-2.94 16.67	34-100.0 19.32
Kasten adam öldürme	6-37.50 3.97	7-43.75 8.54	3-18.75 12.50	0	16-100.0 9.09
Gasp	6-25.00 9.37	16-66.67 19.51	1-4.17 4.17	1-4.17 16.67	24-100.0 13.64
Yaralama	4-33.33	7-58.33	1- 8.33	0	12-100.0
Tehdit	6.25	8.54	4.17		6.82
Kız kaçıırma/ Alıkoyma	1-16.67 1.56	4-66.67 4.88	1-16.67 4.17	0	6-100.0 3.41
TOPLAM	64-36.36	82-46.59	24-13.64	6-3.41	176- 100.0

Fakat özellikle bu konuda derinlemesine görüşmelerden elde edilen bulgular ilginçtir. Çocuklar, babalarına gidecekleri sorunları açıkladıklarında, bunların özellikle maddi yönlü, yani parasal sorunlar olduğu görülmektedir. Çocukların % 82.95'inin gelir getirici bir işte çalışmalarına karşılık, bu aileye katkıda bulunmak amacıyla yapıldığından, halâ babadan harçlık almaktadırlar. Bu yüzden önceliği 'para sorunu' oluşturmaktadır. Daha sonra ise, özellikle kendilerini aşan, babanın halletmesi gereken işler için zorunlu olarak babalarına gitmede bir yoğunlaşmanın olduğu görülmüştür. (Bu sorunlarda özellikle okul odak noktasını oluşturmaktadır)

Derinlemesine görüşmelerde özellikle vurgulanması gereken bir nokta da, deneklerin babalarını, onlarla olan ilişkilerini anlatırken, babalarını ne kadar suçlasalar da bir affetmenin, onları yüceltmenin izlerine rastlanıldığıdır. Gözlemler ve çeşitli bilgi alışverişleri sonucu, bunun temel nedeninin, ıslahevinin günlük yaşamı içinde, çok sık beraber oldukları, gardiyan ve ustalarla olan ilişkilerinin olumsuzluğu olduğu tahmin edilmiştir. Gözlemlerimiz sonucu vardığımız bu kanı bizi, çocukların bu ilişkinin niteliğine koşut olarak, gardiyan-baba veya usta-baba karşılaştırmasına giderek babasını güzünde yücelttiği noktasına götürmüştür. Yapılan 70 derinlemesine görüşmenin yaklaşık % 75'inin üstündekilerin evden kaçtıkları ve yine yaklaşık % 85'inin de neden olarak baba baskısı, baba dayacağı ile aile kavgalarını göstermelerinden sonra, bu tip bir olgunun varlığına rastlamak ilginçtir. Aynı olgu, deneklerin anne ve babalarının geçimleri hakkında da geçerli olmuştur. Deneklerin çoğunluğu anne ve babalarının geçimlerine ilişkin soruda, eğer ebeveynler kavga ediyorlarsa, bunun derecesini belirtme ve bunu meşrulaştırma yoluna gitmişlerdir. ('Evin tadı tuzu', 'her evde olabilir' vb gibi) Fakat bu deneklerden bazılarıyla yapılan derinlemesine görüşmeler sonucunda evden kaçtıkları, ve yine çoğunluğun az önce belirttiğimiz nedenler olduğu görülmüştür.

İslahevinin koşulları ve fiziksel özelliklerin yetersizliği deneklerin tecrit edilmiş bir mekanda her açıdan bir yoksunluk içinde bulunmaları sonucu denekler, kendi aile ortamlarını ve

ebeveyn ilişkilerini, referans kabul ettikleri islahevi ortamıyla kıyaslayıp yüceltmektedirler. Fakat toplam % 69.89 ile arasına kavga edenler grubu içinden, derinlemesine görüşmelerde evden kaçanların çıkması,

TABLO 16- Suç Türlerine Göre Ebeveynlerin Geçimi

Anne ile babanın geçimleri Suç Türü	Sık sık kavga ederler	Ara sıra kavga ederler	Çok iyi geçinirlerdi	Hatırlamıyor	Toplam
Hırsızlık	11-14.86 52.38	49-66.22 39.84	13-17.57 41.94	1-1.35 100.0	74-100.0 42.05
Uyuşturucu satma, kundaklama, çocuk kaçıрма,	0	7-87.50 5.69	1-12.50 3.23	0	8-100. 4.55
Korkuntuluk	0	2-100.0 1.63	0	0	2-100.0
Tecavüz	3-8.82 14.29	22-64.71 17.89	9-26.47 29.03	0	34-100. 19.32
Kasten adam öldürme	2-12.50 9.52	11-68.75 6.94	3-18.75 9.68	0	16-100. 9.09
Gasp	3-12.50 14.29	18-75.0 14.63	3-12.50 9.68	0	24-100.0 13.64
Yaralama Tehdit	2- 16.67 9.52	8-66.66 6.50	2-16.67 6.45	0	12-100.0 6.82
Kız kaçıрма/ Alıkoyma	0	6-100.0 4.88	0	0	6-100.
TOPLAM	21-11.93 100.0	123-69.89 100.0	31-17.61 100.0	1-0.57 100.0	176-1000 100.0

toplam içinde görelî ağırlığı olan bu grubun önemini arttırmış. Buna ilave olarak, aileler içinde, eşlerini dövenlerin % 28.40 gibi yaklaşık 1/3 oranına yaklaşması, durumun niteliğini göstermesi açısından önemlidir. Suç türleri içinde % 39.84 ile arasıra ve % 52.38 ile sık sık kavga edenler, hırsızlık grubunda yer almaktadırlar.

Aile içi disiplin uygulamasının araştırılmasında ise, deneklere, ebeveynlerin, (özellikle de otoriteyi temsil eden babanın) istek ve beklentilerine karşı gelindiğinde ne tür bir tavır ile karşılaştıklarını sorduğumuzda, % 57.38'i babalarının kendilerini dövdüğünü belirtmişlerdir. Bu fiziksel cezalandırmada yapılan görüşmeler sonunda çeşitli araçlarında kullanıldığı görülmüştür. % 26.70'lik 'kızır bağırır ve nasihat verirdi' diyen grup içinde ise bu bağırma ve kızmalara bir iki tokat atmanın da eklendiği fakat daha ileri derecelere ulaşmadığı görülmüştür. % 6.81'lik bir grup ise, babalarının sadece harçlık kesme, harçlık vermeme, istedikleri yere göndermeme şeklinde cezalara başvurduklarını belirtmişlerdir. Deneklerin % 3.97'si ise, babalarının 'Bir daha olmasın' şeklinde sözlü uyarılarıyla karşılaştıklarını söylemişlerdir. % 91.47'sinin üvey anne ve üvey babası olmayan deneklerin % 60'a varan bir oranla babalarından dayak yemeleri düşündürücü ve ürkütücüdür. Babaların, çocukları onların istek ve beklentileri karşıtı davrandıklarında, onlarla oturup konuşmak ve onlara yaptıklarının neden yanlış ve istenilmeyen olduğunu anlatmak gibi bir yöneme başvurmadıkları görülmüştür. Bu noktada babaların eğitim düzeylerinin, belirleyici bir etken olup olmadığı öğrenilmek istenilmiştir.

TABLO 17- Babaların Eğitim Düzeylerine Göre, Babaların Denekleri Dövmesi

Babaların Denekleri Dövmesi	Babanın Eğitim Durumu	Evet (Herzaman)	Hayır Sadece cezalandırıldı	Bazen	Dövmesiz, kızartılmamış ve başına verilmemiştir	Uyarıldı	Hatırlamıyor	TOPLAM
OkumaYazma bilmez		21-70.00 20.79	2-6.67 16.67	0	4-13.33 8.51	1-3.33 14.29	2-6.67 40.00	30-100.0 17.05
Okuma-yazma Bilir		16-66.67 15.84	1-4.17 8.33	0	7-29.17 14.89	0	0	24-100.0 13.64
İlkokul terk		12-63.16 11.18	1-5.26 8.33	0	6-31.58 12.77	0	0	19-100.0 10.80
İlkokul mezunu		46-54.12 45.54	6-7.06 50.00	3-3.53 75.00	23-27.06 48.94	5-5.88 71.43	2-2.35 40.00	85-100.0 48.30
Ortaokul mezunu		1-14.29 0.99	2-28.57 16.67	0	3-42.86 6.38	1-14.29 14.29	0	7-100.0 3.98
Lise(dengi okulu)		4-44.44 3.96	0	1-11.11 25.00	4-44.44 8.51	0	0	9-100.0 5.11
Bilmiyor		1-50.00 0.99	0	0	0	0	1-50.00 20.00	2-100.0 1.14
TOPLAM		707-57.39 100.0	12-682 100.0	4-227 100.0	47-26.70 100.0	7-398 700.0	5-2.84 100.0	776-100.0 100.0

Okuma-yazma bilmeyenlerin ilk grup, ilkokula gitmeden okuma-yazmayı öğrenmiş, ilkokula gidip terk etmiş ve ilkokulu bitirmiş olanların ikinci grup ve ilkokul-üstü öğrenim görenlerin üçüncü grup olarak ayrılaştırılarak ele alındığında, okuma-yazma bilmeyen babalardan % 70'inin çocuklarını dövdükleri görülmüştür. İkinci grup içinde okuma-yazma bilenlerin % 66.67, ilkokulu terk edenlerin % 63.6'sı, ve ilkokul mezunu olanların da % 54.12 si çocuklarını dayakla cezalandırmaktadırlar. Son grup içinde ortaokul mezunu olan babalardan % 14.29'u çocuklarını dayakla cezalandırırken, lise ve dengi okul mezunu olan 9 babadan 4'ünün % 44.44 gibi büyük bir oranla çocuklarını dövdükleri görülmüştür. Bu oranlar bizi, eğitimin bir dereceye kadar etkin olduğunu, fakat, ailelerin edinmiş oldukları genel karakteristikleri değiştirmede yeterli ve tek etken olmadığı sonucuna götürmüştür. Fakat babaların, çocuklarının başına istenmeyen bir olay geldiğinde, veya başları derde girdiğinde, üstte belirtilen tavırlar dışında % 21.59 oranında, çocuklarına neden böyle bir olayın olduğunu sorma ve bir çözüm bulmaya çalışma yolunu izledikleri de görülmüştür. Buna rağmen yine de % 30.11 oranında çocuklarını dayakla cezalandırdıkları görülmüştür.

Babaların, çocuklara bu tür sert ve hoşgörüsüz davranışları ve fiziksel cezalandırmaları, çocukları sokağa itmekte ve aile yaşamından uzaklaştırmaktadır. Derinlemesine görüşmeler sonunda, görüşülen denekler yaklaşık % 70'inin evden kaçtığı görülmüştür. Deneklerden % 28.97'sinin de hiç eve gitmeyip, sokaklarda yattığı olmuştur.

Buraya kadar incelediğimiz aile-çocuk ilişkileri dizgesinde ebeveynlerin yaşadıkları bütünsel toplumsal sistem içinde edinmiş oldukları geleneksel değerler, inançlar ve düşünceler doğrultusunda, çocuklarının ve yaşadıkları mekanın maddi ihtiyaçlarını karşılamayı bir görev olarak algıladıkları ve bunları olanakları dahilinde yerine getirmeye çalıştıkları görülmüştür. Çocuklarında bunu aynı doğrultuda kabul ve takdir ettikleri izlenmiştir. Fakat aynı süreç içinde çocuklarının zihinsel, duygusal, ruhsal ve entellektüel gelişimine son derece büyük katkıları olduğu kanıtlanmış olan ebeveyn-çocuk ilişkisini ve bu ilişki içinde yer alan karşılıklı et-

kileşim zorunluluğunu bir görev olarak algılamadıkları için, anlamsal bir işleve sahip bu tür bir ilişkinin varlığı yüksek oranda çıkmamıştır. Deneklerin babalarını daha çok bir otorite olarak algıladıkları ve özellikle maddi yönü ağır basan bir güvence olarak kabul ettikleri görülmüştür. Anneler ise deneklerin % 51.13 ile deneklerin okul veya iş sorunları ile ilgilenmeleri, % 71.05 ile deneklerin bir sorunları olduğunda onlara gitmeleri ve % 75.56 ile babaya karşı orada bir süspansiyon görevi görmesine karşın, derinlemesine görüşmeler sonucu, çocukların ihtiyaç duydukları oranda onlara rehberlik etmede ve doyum bulmalarında yeterli olamamaktadırlar. Derinlemesine görüşmelerde deneklerin 'Hemen ağlamaya başlardı', 'hemen komşulara gidip dert yanardı' şeklinde annelerinin davranış tarzlarını eleştirmeleri, bizim için bunun bir göstergesi olmuştur.

TABLO : 18 Deneklerin Annelerinin, Babalara karşı Çocuklarını Koruması

	Evet	Hayır	Bazen	Hatırlamıyor	TOPLAM
Sayı	133	28	7	8	176
%	75.56	15.90	3.97	4.54	99.97

Geleneksel kültürün rehberlik ettiği simgelerin yaşamlarında görece bir ağırlığı olduğunu gördüğümüz ebeveynlerin kentsel yaşam içinde de bu simgelerin etkisi altında bulunmaktadır. Geleneksel kültür içinde, bünyesinde birçok fonksiyonu toplamış olan aile içinde duygusal ihtiyaçları karşılama, ebeveynler yanı sıra, diğer aile üyeleri ve yakınları tarafından da paylaşılmıştır. "Aile içi etkileşimde ilişkilerin tonu, üretken nüfusta: anne, baba kardeşler, ebeveynle çocuklar arasında son derece sertken" (2) birinci kuşakla üçüncü kuşak arasında bir yumuşamanın olduğu görülmektedir.

2) Ali Rıza Balaman, Kırsal kesimde Aile Kurma, Aile Çözme, Aile içi Etkileşim ve İlişkiler Türkiye'de Ailenin Değişimi, Toplum Bilimsel İncelemeler, TSBD, Ankara-1984 S.190

Kentsel yaşam içinde ise, ailenin, kendisine kalan iki işlevi içinde, aile üyelerine vereceği psikolojik doyum, tüm odaklaşmayı anne ve baba üzerine yağmaktadır. Fakat ebeveynlerin hala bir önceki yapı içindeki kültürel simgelere sahip olmaları ve özellikle kentsel yaşamın doğurduğu, çocuklarının ihtiyaç duyduğu olumlu iletişimi sağlayamamaları bir alt sistem olarak ailenin, çocuğun bütünsel sistemin işleyişini içselleştirmesinde ve sistemin uyumlu bir birimi haline gelmesinde oluşturduğu hendikoplardan en önemlisi olmaktadır.

Yukarıda getirdiğimiz bu açıklama aynı şekilde babaların çocuklar eve gelmediği veya geç geldiğinde onları merak etmeleri (%74.43) veya velisi olarak okuldan çağrıldıklarında gitmeleri (%73.86) içinde geçerli olmaktadır. Buna karşılık deneklerden % 17.04'ü aileleriyle birlikte parka, piknige vs. gittikleri, sadece % 2.27'sinin de aileleriyle boş zamanlarında sinemaya gittikleri görülmüştür. Deneklerin % 86.36'sı ise, boş zamanlarının tümünü arkadaşlarıyla birlikte geçirmeyi tercih ettiklerini belirtmişlerdir.

Adölesan döneminin gelişim içindeki özellikleri dikkate alındığında, çocuğun bu devrede ailesinden uzaklaşıp, özellikle yaşdaşları ile birlikte olmak istemesi doğaldır. Fakat, bu evre içinde ailenin, henüz erişkin derecesine ulaşmış olan çocuğun konumuz olan istenmeyen, olumsuz modelleri benimsememesi için, artık dolaylı olarak sürdürebileceği sosyalize etme faaliyetlerini gerçekleştirebileceği en verimli ilişkilerini, üyelerin boş zamanları olmaktadır. Bu sebeple, çocuğun aile içinde bir kontrol altında bulundurulduğu ergenlik öncesi devirde de, bir görev olarak algılandığını gördüğümüz boş zamanları birlikte geçirmesini ergenliğe geçişle birlikte yokolması, çocukların, aileyle olan bağlarının gevşemesine hatta kopmasına yol açacaktır. Bu noktada da ailenin önemi birkez daha ortaya çıkmaktadır. Ailenin bu konuda bilinçli olması, aile üyelerinin arasında uzlaşmanın sağlanmış olması ve çocuğun maddi ihtiyaçlarının yanında gelişimini olumlu yönde etkileyecek ihtiyaçlarının karşılanmasına gösterilecek önem, çocuğun olumsuz model ve davranışları

edinmesini engelleyecektir. Şüphesiz ailenin de, bu tür olumsuzluklara sahip olmayan üyelerden oluşuyor olması, çocuğun gelişimi için son derece sağlıklı bir ortamı oluşturan öğelerden birisi olacaktır. Deneklerimizin ailelerine bakıldığında % 11.93'ünün babaların oluşturduğu % 27.84 oranında 'suçlu' damgasını taşıyan bireylerin bulunduğu görülmüştür. Toplam 176 kişi içinde yaklaşık 50 kişinin ailesinde suçlu modellerin bulunması kanımızca, çocuklar için gözardı edilemeyecek hançikaplardan birini oluşturmaktadır.

Deneklerle yaptığımız görüşmelerde, onlara islahevinden çıktıktan sonra, gitmek istedikleri yeri sordüğümüzde % 61.36 oranında aileleri tarafından ziyaret edilen deneklerin % 86.36'sı ailelerinin yanına dönmeyi düşündüklerini söylemişlerdir. % 2.27 oranında sadece babaların, %10.79'da annelerin % 3.97 oranında da

TABLO 19- Deneklerin İslahevinde Ziyaret Edilmeleri Dağılımı

	Babam	Annem	Kardeşler	Akrabalar	Arkadaşlar	Ailem	Hiçkim-	Ailem	Mektupla	Top.
							Hiçkim-	Ailem	Mektupla	
							Hiçkim-	Ailem	Mektupla	
							Hiçkim-	Ailem	Mektupla	
							Hiçkim-	Ailem	Mektupla	
							Hiçkim-	Ailem	Mektupla	
SAYI	4	19	7	6	1	108	16	4	11	176
%	2.27	10.79	3.97	3.40	0.56	61.36	9.09	2.27	6.25	99.96

sadece kardeşlerin ziyaret ettiği deneklerin % 9.09'u hiçkimse tarafından ziyaret edilmemektedir. Fakat burada belirtilmesi gerekli önemli bir nokta, hiçkimse tarafından ziyaret edilmeyen bu grubun içinden de eve dönmek isteyenlerin çıkması fakat, eve dönmek isteyen bu çoğunluk içindekilerin, derinlemesine görüşmelerde "ailemin yanına dönmeyi düşünüyorum ama sonrasını bilmiyorum, "bana yine aynı şeyi yaparlarsa tekrar kaçırım" vb. gibi umutsuzluklar ve şüpheler taşıdıklarıdır. Bu ise bize çocukların ebeveynlerine güvenemediklerine, aynı tavır ve tutumlara maruz kalacakları korkusunu hâlâ taşıdıklarını göstermiştir.

C) EĞİTİM VE SUÇLU ÇOCUKLAR

Deneklerin, eğitim kurumu ile olan ilişkilerini incelemek istediğimizde, ilk karşımıza çıkan nokta, deneklerin % 45.45 ile yarı yarıya yakın bir kısmının, düzenli olarak okula gitmedikleridir.

TABLO 20: Suç Türlerine Göre Deneklerin Düzenli Olarak Okula Gitmesi

Deneğin Okula düzenli gitmesi	Evet	Hayır	Hiç okumadım	Toplam
Suç Türü				
Hırsızlık	30-40.54 34.48	36-48.65 45.00	8- 10.81 88.89	74-100.0 42.05
Uyusturucu satma, kundaklama, çocuk kaçırmaya, yankesicilik	5- 62.50 5.75	3-37.50 3.75	0	8-100.0 4.58
Sarkıntılık	1-50.0 1.15	1-50.0 1.25	0	2-100.0
Tecavüz	23-67.65 26.44	11-32.35 13.75	0	34-100.0 19.32
Kasten adam öldürme	8-50.0 9.20	8-50.0 10.0	0	16-100.0 9.09
Gasp	12-50.0 13.79	11-45.83 13.75	1-4.17 11.11	24-100. 13.64
Yaralama Tehdit	4-33.3 4.60	8-66-67 10.0	0	12-100.0 6.82
Kız kaçırma Alıkoyma	4-66.67 4.60	2-33.33 2.50	0	6-100.0 3,41
Toplam	87-49.43 100.0	80-45.45 100.0	9-5.11 100.0	176-100 100.0

Bu oran içinde, suç türlerinden hırsızlığın payı % 45'dir ki bu, mala karşı işlenen suç türlerinin ilk sırada yer almasına neden olmuştur.

İkinci sırayı ise toplam % 20 ile şahsa karşı işlenen suç türleri almıştır. Görüldüğü gibi deneklerin hemen hemen yarısı, okulun eğitimsel ve öğretimsel işlevlerinin yanında, denetsel işlevinin de dışında kalmışlardır. Bunun bir uzantısı olarak deneklerin % 47.73'ü sınıfta kaldığını ve bir ile iki sene sınıfta kalanların oranının % 44.32'ye alıştığı görülmektedir. Bu oran yine % 35.90 ile hırsızlık suç türünde en yüksek paya sahiptir. Bunu % 21.79 ile tevavüz suçları izlemektedir. Fakat, genel içinde mala karşı işlenen, ardından şahsa karşı işlenen suç türlerinin toplam oranları itibarıyla, kentsel suç türlerinden olan bu iki suçun ilk iki sırayı paylaştığı görülmür.

Denencemizi destekler nitelikli bu oranlar arasında açık bir uyumun olduğu görülmektedir. Yaşadığı ortam, edindiği değerler ve düşünceleri ile mensubu olduğu sınıfın genel karakteristiklerini yansıtan çocuk, okulda ona öğretilen bilgi ve verilen değerlere, tavırlara ve düşüncelere yabancı kalmakta, kendi yaşamına adepte edememekte ve bir süreç sonunda ortama yabancılaşmaktadır.

TABLO 21- Suç Türlerine Göre Deneğin Sınıfta Kalma Yılları

Deneğin sınıfta kalması	Bir-iki sene	Üç Sene	Hiç kalmadım	Hiç okumadım	T.
Suç türü					
Hırsızlık	28-37.84 35.90	2-2.70 33.33	36-48.65 43.37	8-10.81 88.89	74-100 42.05
Uyuşturucu satma, kundaklama çocuk kaçıırma	3-37.50 3.85	1-16.67 16.67	4-4.82 4.82	0	8-100 4.55
Sarkıntılık	1-50.0 1.28	0	1-50.0 1.20	0	2-100 1.14
Tecavüz	17-50.00 21.79	1-2.94 16.67	16-47.06 19.28	0	34-100 19.32
Kasten adam öldürmek	8-50.00 10.26	0	8-50.00 9.64	0	16-100 9.09
Gasp	11-45.83 14.10	2-8.33 33.33	10-41.67 12.05	1-4.17 11.11	24-100 13.64
Yaralama Tehdit	8-66.67 10.26	0	4-33.33 4.82	0	12-100 6.82
Kız kaçıırma Alıkoyma	2-33.33 2.56	0	4-66.67 4.82	0	6-100 3.41
Toplam	78-44.32 100.0	6-3.41 100.0	83-47.16 100.0	9-5.11 100.0	176-100 100.0

Bu süreci okulu sık sık aksatma izlemekte; böylece çocuk kendi yaşdaşlarından eğitim ve öğretim bakımından geri kalmaktadır. Bunun doğal sonucu sınıfta kalma ve devamında okulu terktir. Okuldan kaçtığı zaman içinde çocuk, çalışıyorsa bile, fazladan bir zamana sahip olmakta ve bunu değerlendirme yolları genelde kendisini suça itici ortamlar hazırlamaktadır. Okulu terk ettiğinde ise, çalışmıyorsa, para kazanması şart koşulduğundan bir işe girmekte, fakat edindiği iş, niteliksiz bir eme sahip olması nedeniyle örgütlü bir ortam içinde yeralmadığından, çocuk bu tür bir or-

'tama girmişse, onu bu ortamdan koparamamaktadır.

Bütünsel toplumsal sistem içinde yeralan ve bireylerin sistemin işleyişini kabul etme ve sistemin bir birimi haline gelmesinde en etkin alt sistemlerden bir olan Eğitim Kurumu beklentilerimiz doğrultusunda, bu çocuklar için bazı handikoplar taşıdığı görülmüştür. Bunun yanında, her alt sistemin, diğer alt sistemlerle belirli bir ilişki içinde olduğu gözönüne alındığında, Aile'nin, Eğitim kurumunun beklentileri doğrultusunda onu desteklemediği ve işlevlerini yerine getirmesine destek olmadığı gözlenmiştir. Aralarında ilişki, en alt düzeydedir ve birbirini destekler nitelikten uzaktır.

D) AKRABALIK VE SUÇLU ÇOCUKLAR

Deneklerin akrabaları ile olan ilişkilerine bakıldığında, % 18.18'inin dışında deneklerin her zaman veya bazen (%52.84- % 28.97) akrabaları ile görüştikleri ortaya çıkmıştır.

TABLO 22- Suç Türlerine Göre Deneklerin Akrabalarından Çeşitli Yardımlar alması

Akrabalardan Maddi-manevi yardım görme Suç türü	EVET	HAYIR	BAZEN	TOPLAM
Hırsızlık	23-31.08 34.85	49-66.22 48.04	2-2.70 25.00	74-100.0 42.05
Uyurturucu satma, çocuk kaçma, kundaklama	3-37.50 4.55	4-50.0 3.92	1-12.50 12.50	8-100.00 4.55
Sarkıntılık	0	1-50.00 0.98	1-50.00 12.50	2-100.0 1.14
Tecavüz	14-41.18 21.21	18-52.94 17.65	2-5.88 25.00	34-100.0 19.32
Kasten adam öldürme	6-37.50 9.09	9-56.25 8.82	1-6.25 12.50	16-100.0 9.09
Gasp	12-50.00 18.18	12-50.00 11.76	0	24-100.0 13.64
Yaralama Tehdit	4-33.33 6.06	8-66.67 7.84	0	12-100.0 6.82
Kız Kaçırma Alıkoyma	4-66.67 6.06	1-16.67 0.98	1-16.67 12.50	6-100.0 3.41
TOPLAM	66-37.50 100.0	102-57.95 100.0	8-4.55 100.0	176-100.0 100.0

Bunun bir üst aşamasında deneklere, akrabalarının kendilerine, harçlık verme, üst-baş alma, zor zamanlarında kollama, yardımcı olma gibi maddi ve manevi yardımlarda bulunup bulunmadığı sorulduğunda, % 57.95'i 'hayır' yanıtını vermiştir. Hırsızlık içinde bu oran % 66.22'dir. Gasp içinde ise % 50'dir. Akrabaların iş bulmada deneklere yardımcı olma oranları ise, daha düşüktür. % 31.82 çünkü deneklerden % 27.8'inin böyle bir talebi olmamıştır % 39.77'si ise bu isteklerine bir karşılık alamamışlardır.

TABLO 23: Suç Türlerine Göre Akrabaların Deneklere İş Bulmada Yardımcı Olmaları

Suç türü	Evet	Hayır	Bazen	Hiç böy- li bir talebi olmamış	
				T.	T.
Hırsızlık	17-22.97 30.36	39-52.70 55.71	0	18-24.32 36.73	74-100.0 42.05
Uyuşturucu satma çocuk kaçıрма kundaklama	5-62.50 8.93	2-25.0 2.86	0	1-12.50 2.04	8-100.0 4.55
Sarkıntılık	0	0	0	2-100.0 4.08	2-100.0
Tecavüz	13-38.24 23.21	12-35.29 17.14	0	9-26.47 18.37	34-100.0 19.32
Kasten Adam Öldürme	6-37.50 10.71	3-18.75 4.29	1-6.25 100.0	6-37.50 12.24	16-100.0 9.09
Gasp	8-33.33 14.29	5-20.83 7.14	0	11-45.83 22.45	24-100.0 13.64
Yaralama Tehdit	3-25.00 5.36	7-58.33 10.00	0	2-16.67 4.08	12-100.0 6.82
Kız kaçıрма Alıkoyma	4-66.67 7.14	2-33.33 2.86	0	0	6-100.0 3.41
TOPLAM	56-31.82 100.0	70-39.77 100.0	1-0.57 100.0	49-27.8 100.0	176-100.0 100.0

Suç türleri içinde ise, akrabalarından iş bulmada yardım almayanlardan % 55.71'ini hırsızlık suç türü oluşturmaktadır.

Görüldüğü gibi, kırdan kente göçle birlikte, kent yaşamının geleneksel motiflerinin kurumlararası ilişkilerde yavaş yavaş yok olduğu gözlenmektedir. Akrabalar birbirleriyle belli bir derecede görsel ilişkilerini sürdürmektedirler. Bu ilişkiler en genelde simgesel işlevlere sahip olmaktadır. Bu ilişkiler içinde, akrabaların iş bulmada yardımcı olma oranlarının yüksek çıkması ise, kentsel yaşam içinde bu kurumun sistemin yerine getiremediği bir görevini kendisinin elinden geldiğince yerine getirmesi sonucu olmakta, fakat bir dereceye kadar başarılı olabilmektedir. Bunun nedeni de, kent yaşamının heterojenliği içinde, akrabalık kurumunun da, geleneksel yaşamdaki işlevlerinin çoğunu bırakmak zorunda kalmasıdır. Böylece, geleneksel kültür ortamının rehber simgeleri doğrultusunda değerlerini, düşüncelerini ve tavır ile tutumlarını kentsel yaşamda halâ sürdüren ebeveynler ile yakın bir etkileşim içine giremeyen çocukları, korumakta ve kollamakta toplumun alt sistemlerinden biri olarak gördüğümüz akrabalık kurumunun etkisiz kalması, denencemizi destekler doğrultuda sonuçlar ortaya çıkmıştır.

E) EKONOMİ VE SUÇLU ÇOCUKLAR

İsrahevine girmeden önce, deneklerin % 82.95'inin kentte bir işle uğraştığını, % 7.38'inin de, köyde çiftçilik, rençberlik ve çobanlık yaptığını görüyoruz. Deneklerden %4.54'ü ise, suçu işledikleri anda değil, fakat daha önce çalışıp, sonra çalışmadıklarını belirtmişlerdir. Gelir getirici bir işte hiç çalışmayanların oranı ise % 5.11'dir. Deneklerin ilk çalışmaya başladıkları yaşa göre dağılımlarında 12-14 yaş grubunun % 43.18 ile başta gel-

TABLO 24- Deneklerin Gelir Getirmeye Başladıkları Yaşa Göre Dağılımları

	6-8	9-11	12-14	15-17	Hic çalışmadım	Hatırlamıyor	Toplam
SAYI	14	52	76	24	9	1	176
%	7.95	29.54	43.18	13.63	5.11	0.56	99.97

(Not: Köyde, rençberlik ve çobanlık yapıp, gelir elde edenlerin dışında ailesi yanında çalışan fakat bir harçlık alanlar da bu dağılım içinde yer almıştır)

mesi, deneklerin, niteliksiz emeklerini sunabilecekleri bir işte çalıştıklarının ilk göstergesi olmaktadır. Bu dağılım içinde 9-11 yaş grubunun % 29.54 ile ikinci sırada yer alması da, okula hiç gitmemiş ve okula gitmeden okuma-yazma öğrenmiş olan toplam oranı % 5.67 olanların dışındaki % 23.87 içinde hem okuyup, hem de çalışanların olduğunu göstermektedir. Fakat aynı durum 12-14 yaş kuşağı için geçerli değildir. Ortaöğretim sürecinin ortaokul basamağına denk düşen bu yıllar içinde sadece % 6.82 oranında denek, ortaokula devam etmiştir. 12-14 yaş kuşağının ilk sırada yer alması, artık, deneklerin eğitim kurumu ilk olan bu yönde bir motivasyona maruz kalmalarının sonucu olmaktadır. Özellikle derinlemesine görüşme sonuçlarında, babaların çocuklarını okuma yönünde, sadece ilkokulu bitirme aşamasını kadar motive ettikleri, çünkü okuma-yazma ve hesap öğrenmenin, onlara bir iş edinmelerinde ilk gereken bilgiler olacağını düşünmektedirler. İlkokul mezunu olan babaların çocuklarının % 78.82'sinin de ilkokul mezunu olması, okuma-yazma bilmeyen babaların çocuklarından % 66.67'sinin de ilkokul mezunu olması, okula giden ve gitmeyen babaların, yukarıda belirtilen gerekli bilgiler konusunda hemfikir göstermektedir. Fakat edinilen bu bilgiler, çocukların sadece örgütsüz işler elde etmelerine yardımcı olmaktadır. Ailelerinde % 55.11 oranında, ebeveynler dışında çalışanların olduğu deneklerin % 86.93'ü, belirtilen bu örgütsüz, hiçbir mesleki ve maddi güvencesi olmayan ve ileri derecede bir eğitimi gerektirmeyen bir nitelik taşıyan işlerde çalışmaktadırlar. Çocukların çırak yada kalfa konumunda bulunduğu bu işlerden başlıcaları ayakkabı imalatçılığı, kahvecilik, lokantacılık, demircilik, kaynakçılık, oto tamirciliği, inşaat işçiliği vb'dir. Belirtilen bu işler, örgütsüz yapılanmaları içinde, çocuk için hiçbir mesleki güvenceye sahip olmamaları yanında, barındırdıkları.

TABLO 25- Suç Türlerine Göre Deneklerin Çalıştıkları İş Türü

Deneğin çalış- tığı İş Suç Türü	Örgütlü bir iş	Örgütsüz bir iş	Hiç Çalışma- mış	Çiftçi- lik- Çobanlık	T.
Hırsızlık	1-1.35 100.0	66-89.15 43.14	5-6.76 55.16	2-2.70 15.38	74-100.0 42.05
Uyuşturucu satma Çocuk kaçıırma, Kundaklama Yankesicilik	0	8-100.0 5.23	0	0	8-100.0 4.55
Sarkıntılık	0	2-100.0 1.31	0	0	2-100.0 1.14
Tecavüz	0	30-88.24 19.61	1-2.94 11.11	3-8.82 23.08	34-100.0 19.32
Kasten adam öldürme	0	11-68.75 7.19	0	5-31.25 38.46	16-100.0 9.09
Gasp	0	22-91.67 14.38	2-8.33 22.22	0	24-100.0 13.64
Yaralama Tehdit	0	8-66.67 5.23	1-8.33 11.11	3-25.00 23.08	12-100.0 6.82
Kız Kaçıırma Alıkoyma	0	6-100.0 3.92	0	0	6-100.0 3.41
TOPLAM	1-0.57 100.0	153-86.93 100.0	9-5.11 100.0	13-7.39 100.0	176-100 100.0

ve çocuklar için olumsuz modeller oluşturacak çevreleri ile onları suçluluğa itebilmektedirler. Deneklerin suçu işledikleri anda, yanlarında % 17 oranının kapsamı içinde, arkadaş grubu dışındaki kimselerin, derinlemesine görüşmeler sonucu, iş çevresinden edinilen tanışların olduğu gözönüne alınırsa, bu çevrenin çocuk üzerindeki etkisinin önemi de ortaya çıkmış olmaktadır. Çocuk, bu çevre

içinde de, gereği gibi korunup kollanamamakta, ve denencemizi destekler nitelikte onu suçluluğa itebilecek karakteristikleri edinmesine yardımcı olabilmektedir. Şüphesiz bu, her ortam için geçerli değildir fakat, geçerli olduğu durumların çocuk üzerindeki etkisi kaçınılmaz olacaktır. Suçları işledikleri yaş dağılımları içinde 15-17 yaş grubunun % 70.45'ile başta gelmesi okuyanların hemen hemen hiç bulunmadığı bu grubun, hiç çalışmayanlar dışında-tamamen iş çevresi ile yakın bir ilişki içinde olduğunu ve onun olumsuz etkilerine maruz kaldığının açık bir göstergesidir. Açıkca anlaşılabilceği gibi sistem, ne kadar da bir işleyiş mekanizmasına sahip olsa, hiçbir zaman mükemmel değildir. Sahip olduğu alt sistemler içinde henüz tam olarak örgütlenmemiş olanlar da mevcuttur. Bunlardan biri de özellikle gelişmekte olan ülkelerdeki Ekonomi kurumudur. Bunun bir uzantısı olarak, niteliksiz emek sunan çocukların, bu sistem içinde örgütlenmemiş ve belki de sistem mükemmelliğe ulaştıkça ortadan kalkacak alanlarında çalışmalarını, eğitimden uzak kalmaları yanısıra, kuramsal düzeyde iş yaşamının dışında kalarak, güvenliğinin ve denetiminin de dışında kalmasına neden olmaktadır.

F) ARKADAŞLIK VE SUÇLU ÇOCUKLAR

Deneklerin arkadaşlık ilişkileri ve bir 'gang' oluşumunun sözkonusu olup olmadığı incelenmek istendiğinde ortaya çıkan durum henüz, başta ABD ve bazı Avrupa ülkelerinde sıkça görüldüğü üzere,

TABLO 26- Suç Türlerine Göre Deneklerin Suçu İşledikleri Anda Arkadaşlarıyla Birlikteliği

Suç işlediğinde arkadaşları ile birlikteli Suç Türü	Evet	Hayır	Arkadaş grubu dışındaki-lerle bir-likte olma	TOPLAM
Hırsızlık	45-60.81 66.18	16-21.62 20.51	13-17.57 43.33	74-100.0 42.05
Uyuşturucu satmak, Çocuk kaçıрма, kundaklama	3-37.50 4.41	4-50.00 5.13	1-12.50 3.33	8-100.0 4.55
Sarkıntılık	0	2-100.0 2.56	0	2-100.0 1.14
Tecavüz	6-17.65 8.82	25-73.53 32.05	3-8.82 10.00	34-100.0 19.32
Kasten adam öldürme	4-25.00 5.88	12-75.00 15.38	0	16-100.0 9.09
Gasp	6-25.00 8.82	7-29.17 8.97	11-45.83 36.67	24-100.0 13.64
Yaralama Tehdit	3-25.00 4.41	7-58.33 8.97	2-16.67 6.67	12-100.0 6.82
Kız kaçırma Alıkoyma	1-16.67 1.47	5-83.33 6.41	0	6-100.0 3.41
TOPLAM	68-38.64 100.0	78-44.32 100.0	30-17.0 100.0	176-100.0 100.0

Ülkemizde bu tür bir yapılanmanın ortaya çıkmamış olduğudur. Deneklerin % 44.31' i suçu işledikleri anda yalnız olduklarını söylemişlerdir. % 38.63'ü arkadaşları, % 17.04'ü ise, kendi arkadaş grubu dışındaki kimselerle birlikte olduklarını belirtmişlerdir. Bu son iki oran ilk bakışta, bir çete veya gang ihtimalini düşündürmekteyken, arkadaşlık ilişkileri ve oluşturma biçimleri sorgulandığında, bu grupların bir gang veya çete düzeyinde olmadığı görülmüştür. Denencemizi hayırlar nitelikteki veriler çerçevesinde denekler arkadaşlarını bir çete oluşturma amacından uzakta, çoğunlukla(% 65.90) boş zamanlarını değerlendirecek bir birlikteliği oluşturma amaçlı kafa dengi biri olmasına göre seçmektedirler.

TABLO 27- Suç Türlerine Göre, Deneklerin Grup İçinde Normlara Uymalara Karşı Tavrı

Grup içinde normlara uymayanlara karşı tavrı Suç Türü	Ceza uyulama	Hiçbirşey Yapmama	Grubum yoktu	Toplam
Hırsızlık	12-16.22 54.55	59-79.73 39.86	3-4.05 50.00	74-100.0 42.05
Uyuşturucu satma, kundaklama çocuk kaçıрма yankesicilik	1-12.50 4.55	7-87.50 4.73	0	8-100.0 4.55
Sarkıntılık	0	2-100.0 1.35	0	2-100.0 1.14
Tecavüz	2-5.88 9.09	31-91.18 20.95	1-2.94 16.67	34-100.0 19.32
Kasten adam öldürme	2-12.50 9.09	14-87.50 9.46	0	16-100.0 9.05
Gasp	3-12.50 13.64	19-79.17 12.84	2-8.33 33.33	24-100.0 13.64
Yaralama Tehdit	2-16.67 9.09	10-83.33 6.76	0	12-100.0 6.82
Kız kaçıрма Alıkoyma	0	6-100.0 4.05	0	6-100.0 3.41
TOPLAM	22-12.50 100.0	148-84.09 100.0	6-3.41 100.0	176-100.0 100.0

Bize göre bu durumun önemli bir göstergesi de, deneklerin, arkadaşlık grupları içinde ortak kararlara sıklıkla uymayanlara karşı, herhangi bir yaptırım uygulanıp uygulanmadığı yolundaki soruya % 84.65 gibi bir oranla, 'hiçbirşey yazmazdık' yanıtını vermeleri ve hatta çoğunluğun, 'uymamasının mutlaka bir nedeni vardır' şeklinde açıklamalara gitmeleridir. Bu soruya % 12.50 ile 'evet' diyen grup ise, bu arkadaşlarını dövdüklerini belirtmişler ama sonucun kişiyi dışlamaya kadar varmadığını, arkadaşlıklarını sürdürdüklerini vurgulamaları, denencemizin doğrulanmadığını göstermiştir.

Görülen odur ki, deneklerin arkadaşlık ilişkileri, kendileri için çok önem taşımaktadır. Deneklerin % 89.77'sinin, 'çok yakın' olarak tanımladığı arkadaşlıkları vardır. % 46.59'u günün 24 saatini onlarla geçirip, akşam eve dönmedikleri olmaktadır. Deneklerin şu anda islahevinde bulunmalarına neden olan suç işlemelelerinde arkadaşlarının yönlendirme payı ise % 39.77'dir. Fakat tüm bunlara karşın yüzdelerle belirtilen durumların, işlenen suçların bir gang veya çete suçları şeklini almayacağını garantileyeceği söylenemez. Bu tür bir örgütlenmeye geçiş çok kolay olabilmektedir. Belki de suç daha çekici hale getirebilecektir.

G) SUÇ VE ÇOCUKLAR

TABLO 28: Deneklerin Suç Türlerine Göre Dağılımı

	Hırsızlık	Uyuşturucu satmak, çocuk ka- çırma, kundaklama	Sarkıntılık	Tecavüz	Kasten adam öldürmek	Gasp	Paralama Tehdit	Kız kaçır- ma/Alıkoy- ma	TOPLAM
SAYI	74	8	2	34	16	24	12	6	176
%	42.04	4.54	1.13	19.31	9.09	13.63	6.81	3.40	99.95

Deneklerin işledikleri suç türlerini en genelde mala karşı işlenmiş, şahsa karşı işlenmiş ve cinsel suç türleri olarak ayımlaştırırsak, ilk sırada % 55.67 ile mala karşı işlenen suç türleri olarak gördüğümüz, hırsızlık ve gasp gelmektedir. İkinci sırada ise, cinsel suç türleri olarak adlandırılan sarkıntılık, tecavüz, kız kaçırma/ alıkoyma % 23.84 ile yer almaktadır. Üçüncü sırada ise, şahsa karşı işlenen suç türlerinden kasten adam öldürme ve yaralama tehdit % 15.9 ile görülmektedir. Son grupta ise, çeşitli suçların birleşimi olarak (uyuşturucu satma, çocuk kaçırma ve kundaklama), bizim getirdiğimiz gruptanın dışında kalan suçları işleyenler %4.54 ile yer almıştır.

Belirtilen suç türleri içinde, kırsal kesimde işlenmiş olanlar, kentte işlenmiş olanlardan bir farklılaşmaya uğramaktadırlar. Köyde işlenmiş olan suç türlerinin dağılımı ortaya çıkarıldığında, bunların tecavüz ve kızkaçırma/ alıkoymayı içeren cinsel suç türleri ile, kasten adam öldürmeyi kapsadığı görülmektedir. Fakat, tecavüz suçu içinde yer alan denekler, fiililivata olarak adlandırılan hukuki terimde suç işleyenler değildir. Tecavüz suçu içinde yer alan bu durum, genelde kentte işlenmiş olan suç türü olarak karşımıza çıkmakta fakat sonuçta bir tecavüz olduğu için de bu grupta yer almaktadır. Su türlerinin, bu şekilde bir ayımlaşmaya gitmesi, kentsel ve kırsal yaşamının kendilerine özgü farklı dinamiklere sahip olmasındandır. Kırsal yaşamı homojen, görece bir kararlılığa sahip kendi içine kapalı bir yaşama sahiptir. Bireylerarası ilişkiler yüzeyseldir ve herkez birbirini tanır. Bu tür toplumlarda, toplumsal kontrol mekanizmaları, daha katıdır, ve bunları gelenekler, görenekler üstlenmiştir. Sosyalizasyon görevinin ailede olduğu bu toplumlarda, kontrol mekanizmaları, 'sapan' davranışın ortaya çıkmasını engelleyen veya bastıran bir niteliğe sahiptirler. Fakat kaynağı ne olursa olsun veya ne şekilde isimlendirilirse isimlendirilsin her kural, kendi içinde uyumu taşıdığı gibi, ondan uzaklaşmayı yani 'sapmayı' da taşıyacaktır. İşte bu noktada, sapan davranışın ortaya çıkması, içinde yaşanılan çevreye daha doğrusu toplumsal yapılanmaya bağlı olacaktır. Kırsal yaşamının, toplumsal yapılanması ve sahip olduğu gelenekler, göreneklerden sapma, yukarıda belirtilen

suç türlerine neden olmaktadır. Çünkü bu kurallar, içerik olarak bu tür bir yaşam tarzının sonucudur ve hatta biryerde potansiyel olarak, bu tür sapma ve sonuçta suçları, içinde barındırmaya elverişlidir.

Kırsal yaşamın tam tersi karakteristiklere sahip olan kentsel yaşam içinde aynı doğrultuda bir açıklama geçerli olmaktadır. Fakat bir farkla kentsel yaşam içinde, formel kontrol mekanizmaları da devreye girmekte ve informel olanlar, kentsel yaşamın heterojenliği, karmaşıklığı gibi nedenlerle zayıflamaktadır. Sonuçta suça yönelmede 'ilk engeller' zayıflamış, bunların 'kontrol edici' nitelikleri yanısıra 'öğretici ve eğitici' nitelikleri de kaybolmuştur. Bunun yanısıra kentin toplumsal yapılanmasının getirdiği kurallar çeşitlenmiş ve doğal olarak kendi içlerinde, kırsal yaşamda görülenden farklı olan sapma olasılıklarını getirmişlerdir.

Ülkemizde çocuk suçluluğu alanında, özellikle 1950 öncesi yapılan çalışmalarda (İ.Ü.Kriminoloji Enstitüsü çalışması (1947) T.Taşkıran (1940), H.Malik (1937)) suç işleyen çocuklar arasındaki suç türlerinin sıralamasında ilk sırayı şahsa karşı, ikinci sırayı cinsel, üçüncü sırayı da mala karşı işlenen suçların aldığı görülmüştür. Fakat özellikle 1950 sonrası Türkiye'de pazar için üretime dönük politikalar ve iç göçün yoğunluğu gibi etkenlerin sonucu görülen düzensiz kentleşme pecekondü olgusu ve bunların toplumsal yapıdaki olumsuz etkileri suç olgusunun nicel ve nitel verilerini etkilemiştir. Su türlerinde ise mala karşı işlenen suç türlerinde özellikle çocuk suçluluğu içinde artışın olduğu gözlenmiştir. Fakat istatistikî verilerde, karşı işlenen suç türlerinin ikinci sırada yer aldığı görülmüştür, araştırmaların hüküm giymiş çocukları kapsayan ceza ve islahahlerinde yapılması nedeniyle, cezası tecil edilen çocukları kapsamaması nedeniyle. Çocukların büyük bir bölümünün aldıkları malın değerinin az olması (T.C.K.522) ve yaş küçüklüğü nedeniyle (TCK 54-55) cezaları çifte indirimle tatulmakta ve tecil edilmektedir. Dolayısıyla, polis kayıtlarına ve tutuklamalara ilişkin istatistiksel veriler gözönüne alındığında, Türkiye'de en çok işlenen çocuk suçu

, türünün hırsızlık olduğu söylenebilir.

Çocukların en çok suç işledikleri yaşın ise % 70.45 ile 15-17 yaş grubu olduğu görülmektedir. Bunu % 28.40 ile 12-14 yaş grubu izlemektedir. Fakat burada belirtilmesi gereken önemli bir nokta, denekler içinde islahetine bir kereden fazla iki veya üçüncü kere girenlerinde bulunmasıdır. Araştırmamızda ise biz, denegin, şuan islahetinde bulunmasına neden olan suçu ve o zaman olduğu yaşı sorduğumuz için, 15-17 ile 12-14 yaş grubu arasında böylesine büyük bir farklılık çıkmıştır.

Tablo 29 - Deneklerin İslahevinde Bulunmalarına Neden olan Suçu İşledikleri Yaşa Göre Dağılımı

	9-11	12-14	15-17	Toplam
SAYI	2	50	124	176
%	1.13	28.40	70.45	99.98

S O N U Ç

Toplumun "tarihsel gelişim içinde kültürün ve uygarlığın somutlaştığı ve bu niteliği ile de bireylerden farklı gerçekliği olan önemli bir bütünlük "(3) olması, bu bütünlüğün, insanlar-arası ilişkilereği çevresinde gerçeklik kazanması ile mümkün olacaktır. Bu gerçekliğin temelini ise, sözü edilen ilişkilerin, toplumsal etkileşim içinde üretilen kurallar ve bunların varolma koşulları meydana getirmektedir. Böylece bireyler, girdikleri toplumsal etkileşim içinde, bireysel ve toplumsal etkinliklerin ve ilişkilerin düzenlenmesine dönük ortaklaşa kabul gören kurallar temelinde örgütlenmiş ve bütünleşmiş eylemler olarak toplumsal sistemi oluştururlar. Belirtilen bu örgütlenme ve bütünleşme temelinde ise toplumsal kurumlar oluşturulmuştur. Parsons'a göre "belirli toplumsal ihtiyaçları karşılamak amacıyla verilmiş roller kümesi veya bu amaç doğrultusunda beklenen etkinlikler dizgesi, (örnek olarak gösterdiği aile, kilise, ekonomi, okul gibi) toplumsal kurumları meydana getirir" (4).Hiçbir toplumsal kurumun toplum içinde kendi başına bir varlık olmaması ve aralarında karşılıklı bir bağımlılık ve işbirliği bulunması, toplumu bir kurumlar sistemi, ve kurumları da toplumun bir alt sistemi olarak tanımlamamıza olanak vermiştir.

Toplumların varlıklarını, düzenlerini sürdürebilmelerinde temel etken olan ve toplum içinde belirli ilgi ve gereksinmelere cevap veren davranış kalıpları ve normlar, toplumsal kurumlar çerçevesinde gerçeklik kazanırlar. Bu sebeple kurumların, bireylerin ilişkilerini düzenleme, ve toplumsal yaşam için keyfi ve tehlikeli olabilecek eylemleri frenleyerek, toplumsal denetimi sağlamak gibi toplumsal sistem açısından olumlu işlevleri olduğu görülür. Fakat özellikle toplumsal yapı kaynaklı oluşumların, toplumsal sistemi tehdit etmesi, alt sistemler arasında bir kopukluk ve kendi işleyiş düzenlerinde aksaklıkların başgöstermesi durumun

-
- 3) B.S.R.Green, E.A.Johns, An Introduction to sociology (den akt.) Nihat Erdoğan, Toplum ve Toplumsal Yapı Kavramları üzerine, sosyoloji Dergisi, E.Ü.E.F.Yay, İzmir-1989 S.25
- 4) Talcot Parsons, The social system (-den akt) Nihat Erdoğan a g e s.26

da kendilerine konu teşkil eden bireylerin, belirtilen kurallara ve normlara uyup, beklentiler yönündeki tavır ve tutumlar doğrultusunda eylemlerini düzenlemesi güçleşir ve çeşitli aksaklıklar başgösterir. Sapma ve suç ise, bunun bireysel bazdaki göstergesi olup, toplumsal kaynaklı neden ve sonuçları yansıtan olgulardır. Araştırmamızda konu teşkil eden çocuk suçluluğu ile toplumsal kurumlar arasındaki olası bağıntıları çıkarma ise bu bağlamda temel sorunumuz olmuştur.

Sözü geçen suç eylemiyle, bu eylemi gerçekleştirmeye neden olabilecek faktörlerin içerildiği toplumsal kurumların, içsel bir tutarlılık içinde etkilerinin ortaya konulması ve bir analize gidilmesi amacı doğrultusunda oluşturulan denencelerimizden ilki 'Ailenin yerleşim yeri, ebeveynlerin sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel özellikleri, çocuğun suça yönelmesinde belirleyici etkenler olabilir' şeklinde formüle edilmişti. Çalışmada bu doğrultuda, ebeveynlerin eğitim düzeyi, mesleki dağılımları, kır-kent kökeni, yerleşim yerleri, kitap, dergi, gazete okuma, tercih edilen müzik türü gibi değişkenler test edildiğinde, ailelerin, yaklaşık % 50'sinin köy ve kasabalarda oturduğu kalan yarısının ise göç eden ve gecekondularda yaşayan, alt sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel özelliklere sahip oldukları görülmüştür.

Ailelerin ortaya çıkan bu özellikleri, onların sistem içinde, buldukları konum itibarıyla sistemle bütünleşme derecelerinin çok düşük olmasına neden olmaktadır. Bu sonuç ise özellikle çocuklar açısından marjinalliğe yönelme olasılığını arttırabilmektedir.

Ailelerin belirtilen bu özellikleri, 'Ailenin yapısı ve işleyişi, çocuğun suça yönelmesini olumlu veya olumsuz etkileyebilir' şeklindeki ikinci denencemizi doğrulayan verileri de destekler niteliklidir. Ebeveynler arası ve ebeveyn çocuk ilişkilerinde ortaya çıkan etkileşimin niteliğinin, çocuk için gerekli olan ortamı sağlamadığı ve ailelerin çoğunlukla çok çocuklu çekirdek aileler şeklinde yapılandığı ortaya çıkmıştır. Yapı olarak çekirdek aile görünümü veren ailelerin, buna karşın aile içi ilişki örüntülerinde, geleneksel değer sisteminin özelliklerini göstermekte ve

'bu doğrultuda olan düşünceler, değer yargıları, tutum ve davranışlarla çocuğa bakmakta ve yetiştirmektedirler. Oysa tamamına yakın bir kısmı gecekondu bölgesinde oturan, sözü geçen ailelerin çocukları sınırlı da olsa kentsel yaşam ile tanışmış ve bu doğrultuda ailelerinden, ailesel etkileşim odaklı beklentileri farklılaşmış olan üyelerdir. Fakat ebeveynlerde halâ geleneksel kültürün rehberlik ettiği simgelerin, bu doğrultuda değer yargısı, tutum ve tavırların hakim olması, ilişkilerde sert ve otorite eğilimli olma, derinlemesine görüşülen 70 denekten % 82.8'inin evden kaçması ve neden olarak da çoğunluğun ebeveynlerinin kendilerini dövmelemlerini, baskı uygulamalarını göstermesi gibi olumsuz sonuçları ortaya çıkarmış ve denencemizi doğrular bir nitelik taşımıştır.

Çocuğun eğitim kurumlarına katılım oranı ne denli düşük düzeyde ise, suça yönelme olasılığı da o denli artabilir' şeklindeki üçüncü denencemiz % 70'i ilkokul mezunu olan ve bir üst aşamaya (ilkokul üstü) geçmemiş deneklerin, bu ilk aşamada bile yaklaşık yarısının düzenli katılım göstermemesi, karşılıklı neden-sonuç etkileşimi içinde okulda bir-iki sene kalma oranlarının % 50'ye ulaşması ve bu oran içinden beşte birinin ise okulu terkettiklerinin görülmesiyle doğrulanmıştır. Deneklerden sadece % 8'i ilkokul üstünde ortaokul ve liseye devam etmiştir. Belirtilen bu kompozisyon içinde, çocuğun ailesel alt sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel düzeye sahip olmasının, onun eğitim kurumu ile olan ilişkilerinin de niteliğini belirlemede etkin olması ve çocuklarda da aynen ebeveynlerde olduğu gibi, ilkokul üstü aşamaya devam etmede yaklaşık 11 katı oranında bir düşmenin görülmesi, bize aile ile eğitim kurumları arasındaki ilişkin kopuk ve destekleyici, bütüncüleyici olmadığını göstermiştir.

Niteliksel olarak farklı olmakla birlikte aynı tür bir kopukluk, akrabalık ile aile arasında da görülmektedir. çocuğun odak noktasını oluşturduğu bu kopukluk 'Kırdan kente göçetmiş ailelerde akrabalık bağlarının zayıflaması, kentsel kurumların kırsal kesimdeki akrabalık ilişkilerinin yerine getirdiği işlevleri yeterince yerine getirememesi, çocuğun yeterli denetim altında tutulmasına ve dolayısıyla da suça yönelmesine yol açabilir' şeklinde

Formüle edilmiştir. Bu doğrultuda, özellikle çocukların akrabalarıyla simgesel anlamda sürdürdükleri ilişkilerin ilişkilerin bile beklenen altında olması, buna paralel olarak, çocukların yaklaşık yarıyı geçen bir bölümünün akrabalarından maddi ve manevi yardım almadıkları anlaşılmıştır. Yarıya yakın bir kısmının ise akrabalarından iş bulmada yardım görmedikleri hatta üçtebirinin, akrabalarından böyle birşeyi talep bile etmediklerinin görülmesi de bize kırsal yaşama nazaran kentsel yaşamda çocuğun temel alındığı ilişkilerin gevşek niteliğini göstererek denencemizi doğrular bir görünüm sunmuştur.

Çalışmada yeralan deneklerden % 90'a varan çoğunluğunun, okul çağı içinde örgütsüz ve hiçbir maddi ve sosyal güvencesi olmayan, niteliksiz emek arzının sunulduğu işlerde çalışıyor olmaları 'çocukların gelir elde etme amacıyla sosyal güvencesi olmayan işlerde çalışmaları, onları suça yöneltebilir' şeklindeki denencemizi doğrular nitelikteki sonuçlardır. Buna ilave olarak, deneklerin yine kentsel suç türlerinden mala karşı işlenen suç türünde yoğunlaşmaları ve suç işledikleri anda yanlarında bulunan kişilerden yaklaşık % 20'si iş çevresinden edinilen tanışların oluşturması belirtilen verileri destekler niteliktedir.

Araştırmamızda deneklerin arkadaş gruplarına dönük olarak 'Çocukların oluşturdukları çeteler, üyelerini örgütlü bir biçimde suça yöneltebilir' şeklindeki son denencemiz ise elde edilen veriler tarafından desteklenmemiştir. Deneklerin arkadaşlık ilişkileri sorgulandığında, bunların niteliğinin örgütlü ve amaçlı biraraya gelmelerden çok, rastlantısal ve birarada olma amacına dönük gruplar olduğu görülmüştür. Suçu işledikleri anda yaklaşık üçte birinin yanında arkadaşları bulunan deneklerden, görüşmelerde suçun nasıl işlendiği sorulduğunda, arkadaşlardan çoğunun, suçun oluşma öncesi tesadüfi olarak orada buldukları görülmüştür. Buna paralel olarak ortaya çıkan bir başka veri de, deneklerin arkadaşlıklarını bir gang veya çete oluşturma amacından uzakta oluşturmaları ve arkadaşlık grubunda örgütlenmiş bir yapılaşma içinde olmadıklarının görülmesi, henüz ülkemizdeki suçlu çocuk çetelerinin oluşmadığının bir göstergesi olmuştur.

Çocukların işledikleri suç türleri içinde ise, hırsızlık ve gasp ile mala karşı işlenen suç türlerinin ağırlıkta olması, özellikle 1950 sonrası görülen ekonomik temelli yapısal değişmelerin sonucu olmuştur. Bu çerçevede, özellikle sahsa karşı işlenen suçlardaki önceliğin yerini mala karşı işlenen suçlar almıştır. Diğer suç türlerinin ise, kurumsal faktörlerin etkisi altında, öncelik sıralarının değiştiği görülmüştür.

Araştırmamızın sonucunda elde ettiğimiz tüm bu bulgular çerçevesinde, çocuk suçluluğunda bütünsel anlamda toplumun sorumlu olduğunu söylemek kanımızca hatalı olmayacaktır. Sözü geçen bulgular, belirtilen sonuçlar içinde kalan çocukların, potansiyel suçlu durumuna gelebilme olasılıklarının yüksek olduğuna bir işarettir. Şüphesiz ele alınan faktörlerden hiçbiri tek başına suça neden oluşturmada yeterli değildir, fakat belirtilen bu handikapların karşılıklı neden-sonuç ilişkisi içinde birbirlerini desteklemeleri, hatta önkoşul olarak getirmeleri, çocukların suça yönelmesini kolaylaştırmaktadır. Böylece tüm etkenler ve bunları barındıran toplumsal kurumlar, olası anti-sosyal davranış örüntülerinin oluşumunda etkili olabilmektedirler.

Toplum içinde ise 'suçlu' konumunu edinen bireyin 'çocuk' olması, toplumun sorumlu olduğu bir bireye karşı olan duyarlılığının daha da artması gerekliliğini getirmektedir. Bu sorumluluğu toplum bazında paylaşan toplumsal kurumların ise, çocuklara yönelik fonksiyonlarını, toplumsal yapı kaynaklı nedenlerden ötürü yeterince yerine getirememeleri- Örneğin ilköğrenim zorunlu olduğu halde halâ okuma-yazma bilmeyen çocukların bulunması-çocukların suça yönelme olasılığını arttırabilmektedir. Bu nedenle geçici ve yüzeysel önlemlerden önce özellikle suça yönelme olasılığı içinde bulunan çocukların sahip oldukları olumsuz etkileri giderici önlemlerin kurumlar düzeyinde oluşturulması gereklidir. Yine buna ilave olarak, önleme çalışmaları, infaz kurumlarının niteliğinin yükseltilmesi ve infaz sonrası gerekli rehberlik ve izleme hizmetlerinin bir bütün olarak ele alması şeklindeki genel kaniya biz de katılıyoruz. Özellikle infaz kurumlarının, suçluluğun pekiş-

tırıldığı bir yer olmaktan ziyade, çocuğun topluma yeniden kazandırıldığı bir yer olması amacının gözardı edilmemesi ve niteliklerinin bu çerçevede arttırılması gereklidir. İnfaz sonrası ise, çocukların oluşturulacak rehberlik ve izleme kurumları yoluyla çeşitli sorumluluklar edinerek toplumsal yaşama yeniden katılmaları sağlanmalıdır.

Çalışmamızda odaklaştığımız sorun, çok derin bir alan olan konunun sadece bir yönünü oluşturmuştur. Bu konu hakkında çalışma yapmaya başladığımızda, alanın derinliği ve çocuk suçluluğunun, özellikle ülkemiz gibi geçiş halindeki toplumların yapılanması içinde, çok farklı boyutları olduğu görülmüştür. Bu sebeple hızlı bir toplumsal değişim sonucu oluşan ikili yapılanmanın çocuk suçluluğundaki etkileri, çocuk suçluluğunda kırsal ve kentsel suç türlerindeki farklılaşma, ülkemizde özellikle son 35 yıl süresince görülen göç ve gecekondulaşmanın çocuk suçluluğuna etkileri gibi, araştırmamızın kapsamı dışında kalan konular üzerinde de gerekli çalışmaların yapılması son yıllarda üzerinde önemle durulması gereken olgunun aydınlatılmasına ışık tutacaktır. Araştırmamızın odak noktasını oluşturan bu konu ile ilgili çalışmalarımız esnasında, suçlu çocukların toplumun bir ürünü olduğu ve onları toplumdan soyutlamak yerine, bu duruma gelmelerine sebep olan toplumsal nedenlerin araştırılması ve önlemlerinin alınması, kurumsal yapılanmanın tam olarak yerleşmediği, çeşitli toplumsal aksaklıkların görüldüğü ülkemizde, üzerinde önemle durulması gereken konulardan biri olmuştur.

Sonuçta, bizim de bu tür bir bakışla eğildiğimiz çalışmamızın, çeşitli nedenler sebebiyle bazı sınırlılıklar taşınmasına karşın, bu konuya ilgi duyanlar için yararlanacakları kaynaklardan biri olması ve çocuk suçluluğu olgusuna bir katkısının bulunması, en büyük dileğimizdir.

EK - I

KURUMLAR VE SUÇLU ÇOCUKLAR

(Alan Araştırması Şirinyer İslahevinde Yapılan, Suçlu Çocuklar Üzerine Bir Araştırma)

ANKET FORMU

GÖRÜŞÜLEN KİŞİ : .....

KOD NO : .....

GÖRÜŞEN KİŞİ : .....

GÖRÜŞÜLEN YER : .....

GÖRÜŞME TARİHİ : .....

1) Yaşınızı öğrenebilir miyiz?

1. 12-14 2. 15-17 3. 18 4. Diğer

2) Nerede doğdunuz? (Bölge olarak)

- 1- Marmara- Ege Böl.
2- Doğu - G.D.Anadolu Böl.
3- İç Anadolu Böl.
4- Karadeniz Böl.
5- Akdeniz Böl.
6- Diğer

3) (il,ilçe, köy olarak)

- 1- İzmir 2- İzmir ilçeleri 3- İzmir köyleri
4- İstanbul ve Ankara 5- Diğer iller 6- Diğer ilçeler
7- Köyler 8- Diğer

4) Eğitim durumunuz nedir?

- 1- Okuma-yazma bilmez 2- Okuma-yazma bilir
3- İlkokul terk 4- İlkokul mezunu
5- Ortaokul mezunu 6- Lise (veya dengi okul mezunu)
7- Diğer

5) Anne ve babanızı tanıyor musunuz?

- 1- Evet 2- Hayır 3- Annemi tanımıyorum
4- Babamı tanımıyorum 5- Diğer

6) Babanızın nerede doğduğunu biliyor musunuz (Bölge olarak)

- 1- Ege - Marmara Böl. 2- Doğu - G.D.Anadolu Böl.
3- İç Anadolu Böl. 4- Karadeniz Böl.
5- Akdeniz 6- Diğer

7) (il,ilçe,köy olarak)

- 1-İzmir 2- İzmir ilçeleri 3- İzmir köyleri
4- İstanbul ve Ankara 5- Diğer iller

6- Diğer ilçeler

7- Köyler

8- Diğer

8) Babanızın eğitim durumu nedir?

1- Okuma-yazma bilmez

2- Okuma-yazma bilir

3- İlkokul terk

4- İlkokul mezunu

5- Ortaokul mezunu

6- Lise (veya dengi okul) mezunu

7- Üniversite mezunu

8- Diğer

9) Babanızın mesleği nedir?

1- İşçi

2- Esnaf ve zanaatkar

3- Ticaretle uğraşan

4- Büyük tüccar ve sanayici/serbest
meslek sahibi

5- Memur

6- Örgütsüz(Marjinal)işlerle uğraşan

7- Diğer

10) Babanız hatırladığınız kaşarıyla hiç iş veya meslek değiştirdi-
mi?

1- Evet

2- Hayır

3- Hep işsizdi

4- Diğer

11) Annenizin nerede doğduğunu biliyor musunuz? (Bölge olarak)

1- Ege-Marmara Böl.

2- Doğu -G.D.Anadolu Böl.

3- İç Anadolu Böl.

4- Karadeniz Böl.

5- Akdeniz Böl.

6- Diğer

12) (İl,ilçe,köy olarak)

1- İzmir

2- İzmir İlçeleri

3- İzmir köyleri

4- İstanbul ve Ankara

5- Diğer iller

6- Diğer ilçeler

7- Köyler

8- Diğer

13) Annenizin eğitim durumu nedir?

1- Okuma yazma bilmez

2- Okuma-yazma bilir

3- İlkokul terk

4- İlkokul mezunu

5- Ortaokul mezunu

6- Lise (veya dengi okul) mezunu

7- Üniversite mezunu

8- Diğer

14) Annenizin mesleği nedir?

- 1- Ev kadını   2- Örgütlü bir işte çalışıyor
3- Örgütsüz bir işte çalışıyor   4- Diğer

15- Anneniz ve babanız şu an hayattalar mı?

- 1- Evet   2- Hayır   3- Annem yaşıyor
4- Babam yaşıyor   5- Diğer

16) Üvey anne ve üvey babanız var mı?

- 1- Evet   2- Hayır   3- Üvey annem var
4- Üvey babam var   5- Diğer

17) Aileniz şu an nerede oturuyor? (Bölge olarak)

- 1- Ege - Marmara Böl.   2- Doğu- G.D.Anadolu Böl.
3- İç Anadolu Böl.   4- Karadeniz Böl.
5- Akdeniz Böl.   6- Diğer

18) (İl, İlçe, köy olarak)

- 1- İl   2- İlçe   3- Köy   4- Diğer

19) Aile yapınız nasıldır?

- 1- Geleneksel geniş aile   2- Çekirdek aile
3- Parçalanmış aile   4- Diğer

20) Kaç kardeşiniz var?

- 1- Kardeşim yok   2- Bir kardeşim var
3- İki kardeşim var   4- Üç kardeşim var
5- Dört kardeşim var   6- Diğer

21) Ailenizin kaçınıcı çocuğusunuz ?

- 1- Tek çocuğum   2- Birinci çocuğuyum
3- İki/üçüncü çocuğuyum   4- Dördüncü çocuğuyum
5- Diğer

- 31) Herhangi bir sorununuz olduğunda, babanıza gidebilir miydiniz?
1- Her her zaman   2- Hayır   3- Bazen   4- Diğer
- 32) Eve geç gittiğiniz veya hiç gitmediğiniz zamanlarda sizi merak eder miydi?
1- Evet   2- Hayır   3- Bazen   4- Diğer
- 33- Babanız, bir hata veya onun istemediği birşey yaptığınız zaman sizi döver miydi?
1- Evet   2- Hayır dövmes sadece cezalandırırdı
3- Bazen   4- Diğer
- 34) Bir üzüntünüz, sıkıntınız olduğu zaman, annenize başvurabilir miydiniz?
1- Evet   2- Hayır   3- Bazen   4- Diğer
- 35) Anneniz, sizin okuldaki durumunuz veya işinizle ilgili sorunlarınız ile ilgilenir miydi?
1- Evet   2- Hayır   3- Bazen   4- Diğer
- 36) Anneniz, evde babanız size birşey için kızdığı anda veya dövmeye kalktığı anda, sizi babanıza karşı korur muydu?
1- Evet   2- Hayır   3- Bazen   4- Diğer
- 37) Anne ve (veya) babanız ile ilişkileriniz genelde nasıldı?
1- Çok iyi   2- Genellikle iyi   3- Bazen iyi, bazen kötü
4- Köü   5- Diğer
- 38) Ailenizde daha çok kimin sözü geçerdi?
1- Babamın   2- Annemin
3- Abimin   4- Dedemin
5- Ninemin   6- Diğer
- 39) Anneniz ile babanız nasıl geçinirlerdi? sık sık kavga ederler-

miydi? yoksa arada sırada tartışmalar olsa da bunlar tatlıya bağlanırmıydı?

- 1- Sık sık kavga ederlerdi   2- Ara sıra kavga ederlerdi
3- Çok iyi anlaşılardı   4- Diğer

40) Babanızın, annenizi dövdüğüne hiç tanık olmuş muydunuz?

- 1- Evet   2- Hayır   3- Diğer

41) Aile içinde önemli bir karar alınacağı zaman, sizin görüşünüze başvurulur muydu?

- 1- Evet her zaman   2- Hayır   3- Bazen
4- Çocuk olduğum için sorulmazdı   5- Diğer

42) Başınıza herhangi istenmeyen birşey geldiğinde, size karşı tutumları nasıl olurdu?

- 1- Hemen döverlerdi   2- Çeşitli cezalar verirlerdi
3- Bana neden böyle bir olayın olduğunu sorarlar ve bir çözüm bulmaya çalışırlardı.
4- Diğer

43) Başınız sıkıştığında, yani (maddi veya manevi) bir yardıma ihtiyacınız olduğunda, en önce kime başvururdunuz?

- 1- Hiçkimseye   2- Babama
3- Anneme   4- Abime
5- Arkadaşlarıma   6- Akrabalarımından birine
7- Diğer

44) Sık sık yakın çevreniz, akrabalarınız ile görüşür müydünüz?

- 1- Evet   2- Hayır   3- Bazen
4- Hiç yakın akrabamız yoktu   5- Diğer

45) Yakın akrabalarınız, size harçlık verme, üst-baş alma vb.gibi maddi veya manevi yardımlarda bulunurlar mıydı?

- 1- Evet   2- Hayır   3- Bazen
4- Hiç yakın akrabamız yoktu   5- Diğer

- 46) Akrabalarınız, iş bulmak istediğinizde, size yardımcı olurlar mıydı?
1- Evet   2- Hayır   3- Bazen
4- Hiç böyle bir talebim olması
5- Hiç yakın akrabamız yoktu
6- Diğer
- 47) İslahevine girmeden önce, okula düzenli olarak gidiyormuydunuz?
1-Evet   2- Hayır   3- Hiç okumadım   4- Diğer
- 48) Hiç sınıfta kaldınız mı?
1- Evet   2- Hayır   3- Hiç okumadım   4- Diğer
- 49) Evet ise kaç sene kaldınız?
1- Bir-iki sene   2- Üç sene   3- Diğer
- 50) Veliniz okuldan çağrıldığında, görüşmek için düzenli olarak okula gidermiydi?
1- Evet   2- Hayır   3- Bazen
4- Hiç okumadım   5- Diğer
- 51) İslahevine girmeden önce bir işte çalışıyor muydunuz?
1- Evet   2- Hayır   3- Diğer
- 52) Evet ise işiniz neydi?
1- Örgütlü bir iş   2- Örgütsüz bir iş   3- Diğer
- 53) Gelir getirici bu çalışma hayatına kaç yaşında başladınız?
1- 6-8   2- 9-11   3- 12-14   4-15-17
5- Hiç çalışmadım   6- Diğer
- 54) Çalışma hayatına başladıktan sonra hiç işsiz kaldınız mı?
1- Evet   2- Hayır   3- Hiç çalışmadım   4- Diğer

55) İslahevine girmeden önce, işten veya okuldan arta kalan boş zamanlarınızda ne yapardınız?

- 1- Hiç boş zamanım olmazdı
- 2- Arkadaşlarımla beraber olur, gezer eğlenirdim
- 3- Annem ve (veya) babamla sinemaya, maça vb. giderdim
- 4- Bir spor, folklor vb bir kulube giderdim
- 5- Diğer

56) TV İzler miydiniz?

- 1- Evet
- 2- Hayır
- 3- Diğer

57) Sinemaya gidermiydiniz?

- 1- Evet
- 2- Hayır
- 3- Diğer

58) Evet ise kimlerle birlikte giderdiniz?

- 1- Arkadaşlarımla
- 2- Annem ve babamla birlikte
- 3- Kardeşlerimle
- 4- Babamla birlikte
- 5- Annemle birlikte
- 6- Akrabalarımın biriyle
- 7- Hiç gitmedim
- 8- Diğer

59) Çok yakın arkadaşlarınız var mıydı?

- 1- Evet
- 2- Hayır
- 3- Diğer

60) Onlarla bir grup oluşturup, ortak olarak mı gezer eğlenirdiniz?

- 1- Evet
- 2- Hayır
- 3- Diğer

61) Bir arkadaşlık grubu oluşturacağınız zaman, arkadaşlarınızı neye göre seçerdiniz?

- 1- Kafa dengi olmasına göre
- 2- Aynı mahalleden olmasına göre
- 3- Çevrede sayılan ve itibar gören biri olmasına göre
- 4- Diğer

62) Arkadaş grubunuz ile ortak birşey yapmaya karar verdiğinizde buna uymayanlara karşı nasıl davranırdınız?

- 1- Grup olarak birleşir ve bir ceza uygulardık.

- 2- Hiç bir şey yapmazdık
- 3- Grubum yoktu
- 4- Diğer

63) Bu grubunuzla birlikte, akşam eve dönmeyip, dışarda kaldığınız olur muydu?

- 1- Evet
- 2- Hayır
- 3- Diğer

64- Eve gitmeyip, sokakta yattığınız oldu mu?

- 1- Evet
- 2- Hayır
- 3- Diğer

65) Buraya gelmenize neden olan olay olduğunda, arkadaşlarınızla birlikte miydiniz?

- 1- Evet
- 2- Hayır
- 3- Diğer

66) Buraya gelmenize neden olan olay neydi söyler misiniz?

- 1- Hırsızlık
- 2- Yankesicilik, dolandırıcılık
- 3- Ateşli ve kesici silah bulundurmak
- 4- Sarkıntılık
- 5- Tecavüz
- 6- Kasten adam öldürmek
- 7- Diğer

67) Bu olay olduğunda kaç yaşındaydınız?

- 1- 9-11
- 2- 12-14
- 3- 15-17

68) Size göre, bu olayın olmasında sizi kim yönlendirdi?

- 1- Ailem
- 2- Arkadaşlarım
- 3- Akrabalarım
- 4- Hiçkimse
- 5- Diğer

69) Buradayken sizi kimler ziyaret ediyor?

- 1- Babam
- 2- Annem
- 3- Kardeşlerim
- 4- Akrabalarım
- 5- Arkadaşlarım
- 6- Hiçkimse
- 7- Diğer

70) Ailenizde daha önce herhangi bir suçtan dolayı yargılanan olmuş muydu?

1- Evet   2- Hayır   3- Diğer

71) Evet ise kimler olduğunu söyleyebilirmisiniz?

1- Babam   2- Annem   3- Kardeş(lerim)
4- Diğer

72) İslahevinden çıktıktan sonra, kimlerin yanına dönmeyi düşünüyorsunuz?

1- Ailemin   2- Akrabalarımın   3- Arkadaşlarımın
4- Diğer

73) Onların yanına döndükten sonra, yine bu tip bir olayı yaşayabileceğinizi söyleyebilirmisiniz?

1- Evet   2- Hayır   3- Diğer

Y A N I T   F O R M U

- 1) 1.( )   2.( )   3.( )   4.( )
- 2) 1.( )   2.( )   3.( )   4.( )   5.( )   6.( )
- 3) 1.( )   2.( )   3.( )   4.( )   5.( )   6.( )   7.( )   8.( )
- 4) 1.( )   2.( )   3.( )   4.( )   5.( )   6.( )   7.( )
- 5) 1.( )   2.( )   3.( )   4.( )   5.( )
- 6) 1.( )   2.( )   3.( )   4.( )   5.( )   6.( )
- 7) 1.( )   2.( )   3.( )   4.( )   5.( )   6.( )   7.( )   8.( )
- 8) 1.( )   2.( )   3.( )   4.( )   5.( )   6.( )   7.( )   8.( )
- 9) 1.( )   2.( )   3.( )   4.( )   5.( )   6.( )   7.( )
- 10) 1.( )   2.( )   3.( )   4.( )
- 11) 1.( )   2.( )   3.( )   4.( )   5.( )   6.( )
- 12) 1.( )   2.( )   3.( )   4.( )   5.( )   6.( )   7.( )   8.( )
- 13) 1.( )   2.( )   3.( )   4.( )   5.( )   6.( )   7.( )   8.( )
- 14) 1.( )   2.( )   3.( )   4.( )
- 15) 1.( )   2.( )   3.( )   4.( )   5.( )
- 16) 1.( )   2.( )   3.( )   4.( )   5.( )
- 17) 1.( )   2.( )   3.( )   4.( )   5.( )   6.( )
- 18) 1.( )   2.( )   3.( )
- 19) 1.( )   2.( )   3.( )   4.( )
- 20) 1.( )   2.( )   3.( )   4.( )   5.( )   6.( )
- 21) 1.( )   2.( )   3.( )   4.( )   5.( )
- 22) 1.( )   2.( )   3.( )   4.( )
- 23) 1.( )   2.( )   3.( )   4.( )
- 24) 1.( )   2.( )   3.( )   4.( )

- 25) 1.( ) 2.( ) 3.( )
- 26) 1.( ) 2.( ) 3.( ) 4.( ) 5.( )
- 27) 1.( ) 2.( ) 3.( ) 4.( )
- 28) 1.( ) 2.( ) 3.( ) 4.( )
- 29) 1.( ) 2.( ) 3.( ) 4.( )
- 30) 1.( ) 2.( ) 3.( )
- 31) 1.( ) 2.( ) 3.( ) 4.( )
- 32) 1.( ) 2.( ) 3.( ) 4.( )
- 33) 1.( ) 2.( ) 3.( ) 4.( )
- 34) 1.( ) 2.( ) 3.( ) 4.( )
- 35) 1.( ) 2.( ) 3.( ) 4.( )
- 36) 1.( ) 2.( ) 3.( ) 4.( )
- 37) 1.( ) 2.( ) 3.( ) 4.( ) 5.( )
- 38) 1.( ) 2.( ) 3.( ) 4.( ) 5.( ) 6.( )
- 39) 1.( ) 2.( ) 3.( ) 4.( )
- 40) 1.( ) 2.( ) 3.( )
- 41) 1.( ) 2.( ) 3.( ) 4.( ) 5.( )
- 42) 1.( ) 2.( ) 3.( ) 4.( )
- 43) 1.( ) 2.( ) 3.( ) 4.( ) 5.( ) 6.( ) 7.( )
- 44) 1.( ) 2.( ) 3.( ) 4.( ) 5.( )
- 45) 1.( ) 2.( ) 3.( ) 4.( ) 5.( )
- 46) 1.( ) 2.( ) 3.( ) 4.( ) 5.( ) 6.( )
- 47) 1.( ) 2.( ) 3.( ) 4.( )
- 48) 1.( ) 2.( ) 3.( ) 4.( )
- 49) 1.( ) 2.( ) 3.( )
- 50) 1.( ) 2.( ) 3.( ) 4.( ) 5.( )

- 51) 1.( ) 2.( ) 3.( )
- 52) 1.( ) 2.( ) 3.( )
- 53) 1.( ) 2.( ) 3.( ) 4.( ) 5.( ) 6.( )
- 54) 1.( ) 2.( ) 3.( ) 4.( )
- 55) 1.( ) 2.( ) 3.( ) 4.( ) 5.( )
- 56) 1.( ) 2.( ) 3.( )
- 57) 1.( ) 2.( ) 3.( )
- 58) 1.( ) 2.( ) 3.( ) 4.( ) 5.( ) 6.( ) 7.( )
- 59) 1.( ) 2.( ) 3.( )
- 60) 1.( ) 2.( ) 3.( )
- 61) 1.( ) 2.( ) 3.( ) 4.( )
- 62) 1.( ) 2.( ) 3.( )
- 63) 1.( ) 2.( ) 3.( )
- 64) 1.( ) 2.( ) 3.( )
- 65) 1.( ) 2.( ) 3.( )
- 66) 1.( ) 2.( ) 3.( ) 4.( ) 5.( ) 6.( ) 7.( )
- 67) 1.( ) 2.( ) 3.( )
- 68) 1.( ) 2.( ) 3.( ) 4.( ) 5.( )
- 69) 1.( ) 2.( ) 3.( ) 4.( ) 5.( ) 6.( ) 7.( )
- 70) 1.( ) 2.( ) 3.( )
- 71) 1.( ) 2.( ) 3.( ) 4.( )
- 72) 1.( ) 2.( ) 3.( ) 4.( )
- 73) 1.( ) 2.( ) 3.( )

EK - 11

ÖRNEK OLAY : 1

Erkal 17 yaşında, ilkokul mezunu anne baba hayatta fakat ayrı yaşıyorlar. Üvey babası ortaokul mezunu ve işçi olarak çalışıyor. Anne ilkokul mezunu ve evhanımı İzmir Çınarlı'da oturuyorlar Erkal'ın anne ve babası çalışmak için Almanya'ya gittiklerinden kısa bir süre sonra ayrılmışlar. Erkal öz babasını tanımıyor. Annesi bu olaydan kısa bir süre sonra yurda dönmüş ve evlenmiş. Erkal'ın üveybabası ile ilişkileri hiç iyi değil. Ailesi ile olan ilişkilerini ise bazen iyi bazen kötü olarak tanımlıyoruz. 7 yaşından itibaren annesi, kendisini öz babasının yanına Almanya'ya yolluyor; fakat öz babası da kendisini pek iyi karşılamayınca. Tekrar evine dönmesine karşılık, annesi ile de geçinemeyince, evden kaçıyor. Bu süre içinde okulunu sık sık aksatıyor ve sonuçta sınıfta kalmasına karşılık tamamlayabiliyor. Erkal çok kere evden kaçmış ve çok kere hırsızlık yapmış. Bu üçüncü kere hırsızlıktan hapse girişi islahatından çıkınca tekrar arkadaşlarının yanına dönecek fakat aynı olaylara birdaha yaşayıp yaşamayacağını bilmiyor.

ÖRNEK OLAY:11

Ercan 15 yaşında ilkokul mezunu anne ve babası hayatta baba lise mezunu ve esnaflık yapıyor anne ise ilkokul mezunu ve evhanımı. Dört kardeşler, İzmir'de Gültepe'de oturuyorlar. Baba çocukları ile pek ilgili değil. Arasına onlarla ilgileniyor. Ercan herhangi bir sorunu için rahatlıkla babasına gidemiyor. Annesi ile ilişkileri, babasına nazaran daha iyi olmasına karşılık, onun sorunları, okuldaki durumu ile pek ilgili değil. Anne ve baba iyi geçinmelerine karşılık, onlarla olan ilişkilerini bazen iyi bazen kötü olarak değerlendiriyor. Başına istenmeyen bir olay geldiğinde veya ailesinin istemediği birşey yaptığında babası kendisini sopayla döverek cezalandırıyor. Ercan çoğu kez evden kaçmış ve hırsızlık yapmış, okulla arası pek iyi olmadığı için işe

girip çalışmasına karşılık, sık sık aksattığı için işten çıkarılmış ve işsiz de dolaşmış.

ÖRNEK OLAY : 111

Erdinç 16 yaşında ilkokul mezunu ve örgütsüz bir işte çalışıyor. Anne ve babası hayatta ve her ikisi de ilkokul mezunu, beş kardeşler. Ailesi İzmir, Kadifekale'de oturuyor. Baba ne iş bulursa yapan biri. Anne evhanımı, Baba, Erdinç'in sorunları ile pek ilgili değil. Erdinç bir sorunu olduğunda rahatlıkla babasına gidip anlatamıyor. Bunun kendince bir sebebi de babasını hiç sevmemesi. En küçük bir hatasını babası dayakla cezalandırıyor. Anne ile arası daha iyi. Ailesi ile olan ilişkilerini ise bazen iyi bazen kötü olarak değerlendiriyor. Erdinç evden sık sık kaçmış. Evden kaçma nedeninin de babasının kendisine karşı çok sert ve disiplinli olması ve sürekli dövmesi olduğunu belirtiyor. Hırsızlıktan yakalandığında ise yine ailesinden kaçtığı ve işe de gitmediği için parasız kaldığı bir dönemi yaşıyormuş

KAYNAKÇA

- 1) Ülgen Oskay, Geçiş Dönemi Tipi Olarak Zonguldak Kömür Havzası Maden İşçisi, E.Ü.Edebiyat Fak.Yay. İzmir 1983
- 2) Kadir Cangızbay, Sosyoloji ve Felsefe, Değişim Yay. İstanbul-1981
- 3) Altan Eserpek, Sosyoloji, DTCF Yay. Ankara-1981
- 4) Emre Kongar, Toplumsal Değişme Kuramları ve Türkiye Gerçeği, Remzi Ktb. İstanbul-1985
- 5) Orhan Hançerlioğlu, Toplum Bilim Sözlüğü, Remzi Ktb. İstanbul-1986
- 6) Eric Carlton, İdeology and Social Order, Routledge and Kegan Paul, London-1977
- 7) Altan Eserpek, Sosyal Kontrol Sapma ve Sosyal Değişme, A.Ü.Eğitim Fak.Yay.Ank-1976
- 8) Emile Durkheim, Sosyolojik Metodun Kuralları (çev: E.Aytekin) Sosyal Yay. İst-1986
- 9) International Encyclopedia of social science, David L.Sills (ed) The Mc Millan comp. New York 1972 Volume 13
- 10) Charles Mc Caughy, Deviant Behavior, Conflict and Interest Groups, Mc Millan Press, New York-1976
- 11) Metta Spencer, Foundations of Modern sociology, Prentice Hall Inc USA - 1976
- 12) Marshall Clinard, Sociology of Deviant Behavior, Holt-Rinehart and Winston, New York 1963

- 13) Önal Sayın- Sosyolojiye Giriş, Erdem Ktb. İzmir-1985
- 14) Sulhi Dönmezer, Sosyoloji, Savaş Yay.Ankara-1984
- 15) Melvin De Fleur, Lois B. Fleur, Sociolog, Human Society, Scott Foresman and Company-USA 1973
- 16) Barlas Tolun, Toplumbilimlerine Giriş, Savaş yay. Ank 1983
- 17) Nuran Erol, Suç Türlerine Göre Sanık ile Suçluların Sosyo-Ekonomik konumları, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, E.Ü.E.F. İzmir 1987
- 18) A.Seref Gözübüyük, Hukuka Giriş ve Hukukun Temel Kavramları, S Yay.Ank 1973
- 19) Doğu Ergil, Toplum ve İnsan, Turhan Ktb.Ank-1984
- 20) Steven L.Nock, Sociology of the Family, Prentice Hall Inc.New York 1987
- 21) Barlas Tolun, Anomi ve Yabancılaşma, İTİA Yay, Ank-1981
- 22) Raymond Aran, Sosyolojik Düşüncenin Evreleri, İş Bank.Yay.Ank. 1986
- 23) Robert K.Merton, Social Theory and social Structure, The Free Press, New York 1968
- 24) Miklos Vermes, The Fundamental Questions of Criminology, A.W. Sighltloff, Ceyden, Akademia kiado, Budepest-1978
- 25) David M.Downes, Understanding A Guide to the Sociology of crime and Rule-making, D.D.and P.Roch, Oxford Press,1982
- 26)Hamide Topçuoğlu, Hukuk Sosyolojisi Dersleri, Işın Yay, Ank 1984
- 27) Hıfzı Veldet Velidedeoğlu, Toplumsal Yaşam ve Hukuk, Hil Yay. İst.1983

- 28) T.B.Bottemore, Toplumbilim, Beta Yay. İst.1984
- 29) Joseph Julian, Social Problems, Appleton-Century-Croft, New York-1973
- 30) E.H.Sutherland, D.R.Cressey, Principles of Criminology, J.P. Lippincot Company, USU-1960
- 31) Necip Bilge, Hukuk Başlangıcı, Turhan Ktb. Ank.1983
- 32) Anıl Çecen, Adalet Kavramı, May yay.İst.1987
- 33) Haluk Yavuzer, Çocuk ve Suç Remzi ktb. İst-1987
- 34) Society Today, Communications Research Machines Inc. California 1977
- 35) Mine Tan, Toplumbilime Giriş, Sevinç Mtb.Ank-1981
- 36) Atalay Yörükoğlu, Çocuk Ruh Sağlığı, İş Bank.Yay.Ank.1983
- 37) Çocuk suçluluğu ve Çocuk Mahkemeleri Sempozyumu Mak.A.Ü.E.B.F. Yay.Ank-1983
- 38) William A.Thornton, Delinquency and Justice, Scott foresman and company, USA -1982
- 39) Sheldon Glueck, family Enviroment and Delinquency, Boston Houghton-London 1962
- 40) L.Yablonsky, M.Haskel, Crime and Delinquency, H.M.Company, USA 1970
- 41) Sheldon, Elanor Glueck, Unravelling Juvenile Delinquency The common wealth fund, USA 1957
- 42) Çiğdem Kağıtçıbaşı, Çocuğun Değeri, Galen mtb.İst.1981
- 43) Emre Kongar, İzmir'de Kentsel Aile, TSBD Yay.Ank.1972
- 44) Önal Sayın-Aile Sosyolojisi, Yayımlanmamış Prof İbrahim İerzi, İzmir-1988
- 45) Sulhi Dönmezer, Kriminoloji, Filiz ktb.İst.1984

- 46) Tansı Şenyapılı, Gecekondu, Çevre İşçilerin Mekanı, ODTÜ M. Yay. Ank. 1981
- 47) Atalay Yörükoğlu, Değişen Toplumda Aile ve Çocuk, Aydın Ktb. Ank. 1984
- 48) İbrahim Armağan, Sosyal Bilimlerde sistem yak. E.Ü.SBF yay. Dergisi İzmir-1980
- 49) Maurice Duverger, Siyaset Sosyolojisi (cev.şirin Tekeli) Varlık yay. İstanbul-1985
- 50) Hasan S.Köni, Genel Sistem Kuramı ve Uluslararası Siyasal Örgütlerde Karar Verme, AITIA Yay, Ank. 1982
- 51) Önal Sayın, Başarı, Yetenek ve Sosyo-Ekonomik Köken, Seminer I, E.Ü.E.F. Yay. İzmir-1982
- 52) Ali Rıza Balaman, Kırsal Kesimde Aile Kurma Aile Çözme, Aile İçi Etkileşim ve İlişkiler, Türkiye'de Ailenin Değişimi, Toplum bilimsel incelemeler, TSBD, Ank. 1984
- 53) Nihat Erdoğan, Toplum ve Toplumsal Yapı Kavramları üzerine, Sosyoloji Dergisi, E.Ü.Edebiyat Fak. Yay. İzmir-1989

T A B L O D İ Z İ M İ

- 1- Deneklerin Yaşlarına Göre Dağılımları / 61
- 2- Deneklerin Doğum Yerlerine Göre Dağılımları (Bölge Olarak)/62
- 3- " " " " " (İl, İlçe, Köy olarak)/62
- 4- Deneklerin Ebeveynlerinin Doğum Yerlerine Göre Dağılımı
(İl, İlçe, köy olarak) / 63
- 5- Deneklerin Eğitim Durumlarına Göre Dağılımı /64
- 6- Deneklerin Ebeveynlerinin Eğitim Durumlarına Göre Dağılımı/66
- 7- Deneklerin Ebeveynlerinin Mesleksel Dağılımları /67
- 8- Deneklerin Evlerinde Kitap, Dergi vb. Yayınların Okunması Dağılımı /68
- 9- Deneklerin Evlerinde Gazete Okunması Dağılımı/ 69
- 10- Ebeveynlerin Şu An Oturdukları Yerlere Göre Dağılımı
(İl, İlçe, Köy olarak)/69
- 11- Suç Türlerine Göre Deneklerin Aile Yapıları /71
- 12- Suç Türlerine Göre Deneklerin Aile İçindeki Dağılım Sırası/ 73
- 13- Deneklerin Babalarının Evin İhtiyaçlarını Karşılama Dağılımları/74
- 14- Babaların Deneklerin İhtiyaçlarını Karşılama Dağılımları /74
- 15- Deneklerin Suç Türlerine Göre Sorunları İçin Babalarına Gidebilmeleri/75
- 16-Suç Türlerine Göre Ebeveynlerin Geçimi/77
- 17- Babaların Eğitim Düzeylerine Göre, Babaların Denekleri Dövmesi /79
- 18- Deneklerin Annelirinin, Babalara karşı çocuklarını Koruması/81
- 19- Deneklerin İslahevinde Ziyaret Edilmeleri Dağılımı/ 83
- 20- Suç Türlerine Göre Deneklerin Düzenli Olarak Okula Gitmesi/84
- 21- Suç Türlerine Göre Deneklerin Sınıfta Kalması /86

- 22- Suç Türlerine Göre Deneklerin Akrabalarından Çeşitli Yardımlar Alması / 88
- 23- Suç Türlerine Göre Akrabaların Deneklere İş Bulmada Yardımcı Olmaları /89
- 24- Deneklerin Gelir Getirmeye Başladıkları Yaşa Göre Dağılımları/90
- 25- Suç Türlerine Göre Deneklerin Çalıştıkları İş Türü/92
- 26- Suç Türlerine Göre Deneklerin Suçu İşledikleri Anda Arkadaşlarıyla Birlikteliği /94
- 27- Suç Türlerine Göre Deneklerin Grup İçinde Normlara Uymayanlara Karşı Tavrı/ 95
- 28- Deneklerin Suç Türlerine Göre Dağılımı/ 97
- 29- Deneklerin İslahevinde Bulunmalarına Neden Olan Suçu İşledikleri Yaşa Göre Dağılımları/ 100

ARAŞTIRMA ÖZETİ

Her toplumda, kendi kültürünün odak noktası olduğu normlar ve değerler dizgesinin düzenleyici etkisi egemendir. Bu öğeler, kültür tarafından toplumsal kurumlara yönelik norm ve değerleri üretirler. Buna paralel olarak, kurumsallaşmış davranış kalıplarına dolayısıyla da kurumsallaşmış davranış kalıplarına dolayısıyla da kurumların genel istemlerine uyan birey 'normal' olarak adlandırılan ve topluma uyan bireydir. Toplumların da kendilerinin varolabilme gerekliliklerinden birisi, normatif sistemin toplum içinde kabul görmesi, kurumsallaşması ve bu düzen içinde yer alan bireylerce kabul görmesi ve özümsemesiyle olanaklıdır. Bu durumda sapma ve suç ise, kaynağı toplumsal kurumlara dek uzanan bir olgu olarak gündeme gelmektedir.

Özellikle 20 Y.F.'ın ilk yarısında, suça ve suçluya ilişkin görüşlerdeki farklılaşmalar ve suçun bilimsel bir nitelik kazanması ise, suç konusundaki değişmelere yeni bir boyut olarak yaş faktörünü getirmiştir. Suçlunun toplumun bir üyesi olduğu ve eylemin kaynağının toplumsal nitelikli olması, onun yeniden topluma kazandırılması gerektiği düşüncesinin hakim görüşü haline gelmesi, suç işleyen bireylerinde, yetişkin ve çocuk olarak bir ayrımına gidilmesine neden olmuştur. Çocuk suçluluğunun bir olgu olarak ortaya çıkması ise, suç üzerinde önemli bir etkisi olan, toplumsal yapının odak noktası toplumsal kurumların, özgül işlevleri yapıları, birbirleri ve sistemle olan ilişkilerinin niteliğinin önem kazanmasına neden olmuştur.

Çalışmada özellikle geçiş sürecini yaşayan ve toplumsal yapısında buna paralel çelişkileri yaşayan suçluluğa neden olacak faktörleri içinde barındıran toplumsal kurumların, işlevleri ve yapılarındaki olumsuzluklar ortaya konarak, çocuk suçluluğu üzerindeki etkileri gündeme getirilip bir analize gidilmiştir.

Ö Z G E Ç M İ Ő

1966 yılında İzmir'de doğdum. İlkokulu Ankara ve İstanbul'da, Ortaokulu Adana ve Erzurumda tamamladım. İzmir Kız Lisesi Mezunuyum. 1983'de E.Ü.Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümünü kazanıp, 1987 yılında mezun oldum. Aynı yılın Eylül ayında bölümün Kurumlar Sosyolojisi Ana Bilim Dalında Yüksek Lisans programına başladım. 1988 yılının Temmuz ayından bu yana ise aynı bölümde araştırma görevlisi olarak çalışmaktayım.

Y. C.
Yükseköğretim Kurulu
Dokümantasyon Merkezi